de liederen uit Valerius' Nederlandtsche Gedenck-Clanck

verzorgd door
Dr K. Ph. Bernet Kempers
met aanteekeningen van
Dr C. M. Lelij

Rotterdam
W. L. & J. Brusse's Uitgeversmaatschappij N.V.

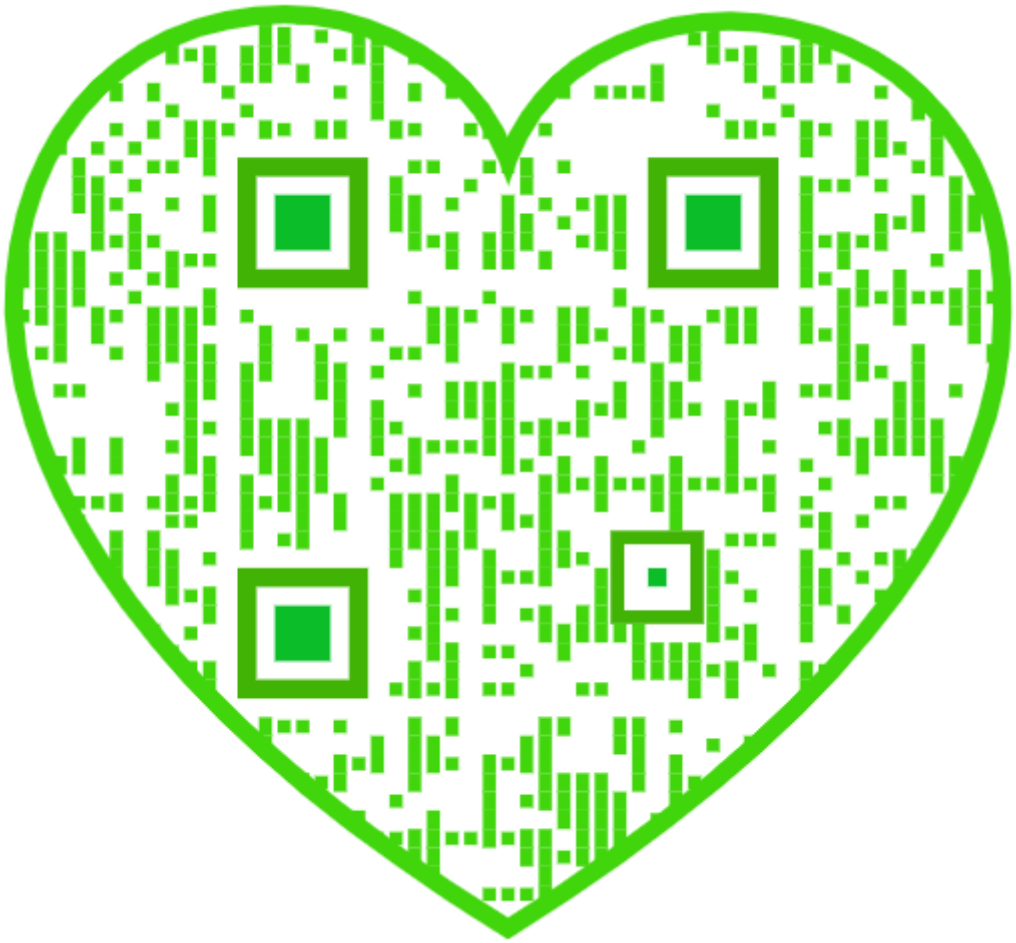

De liederen uit
Valerius' Nederlandtsche Gedenck-Clanck

WILHELMUS VAN NASSOUWE

De liederen uit Valerius' Nederlandtsche Gedenck-Clanck

verzorgd door
Dr K. Ph. Bernet Kempers
met aanteekeningen van
Dr C. M. Lelij

Rotterdam 1941
W. L. & J. Brusse's Uitgeversmaatschappij N.V.

Inhoud

Portret van Wilhelmus van Nassouwe naar een kopergravure in het Rijksprentenkabinet te Amsterdam, toegeschreven aan W. Jzn Delft (1580—1638), gegraveerd naar een portret, geschilderd door Corn. de Visscher, die leefde in de 2de helft der 16de eeuw en het 1ste kwart van de 17de eeuw. blz. II

Inleiding . . . . . „ VII

De liederen met de melodieën . . . . . „ 1-175

Tafel van de Stemmen ofte Voysen . . . . . „ 177

De beginregels in alphabetische volgorde . . . „ 179

Aanteekeningen . . . . . „ 181

Inleiding

In een tijd, toen groote nood, verdrukking, onrecht, geweld en gewetensdwang de bevolking van de noordelijke provincies der lage landen aan de zee aaneensmeedden tot een volk, ontstonden deze liederen, die men, om hun Godsvrucht, hun vurige overtuiging en onwrikbaar geloof, in overdrachtelijken zin de psalmen en gezangen van het Nederlandsche volk zou kunnen noemen.
Adrianus Valerius, schepen [1]) en raad van Veere, heeft ze ons overgeleverd in zijn groote kroniek, die hij „Nederlandtsche Gedenck-clanck" noemde. In dit geschiedverhaal heeft hij ze, naast gravures, spreuken, citaten en leesgedichten, ingelascht, voorzien van een begeleiding voor luit en voor cister [2]). Wie had ze gedicht? Hijzelf zeker niet alle, sommige mogelijk wel. Ze werden naar de gewoonte van dien tijd gedicht op melodieën, ten einde daarop gezongen te kunnen worden. Deze melodieën waren van Engelsche, Fransche, Italiaansche en Nederlandsche herkomst. Hierop heeft de vermelding van de „stem" boven het lied betrekking; deze geeft den eersten regel van den oorspronkelijken, althans van een vroegeren tekst aan.
In den strengsten zin van het woord hebben wij in vele van deze liederen dus niet met echte volksliederen te maken, een aantal ontleent bijvoorbeeld zijn melodieën aan instrumentale dansen van dien tijd. Maar de melodiek was toen veelzijdig. Zoo goed als andere wereldlijke liederen der 16de en 17de eeuw, dansliederen en liefdesliederen, voorzien van geestelijken tekst als gezangen hun plaats veroverden in de protestantsche kerken, zoo goed leenden deze wijzen zich voor de vrome en vaderlandslievende gevoelens, welke de Nederlanders er aan toevertrouwden. En zooals thans bij het hooren van het koraal „O Haupt voll Blut und Wunden" niemand meer terugdenkt aan het oorspronkelijke liefdesliedje „Mein G'müt ist mir verwirret", zoo zijn ook de Valeriusliederen grootendeels tot een nieuwe en hechte eenheid geworden. Had ooit een componist

[1]) De naam is volgens Loman en Kalff gelatiniseerd uit Woutersz; volgens L. Knappert (Nieuw Nederlandsch Biographisch Woordenboek) uit de Valery. Zijn vader zou zijn François de Valery of Valerius, notaris te Middelburg. Adrianus oefende te Veere hetzelfde beroep uit, was tevens licentmeester, schepen en raad, en deken van de kamer van rhetorica „In reynder jonste groeyende".

[2]) Een klein soort luit.

bij „Wilt heden nu treden" of „O Heer, die daer des hemels tente spreyt" een schoonere, meer passende melodie kunnen schrijven, dan die welke thans ieder kent? Overal in de liederen uit Valerius hooren wij een geluid, dat elkeen, die de nooden, de hoop en de vreugden van zijn tijd begreep, onmiddellijk verstaan kon. In vele dezer liederen klinkt het volkslied op zijn schoonst, al zal men hier en daar wel gedichten aantreffen, die uit literair oogpunt slechts bescheiden verdiensten hebben. Maar in het algemeen gesproken mag men beweren dat deze bundel een bezit vormt, dat ieder ander land ons terecht benijden mag. Bij mijn weten althans is er geen ander volk ter wereld, dat een zoo grooten schat van vaderlandsche gezangen bezit. Er is geen volk, dat de meest benarde, maar ook de heldhaftigste, vruchtbaarste periode van zijn bestaan, dat den tijd, toen het tot staal gesmeed werd in het vuur van kanonnen, mutserds en brandschatting, zoo volledig weerspiegeld vindt in het lied, als het onze. Deze liederen bewijzen door hun bestaan alleen al, dat onze vrijheidsoorlog er een was, die geschraagd werd door hooge idealen, door innige overtuiging en door diepe vroomheid. De dichters van Valerius waren geen groote dichters, maar de werkelijkheid, die achter hen stond, die hen dreef en opzweepte, was een groote werkelijkheid.

Dat de liederen uit Valerius' Gedenckclanck een zoo uniek bezit van ons volk zijn, dat zij het omvangrijkste, belangrijkste en beroemdste repertoire van nationale liederen ter wereld zijn, weegt ruimschoots op tegen de omstandigheid, dat zij melodisch grootendeels van buitenlandschen oorsprong en dus als uitingen van specifiek Nederlandsche muzikaliteit van minder belang zijn, dan bijvoorbeeld de Souterliedekens, welker melodieën wel van Nederlandsche origine zijn.

Het kan daarom verbazing wekken dat deze liederen van eminent vaderlandsche beteekenis nimmer in hun geheel en zonder vreemde toevoegsels binnen het bereik van het geheele Nederlandsche volk zijn gebracht. Wel heeft men ze, voorzien van pianobegeleidingen, uitgegeven en sommige hebben het op die wijze tot groote bekendheid gebracht. Maar de pianobegeleiding voegt er een volkomen willekeurig en een zeer vergankelijk element aan toe. Immers deze harmonisaties zijn tijdgebonden, worden zeer snel ouderwetsch en drukken in ieder geval op de 16de- en 17de-eeuwsche wijzen een 19de-eeuwsch stempel. Valerius zelf voorzag zijn uitgave van begeleidingen voor luit (soms eenige luiten) of cister. Deze zijn echter zoo onbeholpen en dilettantisch, dat het m.i. geen zin heeft ze nog eens uit te

geven, tenzij men met de uitgave uitsluitend een philologisch en musicologisch doel voor oogen heeft. Het echte volkslied behoeft ook geen begeleiding, al moet toegegeven worden, dat het meerendeel van deze melodieën ze wel verdraagt. Sommige zijn bij Valerius van een bas voorzien, één is driestemmig. Waar een melodie en bas aanwezig waren, heb ik deze van de vereischte harmonische aanvulling voorzien en deze door mij toegevoegde tonen door kleinere noten kenbaar gemaakt. In één geval waar de bassen verkeerd waren — drukfout of schrijffout — heb ik deze gewijzigd.

Toch heb ik de luittabulatuur niet geheel ongebruikt gelaten. Valerius ging dikwijls slordig om met zijn verhoogingen en verlagingen en rekende ten deele nog op het oude gebruik om deze goeddeels aan het inzicht van den uitvoerder over te laten. De luittabulatuur, die de vereischte grepen op de luit aangeeft, heeft, indien de luit ook de melodie meespeelt, deze vaagheid niet. Daarom heb ik deze in dubieuze gevallen geraadpleegd en veelal met succes. De kruisen en de mollen, die ik tusschen haakjes in den balk heb aangegeven, vinden hun verantwoording voor het allergrootste deel in deze tabulaturen en kunnen er dus wel aanspraak op maken authentiek te zijn. In de zeldzame gevallen, dat de tabulatuur geen uitsluitsel gaf en een verhooging of verlaging toch noodzakelijk geacht moest worden, heb ik de vrijheid genomen deze op dezelfde wijze kenbaar te maken. In het lied „Een Coning, Prins of Heere" zou ik, ofschoon ik dit niet heb aangegeven, persoonlijk in de regels 3, 6 en 11, voorlaatste maat, aan dis de voorkeur geven boven d. Ik hoop dat deze uitgave er toe zal bijdragen om een aantal foutieve lezingen — b.v. de groote secunde in plaats van den leidtoon in „Merck toch hoe sterck" — uit te roeien.

Zooals gezegd, is een aantal der melodieën van huis uit instrumentaal, wat ook blijkt uit den grooten stemomvang, dien zij verlangen. Deze zijn zeker zelden gezongen en nimmer volkslied geweest. In sommige gevallen heb ik getracht iets aan de zingbaarheid tegemoet te komen door een enkelen regel een octaaf te verplaatsen. Andere liederen, die wel binnen den omvang van een ongeschoolde menschelijke stem liggen, heb ik getransponeerd, ten einde ze binnen het bereik van alle stemmen te brengen. Dit werd telkens boven het lied vermeld. De luittabulatuur liet in vele gevallen het vermoeden toe dat deze transpositie ook werd beoogd: bij het samengaan van zang in mensuraal schrift en luit in tabulatuur is vaak de noteering van den zang slechts relatief, d.w.z. niet aan de genoteerde

toonhoogte, maar aan de stemming van de luit gekoppeld. Valerius noteert zijn melodieën nog naar de manier der kerktoonsoorten. Ik heb gemeend mij hieraan te moeten houden, daar men niet straffeloos bijvoorbeeld een dorische wijs als mineur mag noteeren, zelfs al gebruikt deze nog zoo vaak de mineursext in plaats van de dorische. De voorstelling van de dorische toonsoort heeft nl. wel degelijk het verloop van de melodie bepaald. Men verbaze zich dus niet over stukken in d zonder mollen, in e met twee kruisen enz., zelfs al zijn in het eerste geval de meeste b's tot bes-sen, in het tweede de meeste cis-sen tot c's verlaagd. Ook de musicus, die deze melodieën stijlvol wil harmoniseeren of anderszins bewerken, behoort zich op de kerktoonsoort en niet op het gangbare majeur en mineur in te stellen. Trouwens met de kerktoonsoorten is het kerkelijke deel van het Nederlandsche publiek nog vertrouwd, hetzij door het Gregoriaansch, hetzij door de psalmen en gezangen der protestantsche kerken.
Weet trouwens iedereen dat enkele liederen uit Valerius, t.w. „Wilhelmus", „Wilt heden nu treden", „O Heer die daer", „Geluckig is het land", „Heere, keere van ons af", „De Heer in zijnen troon zeer schoon", „Komt nu met sang van soete tonen" en „Hoe groot, o Heer" als gezangen 301—304, 99, 145, 146 en 199 zijn opgenomen in den nieuwen bundel der Nederlandsche Hervormde Kerk?

Wij hebben boven toegegeven, dat de liederen uit den Gedenckclanck het uit een oogpunt van folklore muzikaal afleggen tegen een aantal inheemsche melodieën uit de 16de eeuw. Maar toch moet ik wijzen op een punt, dat ze mogelijk voor den opbloei van onzen volkszang belangrijker zal doen worden dan bv. de Souterliedekens. De liederen, die onze worsteling om vrijheid bezingen, zijn nl. *mannenliederen* en leenen zich tot samenzang. Dat is m.i. met het meerendeel der inheemsche 16de-eeuwsche liederen niet het geval: deze leenen zich het beste voor solistische voordracht door een vrouw. Ons volk zingt in het algemeen niet graag en niet veel. Wat wonder! We *kunnen* ook niet zingen en niemand heeft het ons geleerd. Wil men in Nederland het volkslied er weer inbrengen, dan zal men moeten beginnen de Nederlanders te leeren zingen. Maar zelfs als we dat kunnen, geloof ik niet dat onze jongens *gaarne* liederen zullen zingen zooals „Daar zat een klein wit vogelkijn" of „Het daghet in den Oosten". En wanneer zij het willen zingen, dan zullen zij het, terecht, *alleen* willen zingen. Maar forsche liederen zooals

het Wilhelmus, „Merck toch hoe sterck", en al de andere strijdbare liederen uit Valerius, die zal men *wel* willen zingen, samen met zijn geestverwanten en vaderlandslievende landgenooten, en men zal er zich door gesterkt en nog hechter verbonden voelen. *K. Ph. Bernet Kempers*

Canon met vier

De nieuwe stemmen zetten om de twee maten in
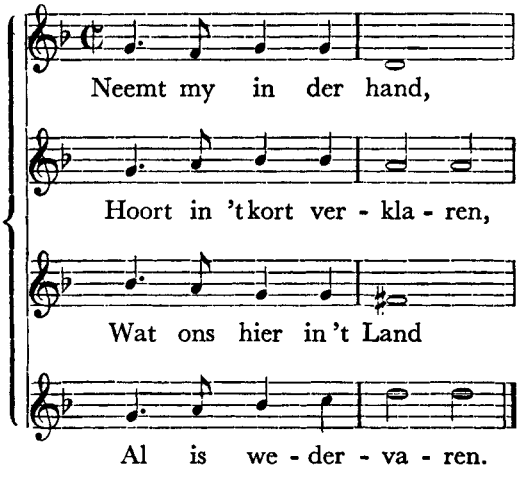
Hoe groot (o Heer) en hoe vervaerlic

Op de stem: Sal ick noch langher met heete tranen, etc.
Volte. Origineel in d dorisch
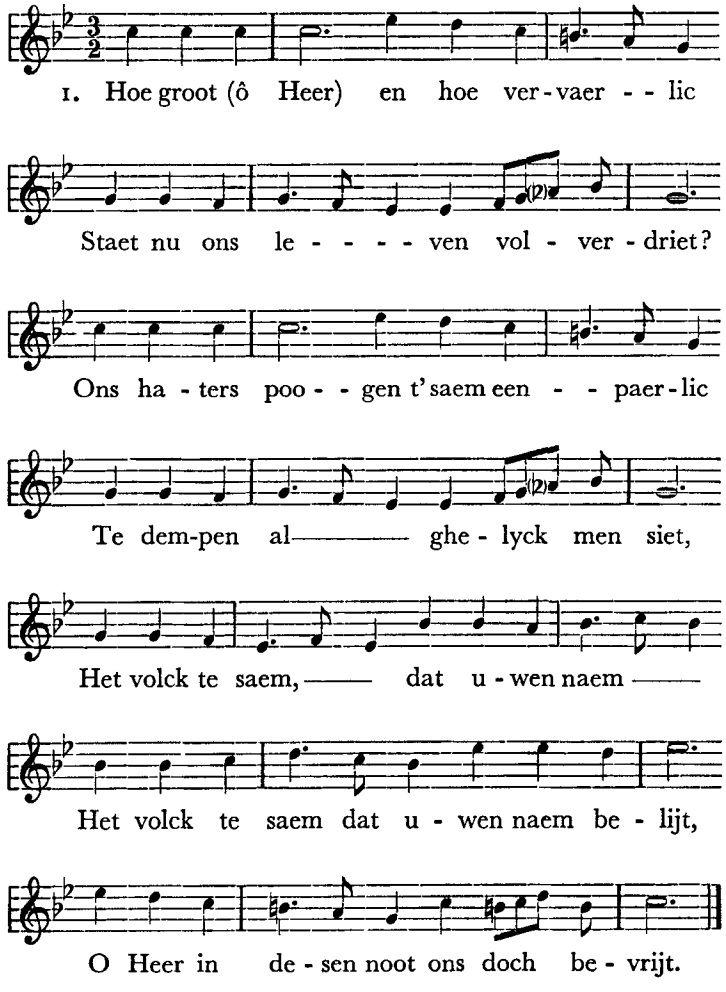
1. Hoe groot (ô Heer) en hoe ver-vaer - - lic
Staet nu ons le - - - - - ven vol - ver - driet?
Ons ha - ters poo - - gen t'saem een - - paer-lic
Te dem-pen al——— ghe - lyck men siet,
Het volck te saem,—— dat u - wen naem ——
Het volck te saem dat u - wen naem be - lijt,
O Heer in de - sen noot ons doch be - vrijt.

2

's Lants sleutels en haer stale grendels
Smijt nu den Speck, met groot ghewelt,
Aen tween, en met Soldaet en vendels
Sy 't Land schier maken dattet helt
Tot ondergangh: In Spanjaerts dwangh,
Tot ondergang, soo daer niet haest verschijnt
Een Hemels heyr dat haer te saem verdwijnt.

3

Ghy zijt ons schilt, en hebt dijn ooghe
Heer! tot dijns naems eer, prijs en lof,
Op dijne schapen, die gh' om hooghe
Noch sult verheffen uyt den stof,
Daerom wil ick, Vry sonder schrick,
Daerom wil ick, op u steeds mijne sorgh
Vast setten; ô mijn heil, mijn sterckt, mijn borgh!

(Bij de komst van Alva)

Bitter droeve klachten

Stem: Ballet La Durette
Origineel een kwart hooger
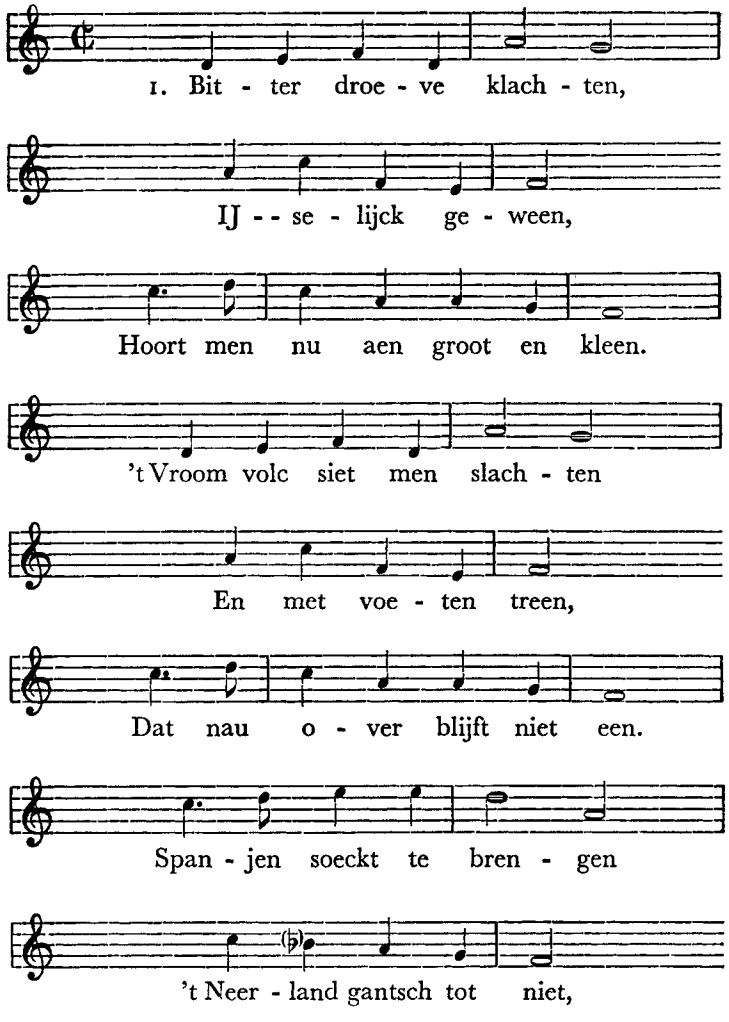
1. Bit - ter droe - ve klach - ten,
IJ - - se - lijck ge - ween,
Hoort men nu aen groot en kleen.
't Vroom volc siet men slach - ten
En met voe - ten treen,
Dat nau o - ver blijft niet een.
Span - jen soeckt te bren - gen
't Neer - land gantsch tot niet,
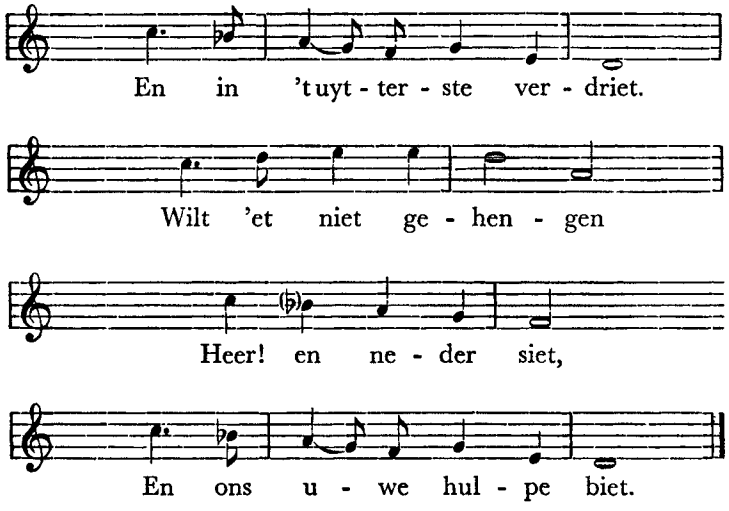
2

Heer hoe lang salt dueren,
Dat u sware hand
Dreyghen sal ons Vaderland?
Wilt den Booswicht stueren,
Die soo moord en brand,
Heer! en maeckt syn doen tot schand.

3

En 't hem soo vergelden,
Dat des quaets vol op
Kom' op zijnen eyghen kop.
Laet zijn vloecken, schelden,
En zijns boosheyts krop
Wesen zijnen eygen strop.

(Bij de instelling van den bloedraad)

Syt nu verblijt

Stem: Een Fransche Bransle
Origineel een kwart hooger
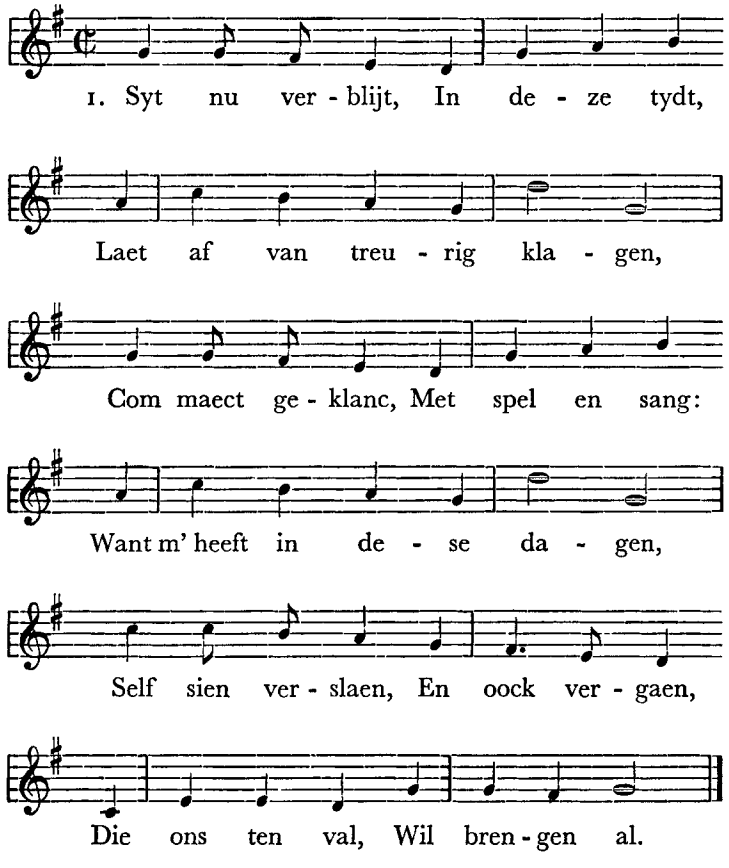
1. Syt nu ver - blijt, In de - ze tydt,
Laet af van treu - rig kla - gen,
Com maect ge - klanc, Met spel en sang:
Want m' heeft in de - se da - gen,
Self sien ver - slaen, En oock ver - gaen,
Die ons ten val, Wil bren - gen al.

2

Vive les Geux, was daer de leus,
In 't Leger van *Nassouwe*,
Daer yder een, was kloeck te been,
Om gierig te doorhouwen
't Maraensch gebroet, Dat Spaensche bloet,
't Welck over hoop, teeg op de loop.

3

Graef Arenberch, hoe straf of erch,
Is daer ter plaets' verslegen,
En menig Hut, jae oock 't geschut,
Wiert van den Speck gecregen.
Dies lof sy God, die 't Spaensche rot
Verstroyt, verjaecht, En maeckt versaegt.

4

Dit vrome feyt, Seer wel beleyt,
De Vyand grootlijcks smerte.
Sijn hooft dat roockt, ja smoockt en koockt
Syn trots en moedig herte.
Syn dul gemoet, Op staende voet,
Wil nemen wraeck, van dese saeck.

(Bij den slag van Heiligerlee)

Al uwe boos' aenslagen

Stem: Studenten Dans
Origineel een kleine terts hooger
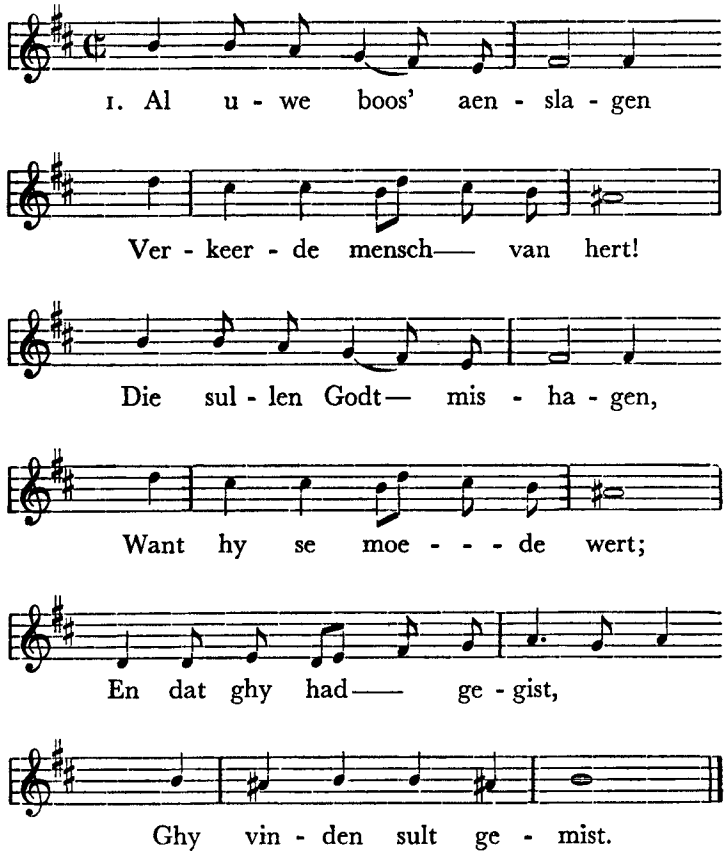
1. Al u - we boos' aen - sla - gen
Ver - keer - de mensch— van hert!
Die sul - len Godt— mis - ha - gen,
Want hy se moe - - - de wert;
En dat ghy had— ge - gist,
Ghy vin - den sult ge - mist.

2

Al die te recht beminnen
's Lants vryheyt en 't geloof,
Die geven nu dees' spinnen,
De boose tot een roof.
T' is vrienden tyt, treckt op,
Ontgaet des Spanjaerts strop.

3

O Heer! o God der helden!
Siet toch dit jammer aen!
En wil *Duc d'Alf* vergelden
Al wat hy heeft gedaen:
Die soveel menschen bloet
Stort met een wreet gemoet.

4

Ay keert toch weer, Oranjen,
En biet ons nu de hant,
Wreeckt, wreeckt ons leet aen Spanjen,
Verlost ons Vaderlant.
Op dat, o lieve! wy
Gaen mogen los en vry.

(Na de ontvoering van den oudsten zoon van den prins van Oranje)

Hoe loopet volc dus oneenig!

Stem: Van een Fransche courant
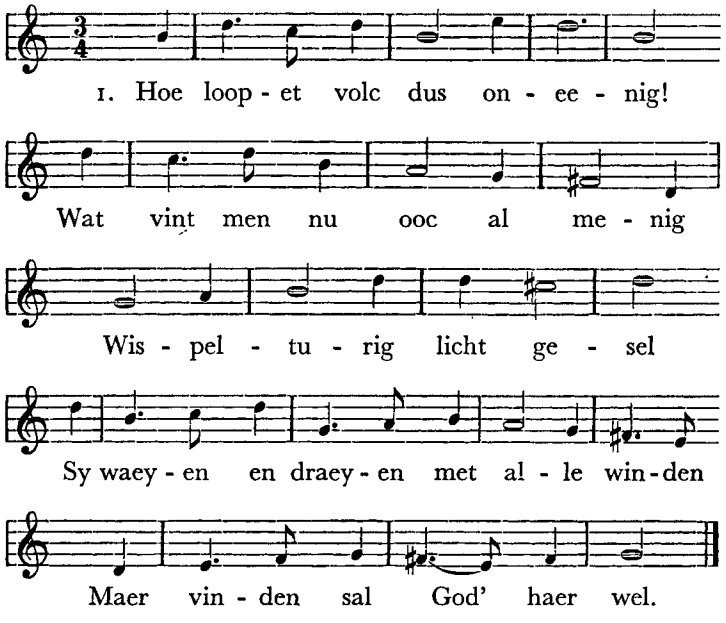
1. Hoe loop - et volc dus on - ee - nig!
Wat vint men nu ooc al me - nig
Wis - pel - tu - rig licht ge - sel
Sy waey - en en draey - en met al - le win - den
Maer vin - den sal God' haer wel.

2

Sy stellen haer siel te pande,
Sy vragen meer na geen schande,
Al om dat verdoem'lyck goed.
Sy huycken, en duycken, om hare buycken
Te mesten in overvloet.

3

Maer eer sy 't wel sullen schicken.
Sal 't ongeluck haer verstricken,
Alst sal wesen al te laet.
Haer smeeren, hoveren, en domineren,
Verkeeren sal haer tot quaet.

(Tegen de Spaanschgezinde Nederlanders)

Men brand, men blaeckt

Stem: Engelsche Daphne
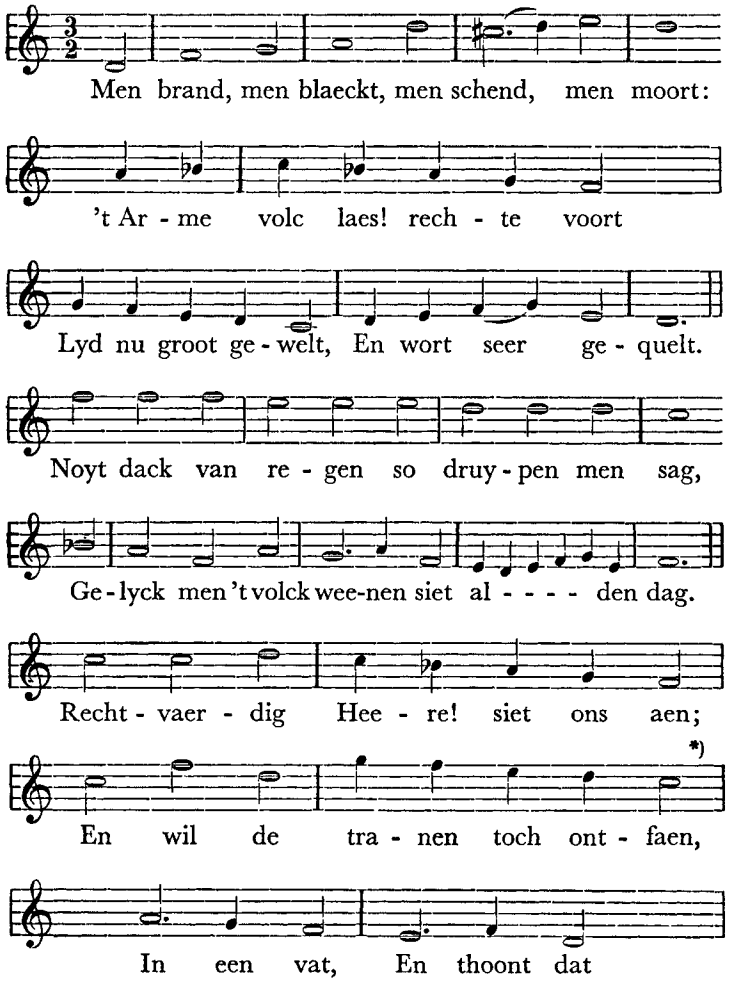
Men brand, men blaeckt, men schend, men moort:
't Ar - me volc laes! rech - te voort
Lyd nu groot ge - welt, En wort seer ge - quelt.
Noyt dack van re - gen so druy - pen men sag,
Ge - lyck men 't volck wee-nen siet al - - - - den dag.
Recht - vaer - dig Hee - re! siet ons aen;
*)
En wil de tra - nen toch ont - faen,
In een vat, En thoont dat

**) Wanneer men dezen regel een octaaf lager zingt, verliest de melodie minder dan ze aan zingbaarheid wint.*

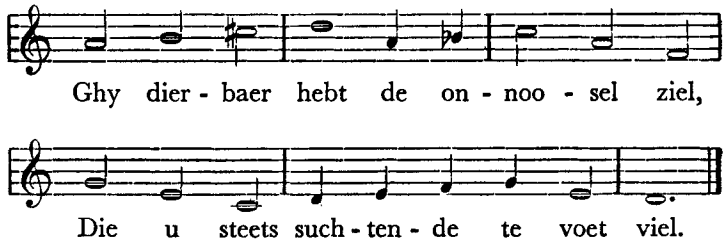

(Op de „bedroefde tyden" 1569—1571)

O, Heer wat hebben wij nu hier al ongevals?

La Morisque
Origineel een groote seconde hooger

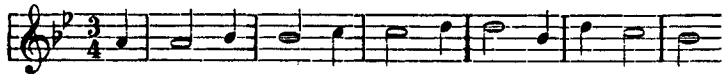

1. O Heer wat heb-ben wy nu hier al on-ge-vals?

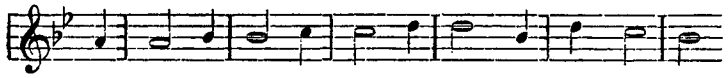

Merckt hoe de God-loos raest, en deer-lyck brengt om hals,
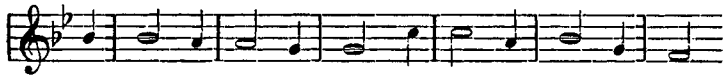
Het arm on-no-sel volck; Siet hoe hy vangt en spand!
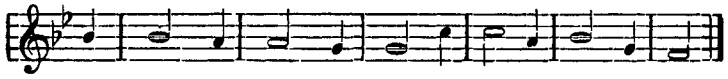
Geen maeght of vrouw' blyft vry van sy-ne wree-de hand.

2

Help Heer! en op ons u barmhertig' oogen slaet,
Dat toch u volck eens kom uyt dees bedroefden staet,
En dat de tyranny van 't Spaensche loose rot
Eens nemen mach een end, genadig goede God!

3

Breeckt, stuyt, betemt, bedwingt, en brengt toch haest ten val,
'tTrouwloose hert, o God! bestierder al in al.
Laet 't bange droef gesucht en 't ysselyck geween
Eens houden op o Heer. Verhoort uw's volcks gebeen.

(Op den „grooten moort te Rotterdam gepleegt", 1572)

Laet sang en spel, tambour en fluyt

Stem: Op de Engelsche Foulle. Of: Walsch Wallinneken
Origineel een kwart hooger
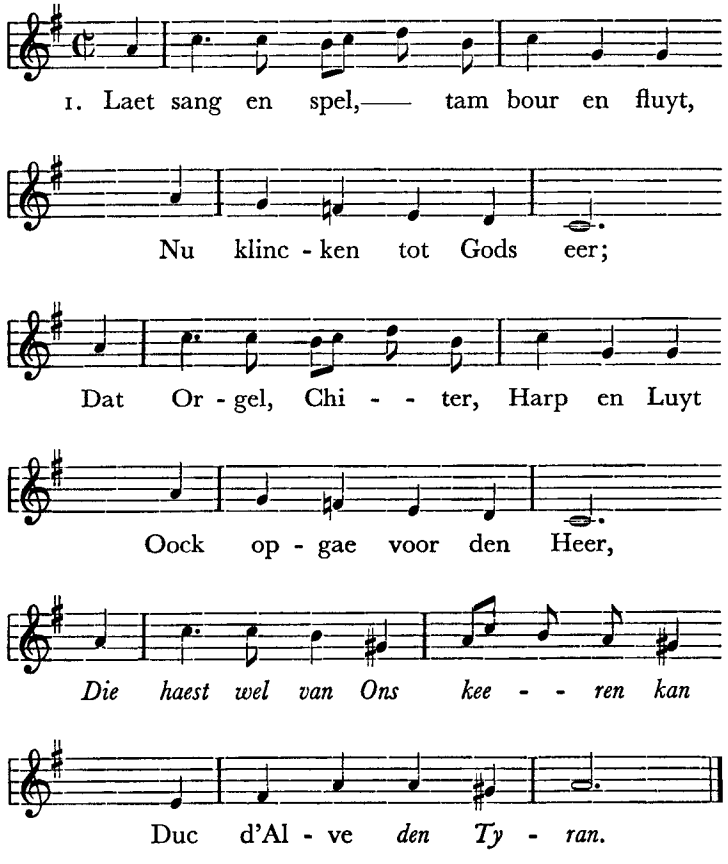
1. Laet sang en spel,— tam bour en fluyt,
Nu klinc - ken tot Gods eer;
Dat Or - gel, Chi - - ter, Harp en Luyt
Oock op - gae voor den Heer,
Die haest wel van Ons kee - - ren kan
Duc d'Al - ve *den Ty - ran.*

2

Gods goetheyt wesen moet vertelt,
Die noch so voor ons sorgt,
En ons den *Briel* en *Mase* stelt
Als tot een vaste borgt,
Die haest wel van Ons keeren kan
Duc d'Alve *den Tyran.*

3

De Spanjaert wert nu een gebit
In synen muyl geleyt;
God sy, die daer om hooge sit,
Gedanckt in eeuwicheyt,
Die haest wel van Ons keeren kan
Duc d'Alve *den Tyran.*

4

Ghy *Princen*, *Heeren* van ons Land,
Maeckt ons de *Spanjaert* quijt,
Malcand'ren trouw'lyck biet de hand,
In Godes vrees' altyt,
Die haest wel van Ons keeren kan
Duc d'Alve *den Tyran.*

(Op de inneming van den Briel)

Com nu met sang van soete tonen

Stem: Bransle Guinée

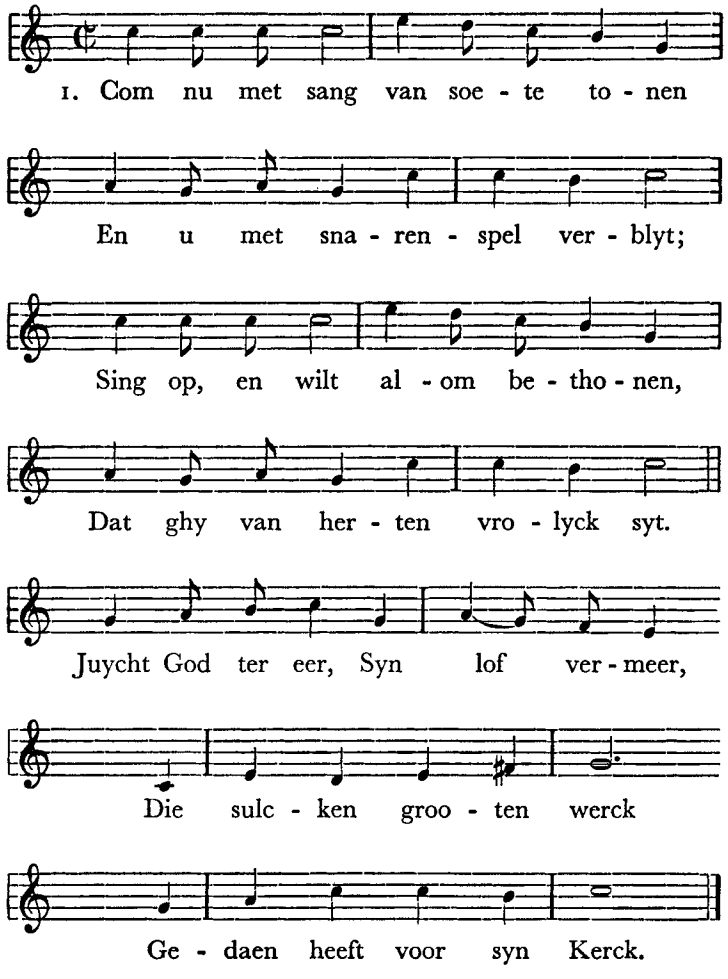
1. Com nu met sang van soe - te to - nen
En u met sna - ren - spel ver - blyt;
Sing op, en wilt al - om be - tho - nen,
Dat ghy van her - ten vro - lyck syt.
Juycht God ter eer, Syn lof ver - meer,
Die sulc - ken groo - ten werck
Ge - daen heeft voor syn Kerck.

2

In Israel was dat een wyse,
Valt met haer oock den Heer te voet;
Dat elck nu toch God roem' en prijse,
Die ons soo veel weldaden doet.
Roep over al, Met groot geschal:
Lof, prys en danck alleen
Sy God, en anders geen.

3

De Heer heeft eertydts synen volcke
Geholpen uyt veel ancxt en pyn,
Hy geeft ja wel een duyster wolcke,
Maer weer daer na schoon Sonnen-schyn.
Lof sy die Heer, Die ons oock weer
Geeft, na veel smert en druck,
Veel segen en geluck.

(Vlissingen, Veere en Zierikzee aan Staatsche zijde, 1572)

De vogel wert gelockt gefluyt

Stem: La Dolphinée

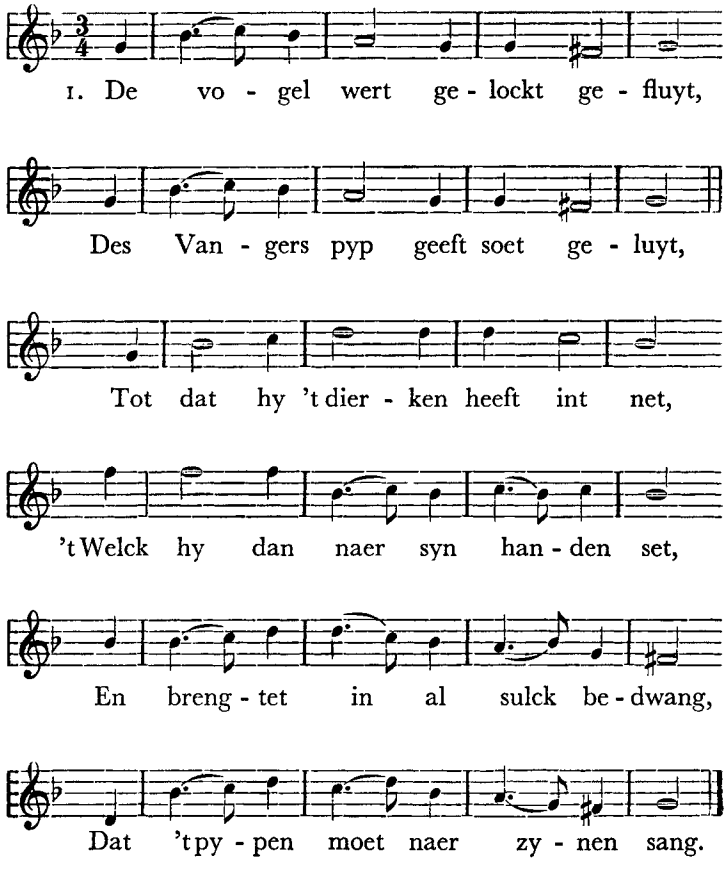
1. De vo - gel wert ge - lockt ge - fluyt,
Des Van - gers pyp geeft soet ge - luyt,
Tot dat hy 't dier - ken heeft int net,
't Welck hy dan naer syn han - den set,
En breng - tet in al sulck be - dwang,
Dat 't py - pen moet naer zy - nen sang.

2

Duc d'Alf, dien ouden snooden gast,
Fluyt mede nu seer soet al vast,
Op dat hy 't Land soo inneslick,
Het volck mocht krygen in syn strick:
Maer (vrienden) 't is een lichte vlieg,
Siet toe dat hy u niet bedrieg.

3

Veel liever stelt het alles by,
En gord' het sweert aen uwe sy,
Slae vry, 't is nu de rechte tydt,
Dat ghy u maeckt den bloet-hont quijt,
Hout goede wacht, vertrout hem niet,
Hy soeckt niet meer als u verdriet.

4

Com nestelt hem de broeck eens op,
En smyt hem oock vry op de kop,
Slae dat hy pypt, en kirt, en jangt,
Syn steert als een hont-rekel hangt.
Stryt vroom voor uwe goede saeck,
Maeckt dat hy uyt het Lant geraeck.

5

Weg sweept hem met de lange roe,
En dryft de guyt na Spanjen toe.
Wilt hem oock so om d'ooren slaen,
Gelyck hy and'ren heeft gedaen.
Voor alle werck bid God den Heer,
Dat hy hem selver van u keer.

(Op Alva's onbetrouwbare voorstellen, 1572)

Wilhelmus van Nassouwe

Stemme: Alst begint
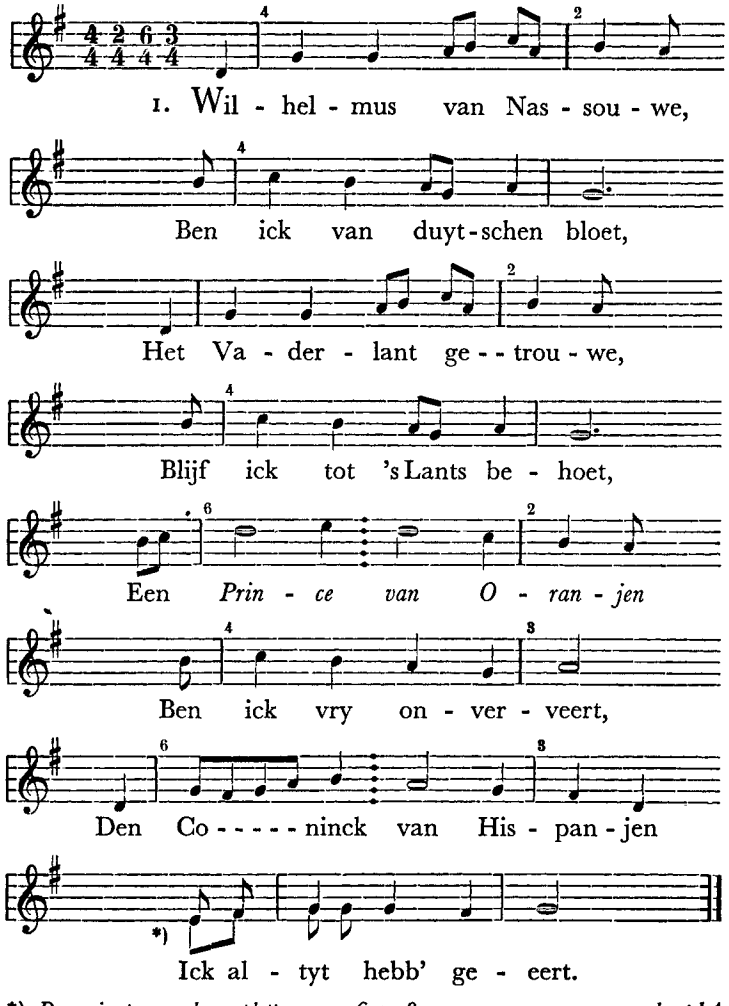
1. Wil - hel - mus van Nas - sou - we,
Ben ick van duyt-schen bloet,
Het Va - der - lant ge - - trou - we,
Blijf ick tot 's Lants be - hoet,
Een *Prin - ce van O - ran - jen*
Ben ick vry on - ver - veert,
Den Co - - - - - ninck van His - pan - jen
Ick al - tyt hebb' ge - eert.

*) *De variant voor de coupletten 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15 van den tekst van Valerius.*

2

In Godes vrees te leven
Heb ick altyts getracht;
Daerom ben ick verdreven,
Van Lant en goet gebracht.
Maer God sal my regeeren,
Als een goet instrument,
Dat ick sal wederkeeren,
Noch in mijn regiment.

3

Lyd' u myn ondersaten,
Die oprecht syt van aerd,
God sal u niet verlaten,
Al syd' ghy nu beswaert,
Die vroom begeert te leven,
Die bidde nacht en dag,
Dat God my kracht wil geven
Dat ick u helpen mach.

4

Lyf, goet, en al te samen
Heb ick u niet verschoont.
Myn broeders hoog vannamen,
Die hebben 't oock betoont.
Graef Adolf is gebleven
Te Vrieslant in den slag,
Syn siel, in 't eeuwig leven,
Verwacht den jongsten dag.

5

Een edel Prins geboren
Van Kayserlick geslacht,
Een Vorst des rijcx verkoren
Ick altydt ben geacht,
Voor Godes woord en leere
Heb ick vry onversaegt,
Gelyck een held met eere
Myn edel bloet gewaegt.

6

Mijn schilt en myn betrouwen
Zyt ghy (o God myn Heer!)
Op u soo wil ick bouwen;
Verlaet my nemmer meer:
Op dat ick vroom mach blyven,
U Dienaer t'aller tyt,
De tyranny verdryven,
Die menigh hert doorsnyt.

7

Voor al die my beswaren
En myn vervolgers zijn,
Wil my (o God!) bewaren
In desen droeven schyn.
Dat sy my niet verrasschen
In haren boosen moet,
Haer handen niet en wasschen
In myn ontschuldig bloet.

8

Als David moste vluchten
Voor Saül den tyran;
Soo heb ich moeten suchten
Met menig Edelman:
Maer God heeft hem verheven.
Verlost uyt aller noot,
Een Coninckryck gegeven
In Israel seer groot.

9

Nae 't suer sal ick ontfangen,
Van God den Heer oock 't soet
Waer kan meer na verlangen
Myn Vorstelick gemoet,
Dan dat ick hier mach sterven
Met eeren in het veld,
En 't eeuwig ryck beerven,
Als een getrouwen held.

Wilhelmus van Nassouwe

(*Vervolg*)

10

Niet doet my meer erbarmen
In mijn swaer ongeval
Dan dat men siet verarmen
Des Conincx Landen al.
Dat u de Spanjaerts krencken
O edel Nederlant!
Als ick dat gae bedencken,
Myn edel harte brant.

11

Als een Prins opgeseten
Blyf ic met myn heyrkracht.
Van den tyran vermeten,
Heb ick den slag verwacht,
Die by Maestricht begraven
Zeer vreesde myn gewelt,
Myn ruyters sach men draven
Zeer moedig door het velt.

12

Soo het de wil des Heeren
Had op die tydt geweest
Ick had wel willen keeren
Van u dit swaer tempeest:
Maer d'Heere van hier boven
Die alle ding regeert,
En die elck een moet loven,
En heeft het niet begeert.

13

Seer Christlick was gedreven
Myn Princelyck gemoet,
Stantvastich is gebleven
Myn hert in tegenspoet.
Den Heer heb ick gebeden
Wt mynes herten gront
Dat hy myn saeck en reden,
Wtvoere t'aller stont.

14

Oorlof mijn arme schapen,
Die zijt in grooten noot,
U Herder sal niet slapen,
Al lijdt ghy veel aenstoot,
Tot God wilt u begeven,
Synheylsaemwoordneemtaen,
En een vroom Christen leven:
Want 't is hier haest gedaen,

15

Uoor God wil ick belijden
En voor zijn groote macht,
Dat ick tot geenen tijden
Den Coning heb veracht;
Dan dat ick Godes eere
Most voorstaen aldereest.
Gehoorsaemheyt den Heere
Bewysen moste meest.

(*Anno 1572, bij den tweeden tocht van den Prins van Oranje*)

Geen dingen syn so Geringe geschapen

La Vallette
Origineel een kwart hooger
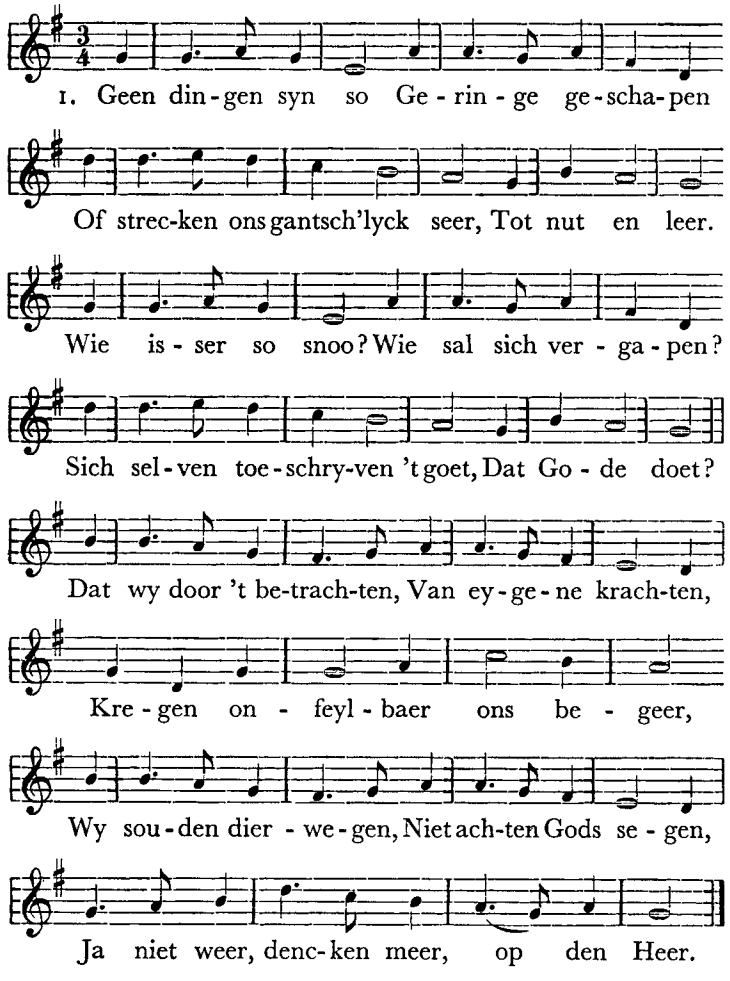
1. Geen din-gen syn so Ge-rin-ge ge-scha-pen
Of strec-ken ons gantsch'lyck seer, Tot nut en leer.
Wie is-ser so snoo? Wie sal sich ver-ga-pen?
Sich sel-ven toe-schry-ven 't goet, Dat Go-de doet?
Dat wy door 't be-trach-ten, Van ey-ge-ne krach-ten,
Kre-gen on-feyl-baer ons be-geer,
Wy sou-den dier-we-gen, Niet ach-ten Gods se-gen,
Ja niet weer, denc-ken meer, op den Heer.

(Op de inneming van Bergen in Henegouwen, 1572)

't Geween, 't gehuyl, 't gekryt

Stem: Si ceste malheureuse bande
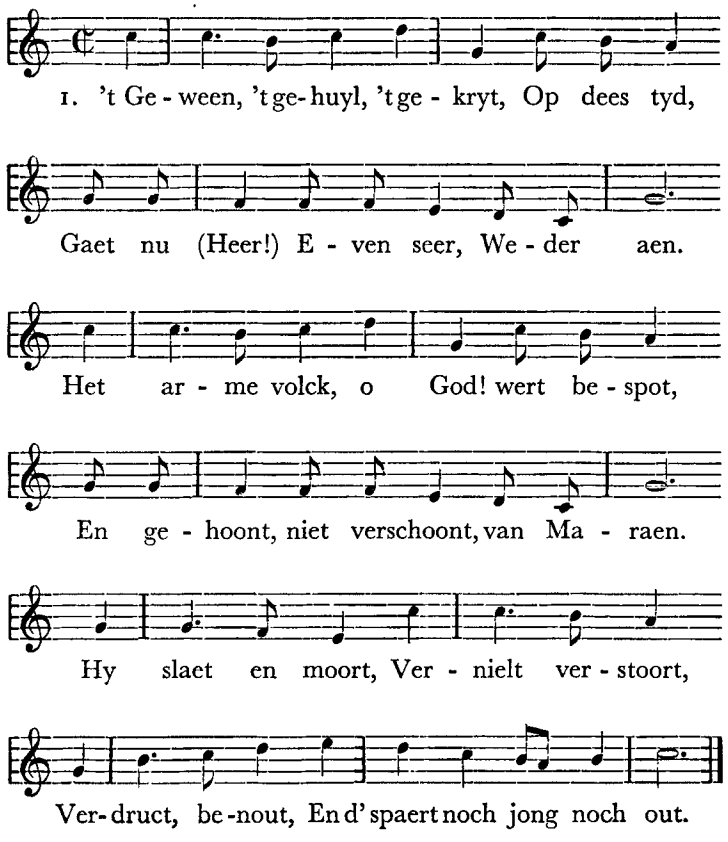
1. 't Ge - ween, 't ge - huyl, 't ge - kryt, Op dees tyd,
Gaet nu (Heer!) E - ven seer, We - der aen.
Het ar - me volck, o God! wert be - spot,
En ge - hoont, niet verschoont, van Ma - raen.
Hy slaet en moort, Ver - nielt ver - stoort,
Ver - druct, be - nout, En d' spaert noch jong noch out.

2

Gelyck een dolle Zee, Van de Ree,
Tiert en baert, En vervaert, Alle man;
Soo woed oock desen bul, Die als dul,
Plaegt en druckt, Ruckt en pluckt, Waer hy kan.
En maeckt het Land, Vol moort en brand,
Daer's niemant vry, Schier van zyn tyranny.

3

Hy grypt en grabt int goet, En int bloet,
Daer hy weet, Dattet breet, is, en meest;
Syn balg is nimmer vol, Maer gantsch hol,
Ruym en wyt, En altyt, So geweest,
Doch noch op 't eynd, Eer dan hy 't meynd,
Hy daer van al, Syn loon noch krygen sal.

(Op den „grooten moort" te Mechelen, 1572)

Heere, keere van ons af

Stem: Engels Nou, nou
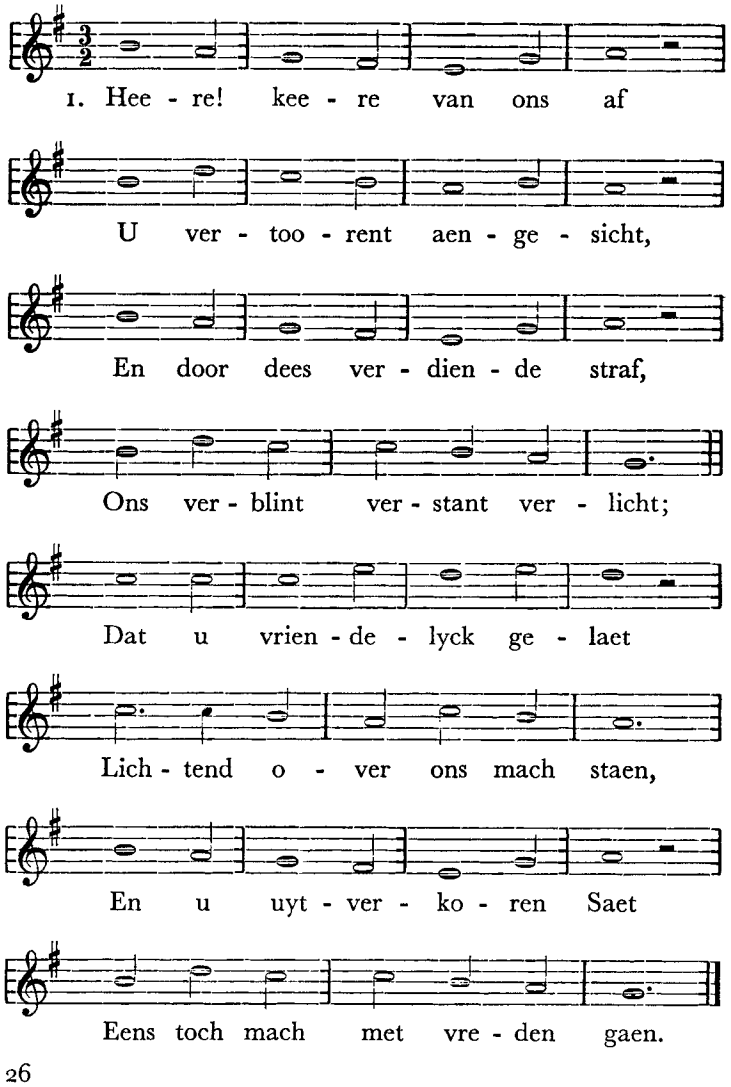
1. Hee - re! kee - re van ons af
U ver - too - rent aen - ge - sicht,
En door dees ver - dien - de straf,
Ons ver - blint ver - stant ver - licht;
Dat u vrien - de - lyck ge - laet
Lich - tend o - ver ons mach staen,
En u uyt - ver - ko - ren Saet
Eens toch mach met vre - den gaen.

2

Toomt en breydelt 's Vyants macht,
Die 't dus al in roeren stelt.
Heer! verschijnt eens so met kracht
Dat hy ruymen mach het velt,
En u volck, naer sulcken werck,
Veylig eenmael opgaen mach
In u lieve heyl'ge Kerck,
U te loven nacht en dag.

3

Doch so 't u believen sal
Dat ghy ons noch langer sult
Laten in dit ongeval;
Geef ons Heere toch gedult,
En laet uwen wil geschien:
Want ghy seker en gewis,
Best kont weten en voorsien
Wat ons meest van noden is

(Na den val van Haarlem, 1573)

Maximiljanus de Bossu

Origineel een toon lager
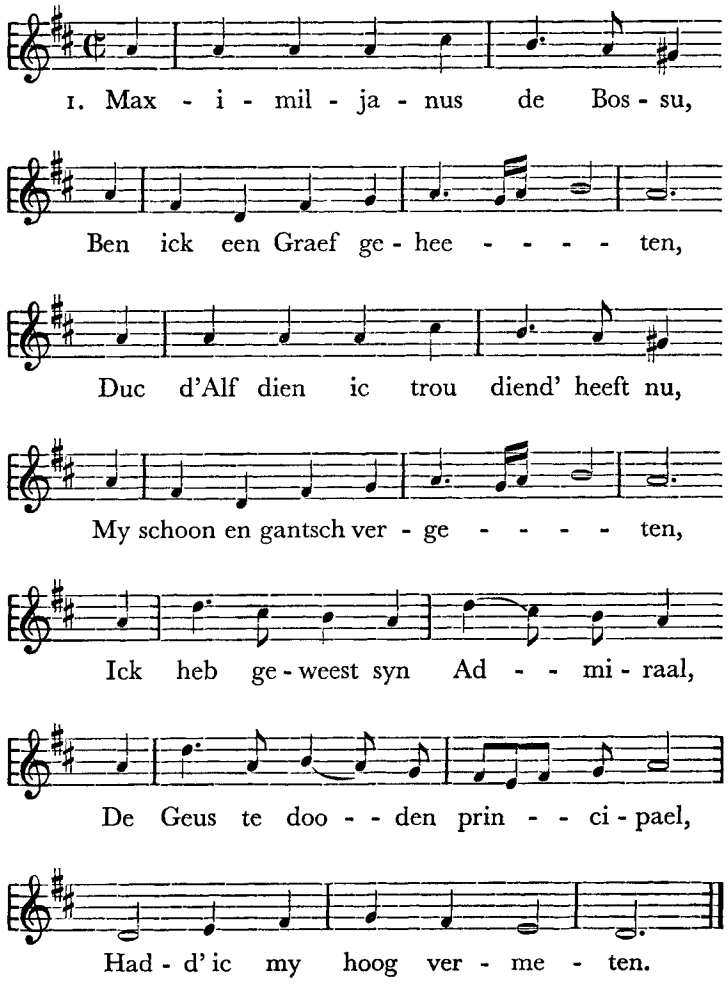
1. Max - i - mil - ja - nus de Bos - su,
Ben ick een Graef ge - hee - - - - ten,
Duc d'Alf dien ic trou diend' heeft nu,
My schoon en gantsch ver - ge - - - - ten,
Ick heb ge - weest syn Ad - - mi - raal,
De Geus te doo - - den prin - - ci - pael,
Had - d' ic my hoog ver - me - ten.

2 Myn vast betrouwen was myn schip,
God had ick gantsch verlaten,
My docht het was een harde clip;
Daer mocht geen pomp op vaten;
Maar siet daer quamder inde vloot
Die Hend'rick Trier van klocken goot,
Die maeckten groote gaten.

3 Ick meend' ick was der Geusen dwanck,
De kans die liep verloren,
Gevangen tegens mynen danck
Werd' ick gebracht tot Horen.
Daer ick in 't klooster ben geraeckt.
En tot een Pater wierd' gemaeckt,
Myn cruyn is noyt geschoren.

4 Hoe 't is ick ben in tegenspoet,
Maer 't moet nu zijn geleden,
Ick moetet rek'nen noch voor goet
Dat ick hier ben ter steden,
Veel liever als tot Rotterdam;
Daer my de borger is seer gram
Om d' moort die ick daer dede.

5 Waer is de Paus de heyl'ge man?
Cond ick by hem geraken
Ick liet se doen al inden ban,
Die my 't schip deden maken.
De hel roep ick tot deser uyr,
Met Sint' Patritius vagevuyr,
Al over haer ter wraken.

6 Sy hebben my dit schip gedaen
Ick soud' den kryg beginnen,
Ick hebb' noyt slechter stuck bestaen,
Als ick het gae versinnen,
Wat schippers stierluy dat ick vraegd'
Sy spraken al, alst my behaegd,
U schip kan niemant winnen.

Maximiljanus de Bossu

Vervolg

7 Maer doen ic quam voor 't Hoorner hop,
Ick werd wel anders ware,
Dat sal noch steken in myn krop,
Al leefd' ick vijftig jaren.
Geux leerde my op 't selve pas,
Wat een genuchte dattet was
Op de Zuy'r-zee te varen.

8 Ian Symons Rol ghy lichte quant!
Waer syn u schoone woorden?
Die ghy my loofden aen myn hant;
Als menig man aenhoorde:
Ghy soud' my inder noot by staen:
En ghy syt haest my afgegaen,
Het welck my meest verstoorde.

9 Maer schoone woorden volt geen sack,
Dat heb ick wel bevonden:
Want goede bystant my ontbrack;
Als ick dreef aen den gronde.
Elck een voer heen weg syner vaerd,
Men liet my daer beancxt, beswaert,
Bedroeft ter selver stonden.

10 Och daer ick placht een Heer te zijn!
Daer lig ick nu gevangen,
Na Amsterdam (och 't is my pijn!)
Waer beter myn verlangen,
Ey Geux! laet my doch uyt dit quaet,
Ick sal u loonen dese daet,
Met moorden, en met hangen.

11 Oorlof Bossu, seer wreet en fel!
Met al u Spaensche knapen,
Ghy maeckt des Conings land rebel,
Ter liefd' der booser Papen,
Die altyt dorstig zijn na 't bloet,
Gelyck een visch na 't water doet,
Na 't Christen bloet sy gapen.

(Op het gevangennemen van Bossu, 1573)

Die vast'lyck op den Heer

Stem: Fransche Courante *Origineel een kwart hooger*
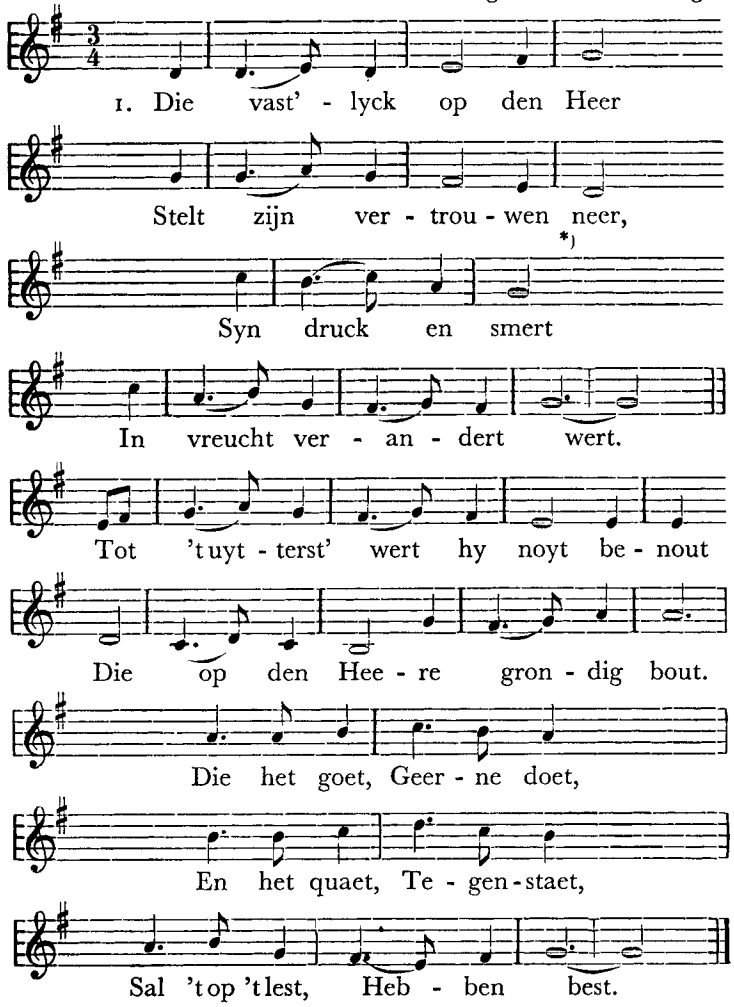
1. Die vast' - lyck op den Heer
Stelt zijn ver - trou - wen neer,
*)
Syn druck en smert
In vreucht ver - an - dert wert.
Tot 't uyt - terst' wert hy noyt be - nout
Die op den Hee - re gron - dig bout.
Die het goet, Geer - ne doet,
En het quaet, Te - gen - staet,
Sal 't op 't lest, Heb - ben best.

(Op de verovering van 22 Spaansche schepen bij Rammekens, 1572)

*) *Deze regel met het oog op de zingbaarheid een octaaf verplaatst.*

Wie dat sich selfs verheft te met

Stem: Op 't Engels Lapperken
Origineel een terts hooger
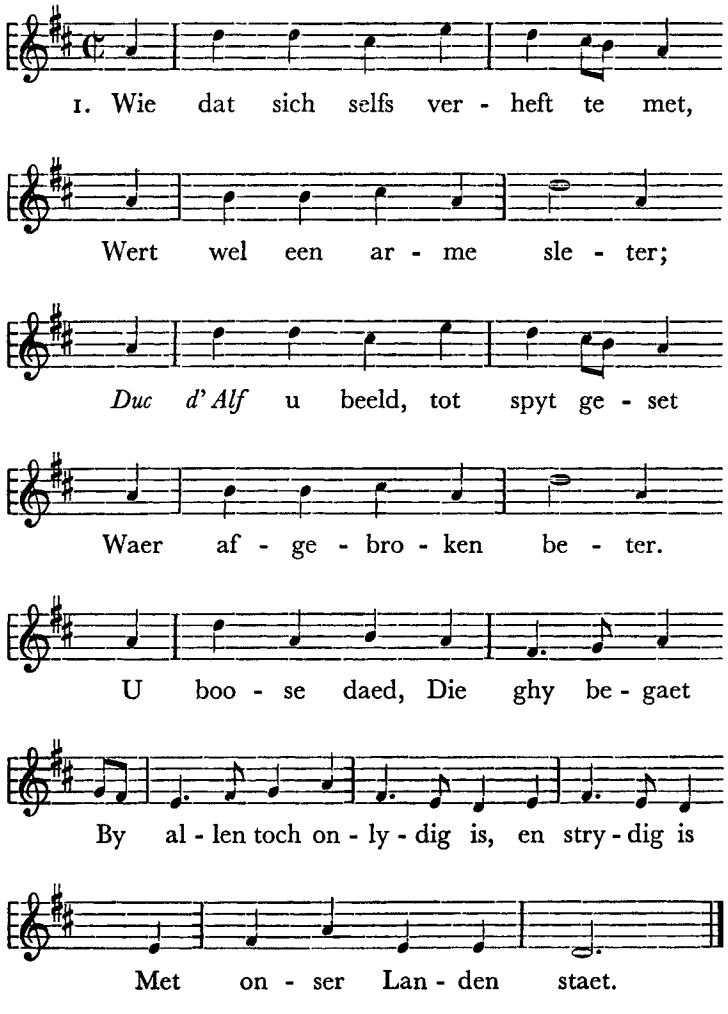
1. Wie dat sich selfs ver - heft te met,
Wert wel een ar - me sle - ter;
Duc d' Alf u beeld, tot spyt ge - set
Waer af - ge - bro - ken be - ter.
U boo - se daed, Die ghy be - gaet
By al - len toch on - ly - dig is, en stry - dig is
Met on - ser Lan - den staet.

2

Doch 't schijnt dat nergens ghy nae vraegt,
Ghy wilt het al verscheuren,
Maer die daer doet wat God mishaegt
Sal 't eynde noch betreuren,
Als hy vol noot, Sal naeckt en bloot,
Voor Godes oordeel schuldig staen, Onduldig gaen,
Verwesen totter doot.

3

De Godloos groeyt een wyl seer wel,
Doch 't eynde staet te vreesen;
Siet Lucifer quam in de hel
Door zijn hoveerdig wesen;
Daer 't volck sich al, aen spieg'len sal,
Indien se soecken goeden spoet, Want hogen moet
Gaet altydt voor den val.

(Op het standbeeld, dat Alva voor zich had laten oprichten)

Hoort allegaer, hoe dat men klaer
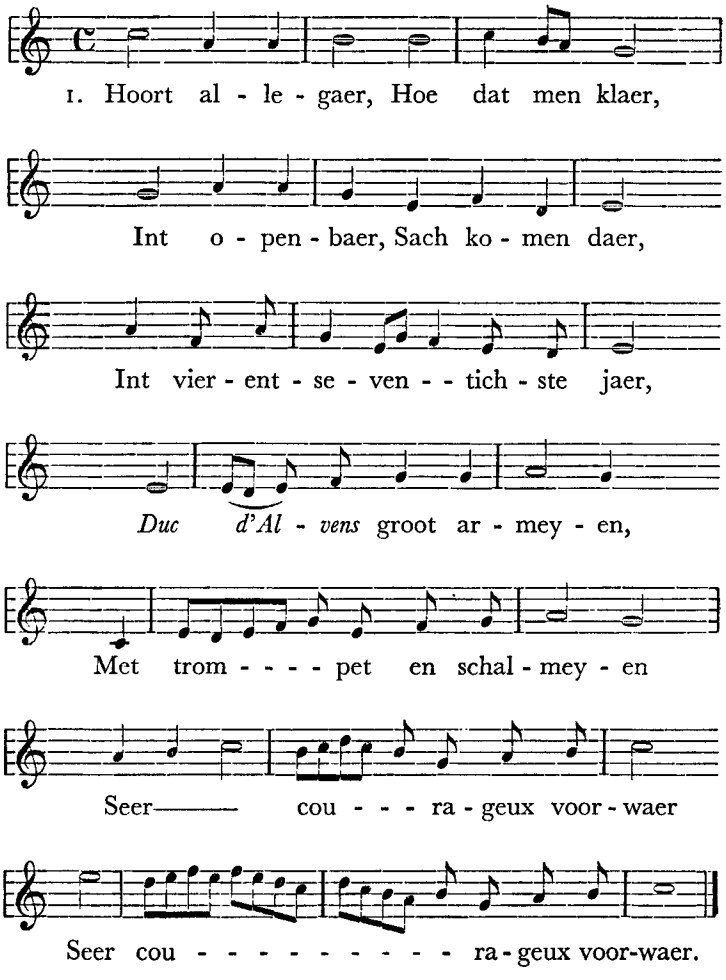
1. Hoort al - le - gaer, Hoe dat men klaer,
Int o - pen - baer, Sach ko - men daer,
Int vier - ent - se - ven - - tich - ste jaer,
Duc d'Al - vens groot ar - mey - en,
Met trom - - - - pet en schal - mey - en
Seer—— cou - - - ra - geux voor - waer
Seer cou - - - - - - - - - ra - geux voor-waer.

2 Seer triumphant, voer elck van kant,
Van Bergen 't Land, met kloeck verstand,
Elck schip seer vroom en wel gemand,
Met Spanjaerts ende Walen,
Sy meenden prys te halen,
Maer 't viel haer uyt de hand,
Maer 't viel haer uyt de hand.

3 Als nu 't gemeen, so groot als kleen
Nu quam by een, haer te verbreen,
Voor Rommerswael sy hielden heen,
By haren eed gesworen,
Den Admirael quam voren,
Beswycken moster geen,
Beswycken moster geen.

4 Cap'teyn Juliaen, de Rom'ro aen
Ving een vermaen, wil 't wel verstaen
Myn lieve chrijgschsluy, en ontfaen
Den Wijn die'ck u sal schencken,
Daer sult ghy by gedencken,
De Ketters te verslaen,
De Ketters te verslaen.

5 Sijt wel gemoet, Valt metter spoet,
De Heer te voet, met rechte boet,
Voor 't heylig kruys 't gebet nu doet,
En onser liever Vrouwen,
Och wilt dit beeld aenschouwen,
Op dattet ons behoed'
Op dattet ons behoed'.

6 Met dit gebet, na haer opset,
Sy meenden net, vry van belet,
Te komen door dit swaer parket,
Maer qualick wast gebeden,
Sy mosten leeren smeden
Op Sint Antheunis wet,
Op Sint Antheunis wet.

Hoort allegaer, hoe dat men klaer

Vervolg

7 Hovaerdich stout, Sy riepen bout
Dregende hout, de *Geux* die schout
Al ons gewelt seer menigfout,
Or venez vous canaille,
Luterian, rapaille,
Dees dag ist die u rouwt.
Dees dag ist die u rouwt.

8 Als Leeuwen vry, de *Geux* seer bly,
Quam flocx daer by, en klampt' aen ly,
Hey nu Papauw! waer zy de ghy?
Men sag daer vrees'lyck schieten,
De Spaensch' haer schepen lieten,
Schampado speelden zy,
Schampado speelden zy.

9 Met g'lijck accoort, de *Geux* gaet voort,
En klampt aen boort, d'Amirael, hoort
Een groot geschreeuw aen allen oort,
O speck! het moet u smerten
't Bloet van d'onnos'le herten
Die t' Haerlem zijn vermoort,
Die t' Haerlem syn vermoort.

10 Siet een vlie-bood, seer vrees'lijck schoot,
So dat syn groot, gewelt men vloot,
Och! Jan van Spanjen viel gantsch bloot,
Men hoorde roepen, karmen,
Misericord'! och armen!
De leus' was al sla doot,
De leus' was al sla doot.

11 Dees' fellen slag, Met groot gewag,
Men heugen mag, Op een vrydag
Men al dit schoone spel aensag.
Veel edele Cruys-heeren
Daer mosten sterven leeren,
Met schreyen en geklag,
Met schreyen en geklag.

12 Men riep als mal, met bly geschal,
En groot getal, Dees tyding al,
Te Bergen weg tot op de wal;
Ons schepen niet en wycken,
Sy doen de Geusen strycken,
Tot ses toe int getal,
Tot ses toe int getal.

13 Men seyd' den stryt, De Geus was quyt,
Heer-oom verblyt, bootschapten zyt,
Den Commandeur met groote vlyt,
Is op zijn peerd getreden,
En na zijn volck gereden;
Maer kort was daer zyn tyt,
Maer kort was daer zyn tyt.

14 Als hy daer quam, schuts vier en vlam,
Hy haest vernam, zijn volck dat klam
Den dyck op kreupel ende lam,
Ellendig quam 't hem tegen;
Elck, zijnde seer verslegen,
Riep dus met luyder stem:
Riep dus met luyder stem:

15 *O grand Seigneur! le Commandeur!*
Adieu bon heur! hier gaen wy deur!
Verloren is nu ons parteur,
Men sach hem weder rijden,
Van lachen wel vermijden,
Gestelt was hy ter leur,
Gestelt was hy ter leur.

16 Heer oom voorseyd, siend' al dit leyd,
Syn vrolicheyd, in druck verspreyd
't Welck door de gansche stad verbreyd,
En Heer Oom onverduldig,
Met tranen menigvuldig
Des Spanjaerts doot beschreyt,
Des Spanjaerts doot beschreyt.

Hoort allegaer, hoe dat men klaer

Vervolg

17 Als de Phil'steen, Met Isr'el streen,
En groot en kleen, Viel over een;
So liepen dees oock met geween,
Al klagen ende suchten,
Men sach s' ellendig vluchten,
De Spanjaerts voeren heen,
De Spanjaerts voeren heen.

18 Als 't Pharo slaegt, Die niet beklaegt
Wiert maer vertsaegt, Int Meyr geplaegt,
So oock hem nu de saeck toedraegt;
Ja zijn nu dees' Papisten,
En wreede Ante-christen,
In haer selfs strick gejaegt,
In haer selfs strick gejaegt.

19 Oorlof egael, o Admirael!
Cap'teyns royael, bootslien te mael
Soldaten al in 't generael,
Wilt God de eere geven,
Van dat hier is bedreven
Als David doet verhael,
Als David doet verhael.

(Op de bevrijding van Walcheren, 1574)

Almachtig God!

Stem: Engels Farwel, met den Bas daer by gestelt

1. Al-mach-tig God! ghy die ons met u hand
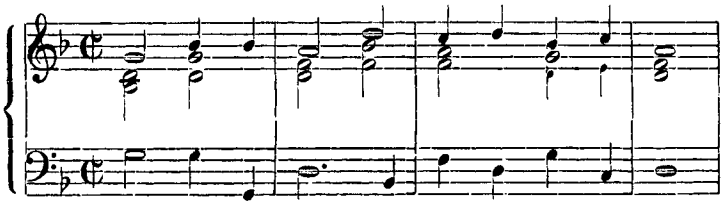
1. Al-mach-tig God! ghy die ons met u hand

Ge-plant hebt tot u volc hier in dit land,

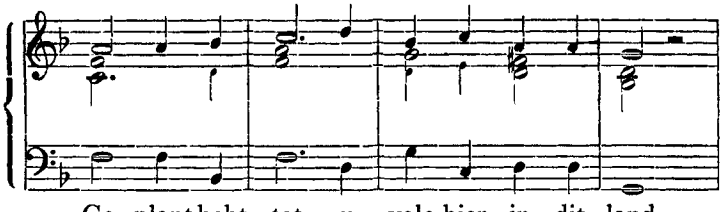

Ge-plant hebt tot u volc hier in dit land,

Help! help! ons toch eer-lang Uyt Span-jaerts dwang
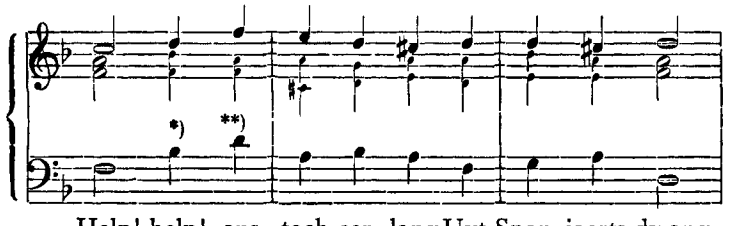
Help! help! ons toch eer-lang Uyt Span-jaerts dwang

*) *Valerius g* **) *Valerius bes*

Almachtig God!

Vervolg

Die u lie - ve kerc, Mach-tig synd' en sterc,
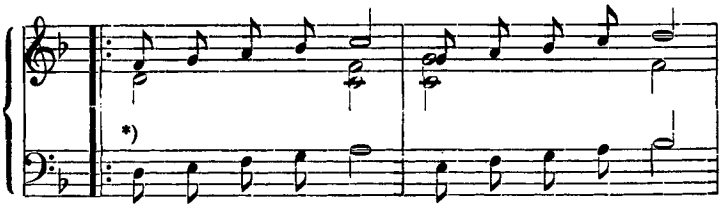
Die u lie - ve kerc, Mach-tig synd' en sterc,

Die u lie - ve kerk so pla - - - - get,
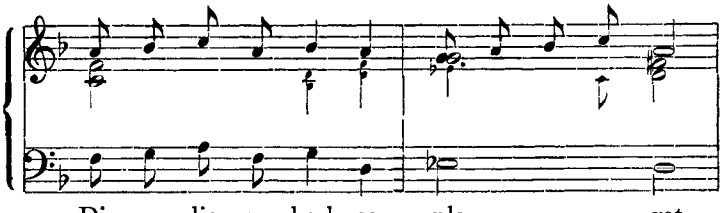
Die u lie - ve kerk so pla - - - - get,

En lan - ger ner - gens meer na vra - - get.
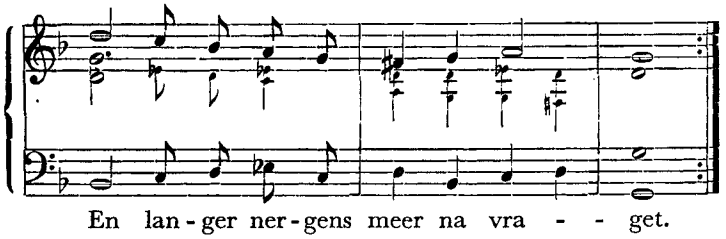
En lan - ger ner - gens meer na vra - - get.

*) *Valerius van hier af 2½ maat een terts lager, dus in kwinten met de melodie!*

2

Merck Heer! hoeseer, U volck nu tot u schreyt,
Wilt t'uwer eer, En onser saligheyt,
Eens maken toch een end', Van ons ellend,
Soo sal elck, bevryt
Synde, gantsch verblyt,
Soo sal elck, bevryt van smerten,
U singen lof en danck van herten.

3

'T is waer ons sond, Heeft wel verdiend dees straf,
Ons hert en mond, is overtuygt daer af:
Maer Heere wilt toch niet, in dit verdriet,
Gaen in u gerecht,
Met u armen knecht,
Gaen in u gerecht gestadig,
En zijt u kind'ren, Heer, genadig.

(Op de tegenslagen van 1574, Mookerheide, Spaansche furie)

Een monster van een valsch gelaet

Stem: Ghy die my met u braef gelaet
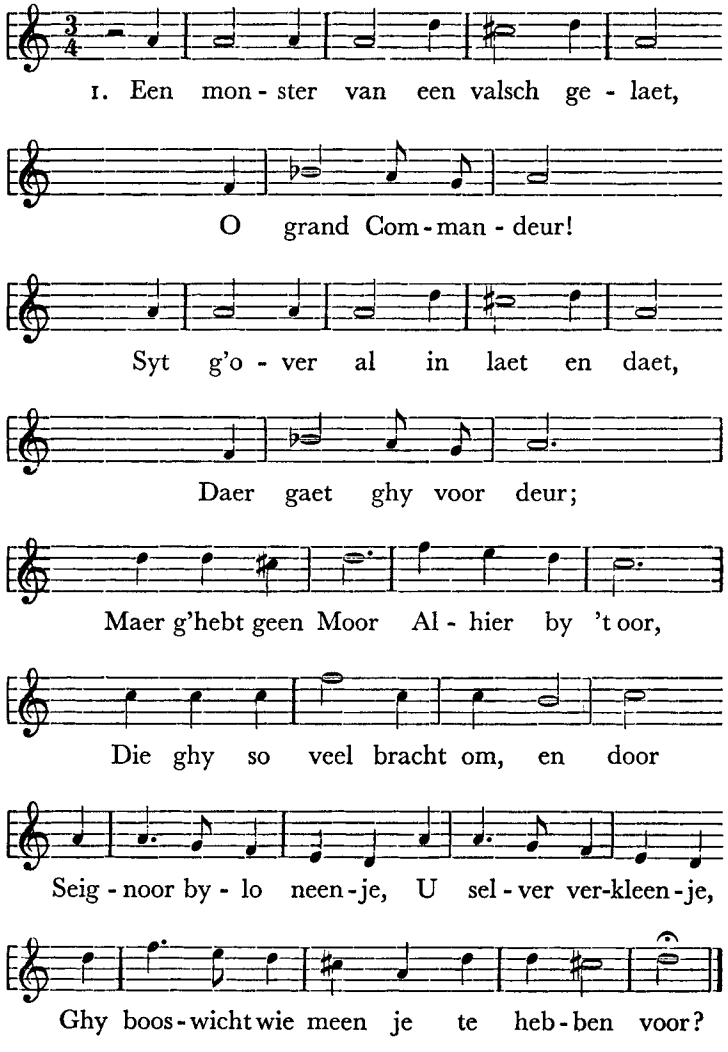
1. Een mon - ster van een valsch ge - laet,
O grand Com - man - deur!
Syt g'o - ver al in laet en daet,
Daer gaet ghy voor deur;
Maer g'hebt geen Moor Al - hier by 't oor,
Die ghy so veel bracht om, en door
Seig - noor by - lo neen - je, U sel - ver ver - kleen - je,
Ghy boos - wicht wie meen je te heb - ben voor?

2

Och neen! op uwe spokery
Men hier te wel past.
Ick hoop u doen, als smokery,
Verdwijnen sal vast.
Al wat ghy brouwt, Al syt ghy stout,
Den dag sal komen dat 't u rouwt,
't Welck ghy dan sult mercken, Als ghy naer u wercken
Gekort wert u vlercken, En seer benout.

3

't Rechtveerdig recht van Godes raet,
't Welck niemant verschoont,
Vereyscht, gestraft te syn het quaet,
En 't goede geloont.
U dobb'len treck, o snoden speck!
Sal u noch breken self den neck,
En sult noch gevoelen, Dat g' in u krioelen,
U draven en woelen, Sult staen als geck.

(Op het „valsch pardon" van Requesens, 1574)

G'lyck den grootsten Rapsäck

Stem: Almande, Guerre, guerre gay
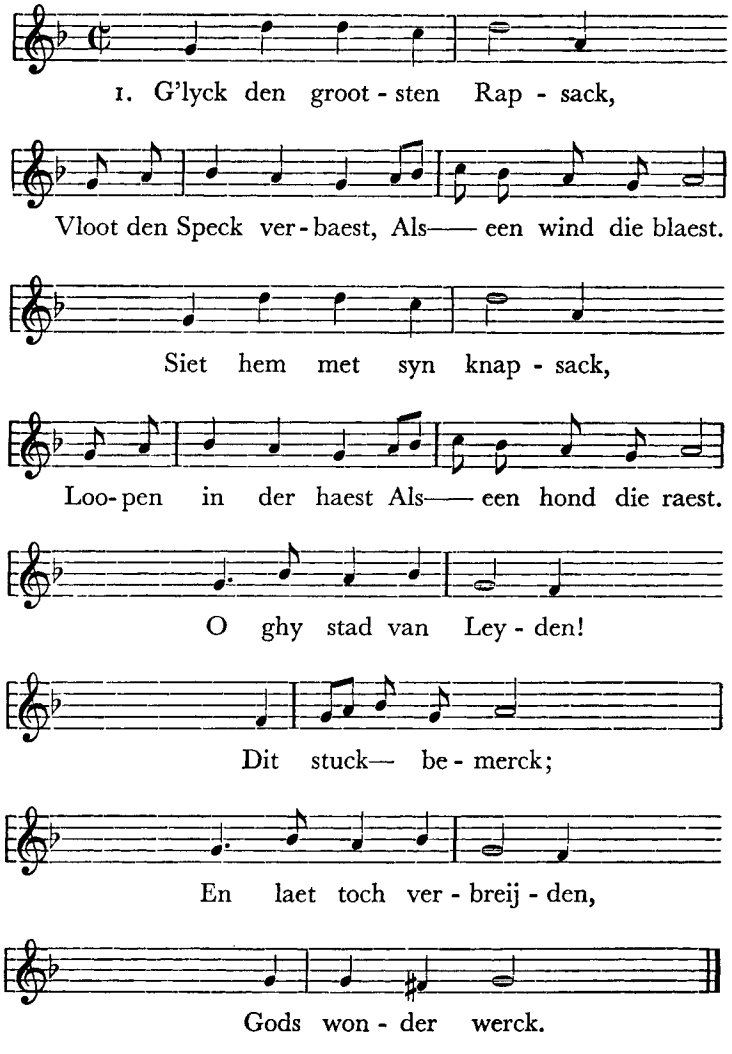
1. G'lyck den groot - sten Rap - sack,
Vloot den Speck ver - baest, Als—— een wind die blaest.
Siet hem met syn knap - sack,
Loo - pen in der haest Als—— een hond die raest.
O ghy stad van Ley - den!
Dit stuck— be - merck;
En laet toch ver - breij - den,
Gods won - der werck.

2

De Bourgoensche vanen
Vlogen op de vlucht, met een groot gerucht,
En de Castil'janen
Waren oock vol sucht, en geheel beducht,
Door de hooge stromen,
En menig man
Die sy sagen komen
Dick krielen an.

3

Wilt Gods eer verbreyen,
Die nu kleyn en groot, Vry maeckt van de doot
En naer droevig schreyen
U dus sent in noot, overvloedig broot.
Lof dan, prys en eere
Moet syn geseyt
God, ons aller Heere,
In eeuwigheyt.

(Op „Leydens beleg en wonderbaer ontset")

Onze Heere God

Stem: Een Fransche ballet
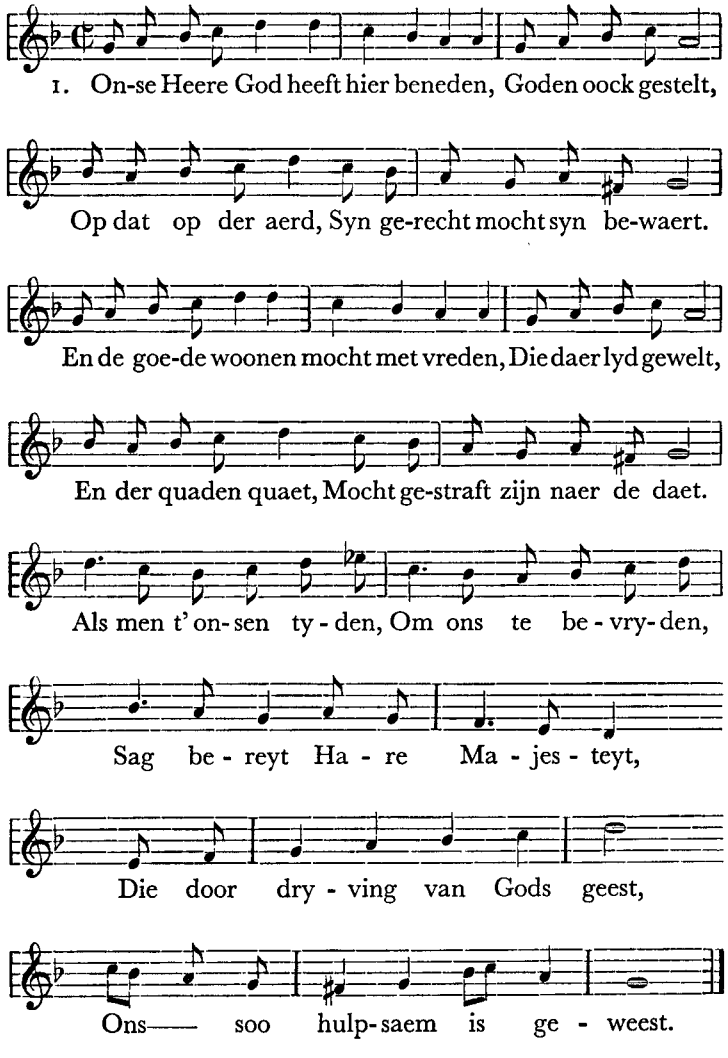
1. On-se Heere God heeft hier beneden, Goden oock gestelt,
Op dat op der aerd, Syn ge-recht mocht syn be-waert.
En de goe-de woonen mocht met vreden, Die daer lyd gewelt,
En der quaden quaet, Mocht ge-straft zijn naer de daet.
Als men t' on-sen ty - den, Om ons te be - vry - den,
Sag be - reyt Ha - re Ma - jes - teyt,
Die door dry - ving van Gods geest,
Ons—— soo hulp-saem is ge - weest.

2

Seer bescheydentlyck sy eerst ging mercken, En wel onderstaen
Hoe de Spanjaert heeft, Hier met t'arme volck geleeft;
Wat ellend en smert hy Godes kercken, Al heeft aengedaen
Hoe aen allen end', Hy gemoort heeft en geschend.
Dies sy seer medogend', Wat sy was vermogend',
Ons biet aen, sonder af te slaen,
Hulp van gelt en volck met macht, Doe wy lagen als versmacht.

3

Hoog geboren Vrouw' en Coninginne, U sy grooten danck,
Voor dit groote goet, Dat u Majesteyt ons doet;
'T is voorwaer een stuk van rechte minne, 't welck ons leven lanck,
Waer wy neder slaen, Noyt uyt ons gedacht' sal gaen.
God wil u daer voren, Wederom verhooren,
En soo seer, Oock al u begeer,
Geven in dit aertsche dal, 't eeuwig leven boven al.

(Op de hulp van de „Coninginne van Engelant", 1575)

God siet neder uyt zijn Hemel

Stem: Van een Fransch ballet
Origineel een kwart hooger
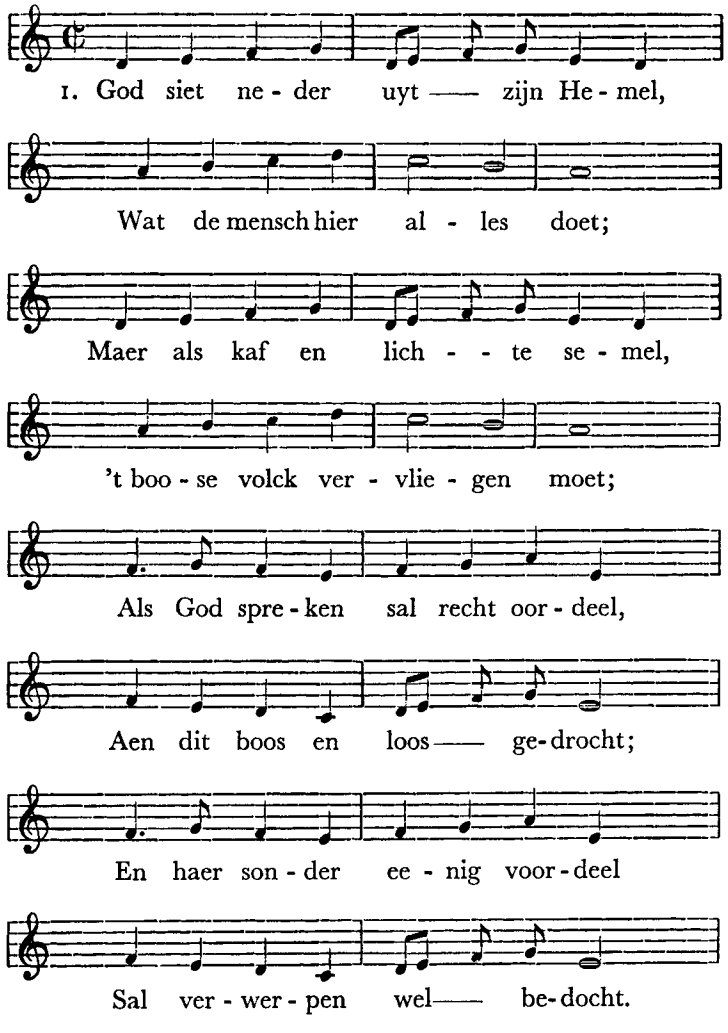
1. God siet ne - der uyt —— zijn He - mel,
Wat de mensch hier al - les doet;
Maer als kaf en lich - - te se - mel,
't boo - se volck ver - vlie - gen moet;
Als God spre - ken sal recht oor - deel,
Aen dit boos en loos —— ge - drocht;
En haer son - der ee - nig voor - deel
Sal ver - wer - pen wel —— be - docht.

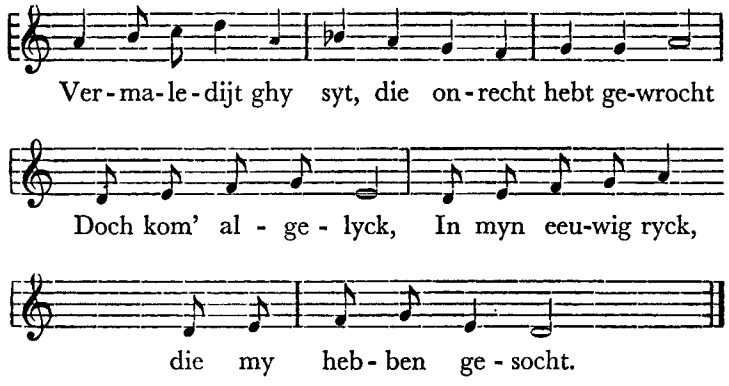

2

Mensche! denckt toch eens hoe wanck'lyck
Alle ding ter Werelt staet.
Kort ist leven, en verganck'lyck;
Niet en isser of 't vergaet!
Als alleene Godes wetten,
Sullen altyt blyven staen,
Woud'de mensche daer op letten,
't Soude hem te beter gaen.
Ghy kreegt, o mensch! u wensch,
Woud ghy de goede God
Toch gehoorsaem syn, En u dragen fyn
Naer syn heylig gebod.

(Bij den dood van Requesens)

Prijst God ons aller Heer

Stem: Soet, soet Robbertgen
Origineel een kwart hooger

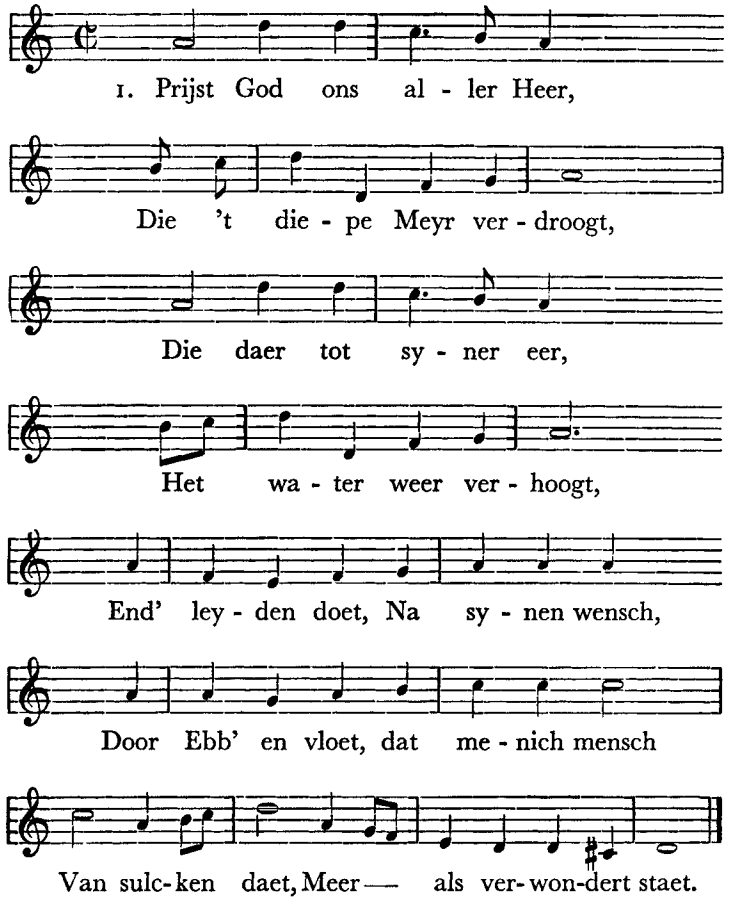
1. Prijst God ons al - ler Heer,
Die 't die - pe Meyr ver - droogt,
Die daer tot sy - ner eer,
Het wa - ter weer ver - hoogt,
End' ley - den doet, Na sy - nen wensch,
Door Ebb' en vloet, dat me - nich mensch
Van sulc-ken daet, Meer — als ver-won-dert staet.

2

Die 't Land met moort en brand, So seer vervullet heeft,
Met 't volck aen elcken kant, So schendig heeft geleeft,
Dat heeft gepluckt, En onderdruckt:
Sal self gebuckt, Om vard' geruckt
Nu gaen, ende oock, Verdwynen als de roock.

3

Singt Gode lof en danck, Zeelanders! en dees deucht
U aerdsche leven lanck, Ter eeren Gods geheugt,
Syt vrolyck t' saem, En u verblyt
In 's Heeren naem, Dat ghy syt quyt
Het Spaensch gebroet, Met haren trotsen moet.

(Op de bevrijding van geheel Zeeland)

Weest nu verblyt

Stem: Quand la bergere
Origineel een kwart hooger
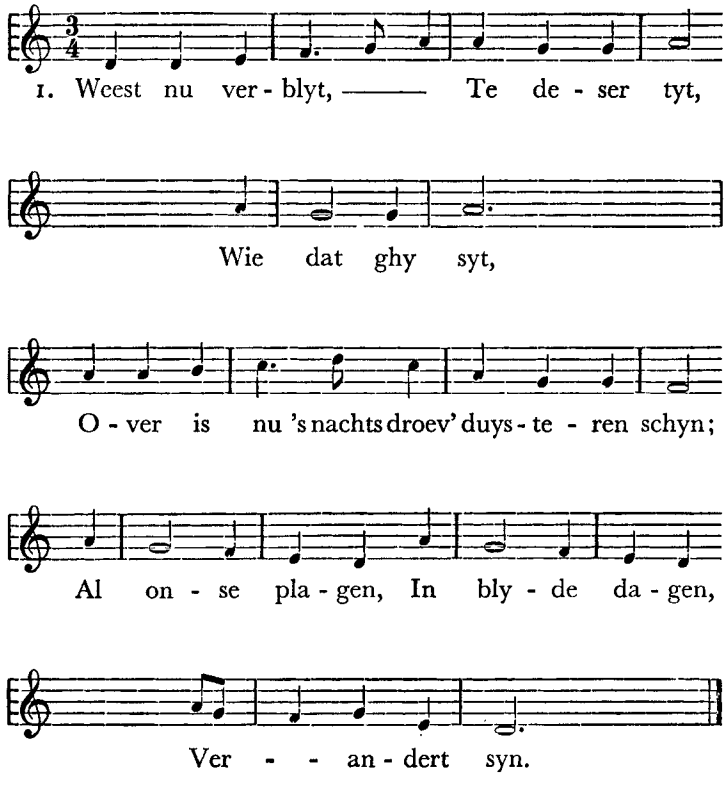
1. Weest nu ver - blyt, —— Te de - ser tyt,
Wie dat ghy syt,
O - ver is nu 's nachts droev' duys - te - ren schyn;
Al on - se pla - gen, In bly - de da - gen,
Ver - - an - dert syn.

2

't Weer vriend'lick blickt, Elck is verquickt
Dat 't God soo schickt,
En ons de Sonne der vrede dus geeft,
Tot een bevryding, En tot verblyding
Van al wat leeft.

3

Als alles haest, Was op syn quaest,
Was God ons naest,
Syn hulp, syn heyl, syn schut hy tot ons send.
Laet ons hem loven, Die daer van boven
De saeck dus wend.

(Op de pacificatie van Gent)

O Nederland! let op u saeck

Stem: Nachts doen een blauw gestarde kleet etc.
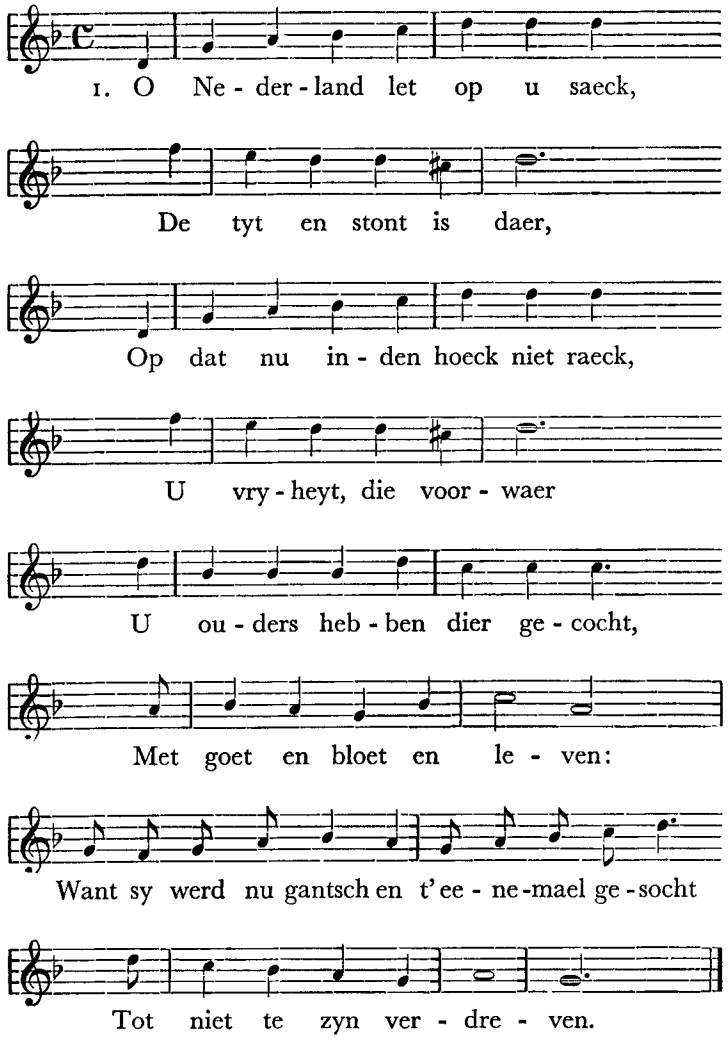
1. O Ne - der - land let op u saeck,
De tyt en stont is daer,
Op dat nu in - den hoeck niet raeck,
U vry - heyt, die voor - waer
U ou - ders heb - ben dier ge - cocht,
Met goet en bloet en le - ven:
Want sy werd nu gantsch en t'ee - ne - mael ge - socht
Tot niet te zyn ver - dre - ven.

2

Neemt acht op uwer Landen staet.
U volck end' steden meest
Syn sterck, End' daer is raet en daet
Van outs altyt geweest.
U adel is manhaftich vroom,
Men vind niet haers gelijcken;
Houd den Spanjaert doch, ick bid u, in den thoom
Dat hy van ons mach wycken.

3

Beschut, beschermt, bewaerd u land,
Let op het Spaensch bedrog,
Ey laet niet nemen uyt u hant
U Previlegien toch:
Maer thoont u elck een man vol moet,
In 't houden van u wetten,
Boven al dient God, en valt hem steets te voet
Dat hy op u mach letten.

(De Prins van Oranje waarschuwt tegen 't Spaansch bedrog)

Foey Don Jan! al u bedryven

Stem: Courante Si c'est pour mon pucellage

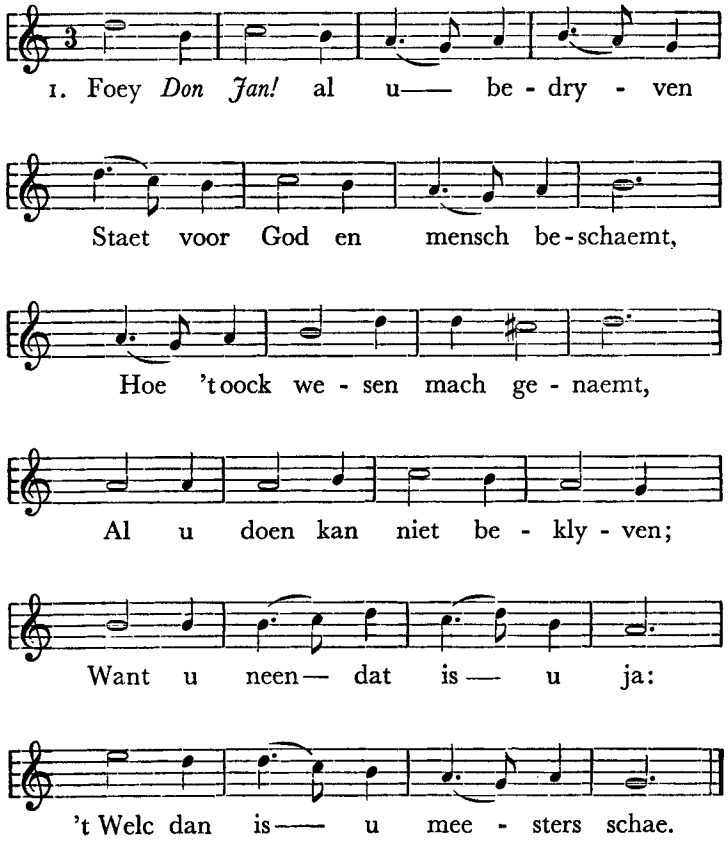
1. Foey *Don Jan!* al u—— be - dry - ven
Staet voor God en mensch be-schaemt,
Hoe 'toock we - sen mach ge - naemt,
Al u doen kan niet be - kly - ven;
Want u neen— dat is— u ja:
't Welc dan is—— u mee - sters schae.

2

Al u veynsen en u smeken,
Hoe 't mach wesen opgepronckt,
Is als 't vier nu gansch ontvonckt,
Al u Spaensche loose treken
Syn soo klaer nu aen den dag
Als de Sonne schijnen mach.

3

Bastert zijt ghy van natueren,
Bastert zijt ghy in Gods kerck,
Bastert vint men al u werck,
Basterts doen niet lang kan dueren,
Bastert sterft hy die al om,
Gaet in basterts wegen krom.

4

Sond' op sonde gaet ghy hoopen,
Sondig is u doen en laet,
Ghy gaet met de sond te raed',
Mette sonde sult ghy loopen
In des sonds verderffenis;
Want de sond 's doots oorsaeck is.

(Op de onbetrouwbaarheid van Don Juan van Oostenrijk)

Och hoort doch aen ô Heer

Stem: Pavane Medelyn
Origineel een kleine terts hooger

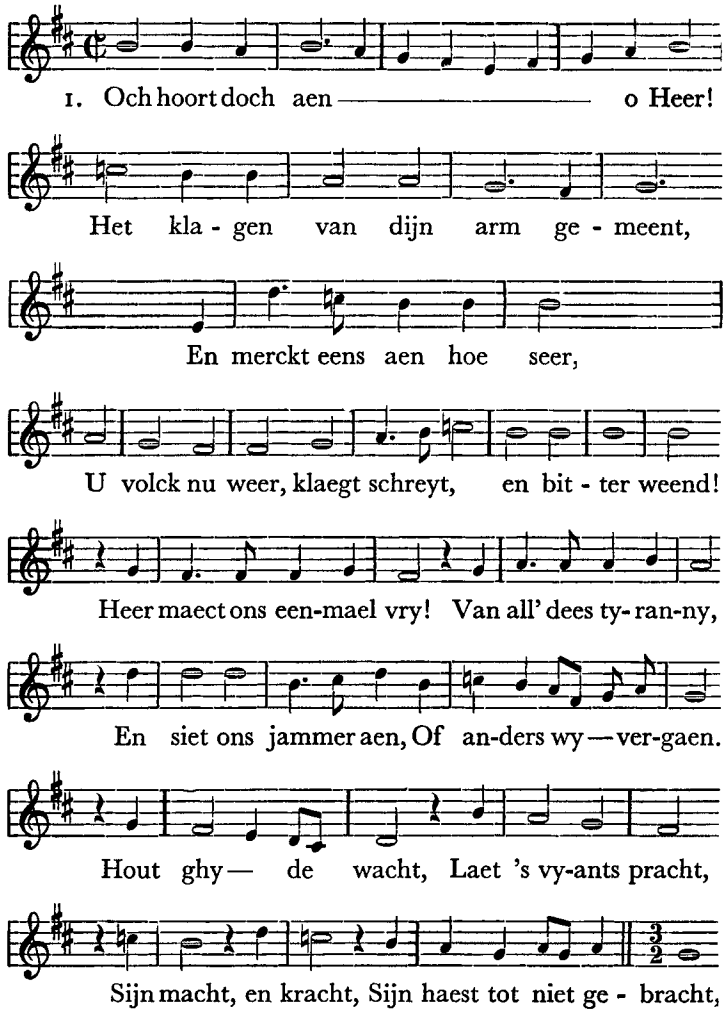
1. Och hoort doch aen —— o Heer!
Het kla - gen van dijn arm ge - meent,
En merckt eens aen hoe seer,
U volck nu weer, klaegt schreyt, en bit - ter weend!
Heer maect ons een-mael vry! Van all' dees ty- ran-ny,
En siet ons jammer aen, Of an-ders wy — ver-gaen.
Hout ghy — de wacht, Laet 's vy-ants pracht,
Sijn macht, en kracht, Sijn haest tot niet ge - bracht,

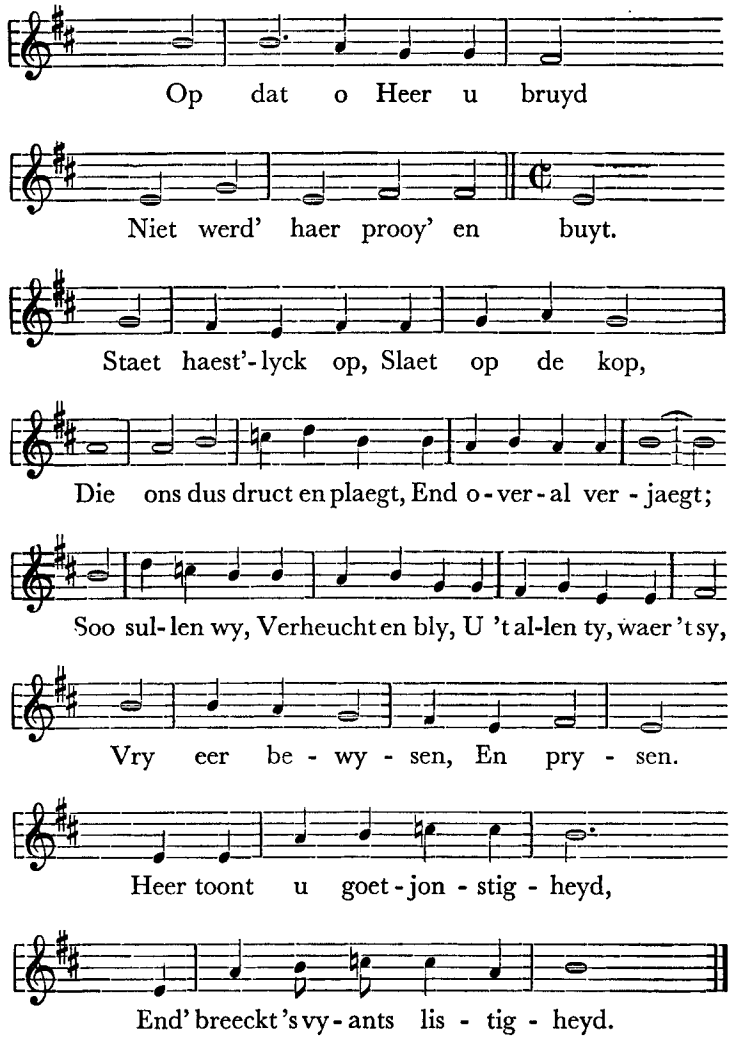
Op dat o Heer u bruyd
Niet werd' haer prooy' en buyt.
Staet haest'-lyck op, Slaet op de kop,
Die ons dus druct en plaegt, End o-ver-al ver-jaegt;
Soo sul-len wy, Verheucht en bly, U 't al-len ty, waer 't sy,
Vry eer be-wy-sen, En pry-sen.
Heer toont u goet-jon-stig-heyd,
End' breeckt 's vy-ants lis-tig-heyd.

(„Don Joan verklaert de Staten d'oorloch", 1578)

Men siet Gods kercke groeyen

Stem: Sei tanto grazioso
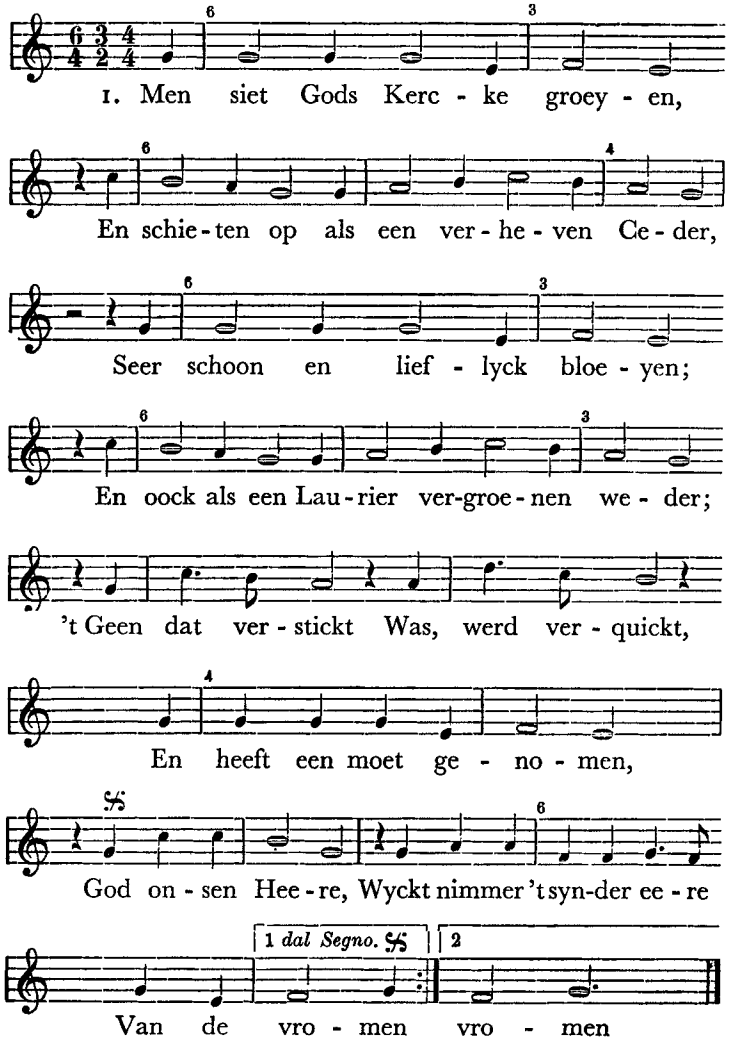
1. Men siet Gods Kerc - ke groey - en,
En schie - ten op als een ver - he - ven Ce - der,
Seer schoon en lief - lyck bloe - yen;
En oock als een Lau - rier ver-groe - nen we - der;
't Geen dat ver - stickt Was, werd ver - quickt,
En heeft een moet ge - no - men,
God on - sen Hee - re, Wyckt nimmer 't syn-der ee - re
1 dal Segno.
2
Van de vro - men vro - men

2

Die op haer eygen krachten,
Op Ruyters, Wagens ende Knechten bouwen,
End' nergens meer na trachten
Als over al de vrome te benouwen,
Die sullen haer, Op 't eynd voorwaer
Noch vinden meest bedrogen,
Wanneer 's doots vonnis, Haer sal so klaer de Son is
Staen voor oogen.

3

Raest, tiert en woelt gy boose,
Voor wien Gods volck hem stedig moet versteken;
't Sal u, gy Goddelooze
Noch eens op 't lest so schandelyck op breken.
Wie zyn se toch, Die daer 't bedrog
Niet van *Don Joan* en weten?
En hoe hy huyden, Op d' aldervroomste luyden
Is verbeten?

4

Ghy vrome Batavieren,
Drijft uyt de Spanjaert, rept ter deeg u handen,
End' wilt hem geensins vieren,
Laet hem niet langer nest'len in u landen;
Of anders siet, En kont ghy niet
Tot goede rust geraken:
Maer ghy sult broeden, ja selfs oock slangen voeden
Ende Draken.

5

Slaet trommels en trompetten,
Vergaert u volck, brengt s' al in d' Harrenassen,
Schiet los Roers en musquetten,
Sa velt u Pieck, wilt op den haspel passen,
't Canons gebral, Laet over al,
De Spanjaerts tegen voeren,
En syn soldaten, Weg jagen van u straten
Met syn hoeren.

(Amsterdam komt aan Staatsche zijde, 1578)

Wat baed u de voochdy der Landen

Stem: La Romanette
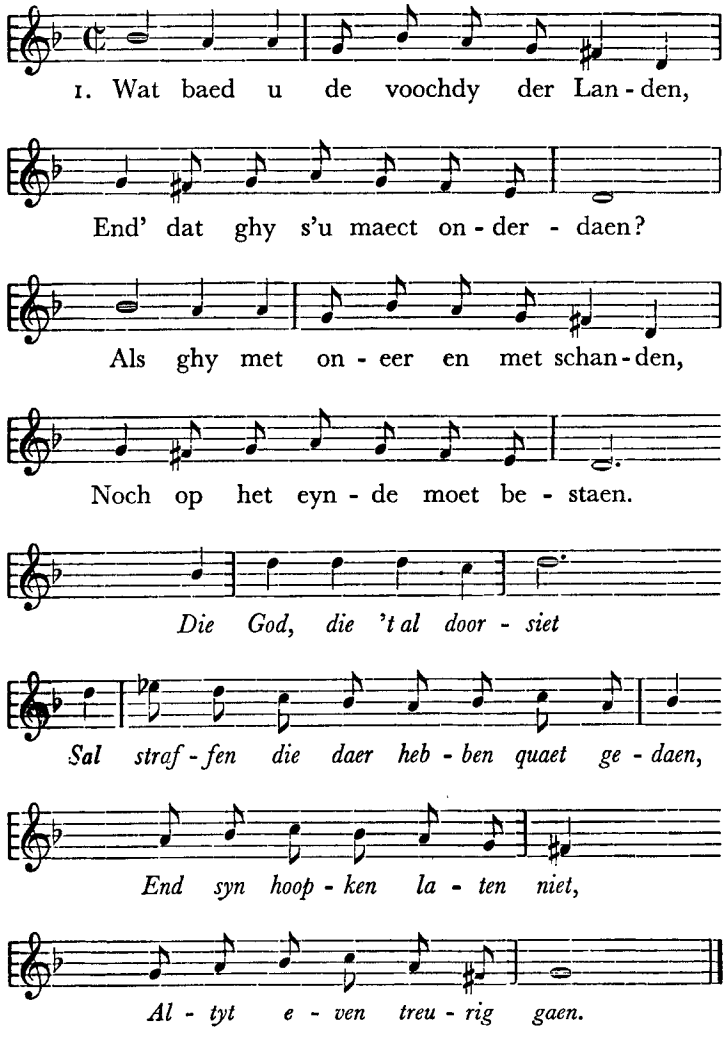
1. Wat baed u de voochdy der Lan - den,
End' dat ghy s'u maect on - der - daen?
Als ghy met on - eer en met schan - den,
Noch op het eyn - de moet be - staen.
Die God, die 't al door - siet
Sal straf - fen die daer heb - ben quaet ge - daen,
End syn hoop - ken la - ten niet,
Al - tyt e - ven treu - rig gaen.

2

Wat baet u hier te syn verheven?
En dat ghy syt een machtig Heer?
Wanneer ghy nae dit korte leven,
Wert van den Heer verlaten weer?
Die Godt, die 't al doorsiet,
Sal straffen die daer hebben quaet gedaen,
En syn hoopken laten niet
Altijt even treurig gaen.

3

Wat baet verstant ende' hoog geleertheyt?
Als ghy 't so gaet misbruycken al?
En alle 't goet wend tot verkeertheyt?
't Welck u noch, suer op breken sal.
Die Godt, die 't al doorsiet,
Sal straffen die daer hebben quaet gedaen,
En syn hoopken laten niet
Altijt even treurig gaen.

4

Wat baet dat ghy veel goede leering
Door vrome luyden hebt gehoort?
Als ghy niet trachtet na bekeering,
End' Lant door vier en swaert verstoort.
Die Godt, die 't al doorsiet,
Sal straffen die daer hebben quaet gedaen,
En syn hoopken laten niet
Altijt even treurig gaen.

Ick och arm! doe klacht op klacht

Stem: Engels Bara vastres drom. Of: Phoebus is lang over zee
Origineel een kwart hooger

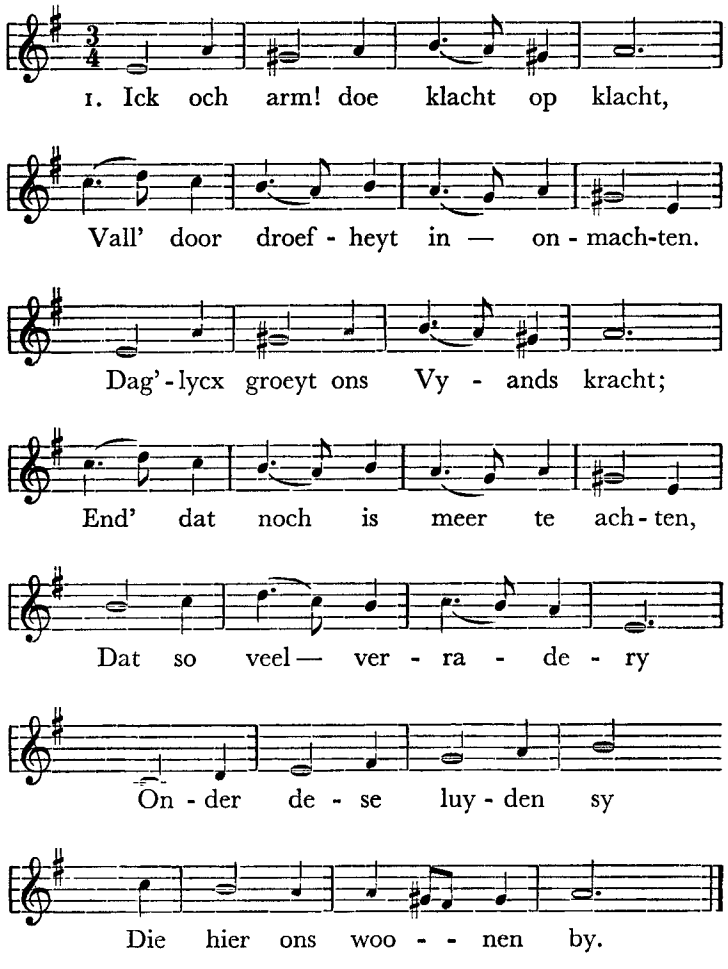
1. Ick och arm! doe klacht op klacht,
Vall' door droef - heyt in — on - mach-ten.
Dag' - lycx groeyt ons Vy - ands kracht;
End' dat noch is meer te ach - ten,
Dat so veel — ver - ra - de - ry
On - der de - se luy - den sy
Die hier ons woo - - nen by.

2

Maer haer schandelyck bestaen
Op haer eygen kop sal komen;
End' die dus verraen, end' slaen
't Arm onnosel volck, de vromen,
Sullen eer sy 't meynen toch,
Voor haer boos en loos bedrog,
Haer loon wel krygen noch.

3

Doch wat mach ick my so seer
Over dese saeck ontstellen?
Swacke mensch! siet op den Heer,
Wilt al u betrouwen stellen
Vast op God en op Nassouw',
En dat elck hem mann'lyck houw',
In rechte liefd' en trouw.

(Op „veele ontrouwe ingeborene, die op hope van gewin ende tot hoogen staet te geraken sich laten misleyden")

Een Coning, Prins, of Heere

Stem: Almande Prins de Parma
Origineel een kleine terts hooger

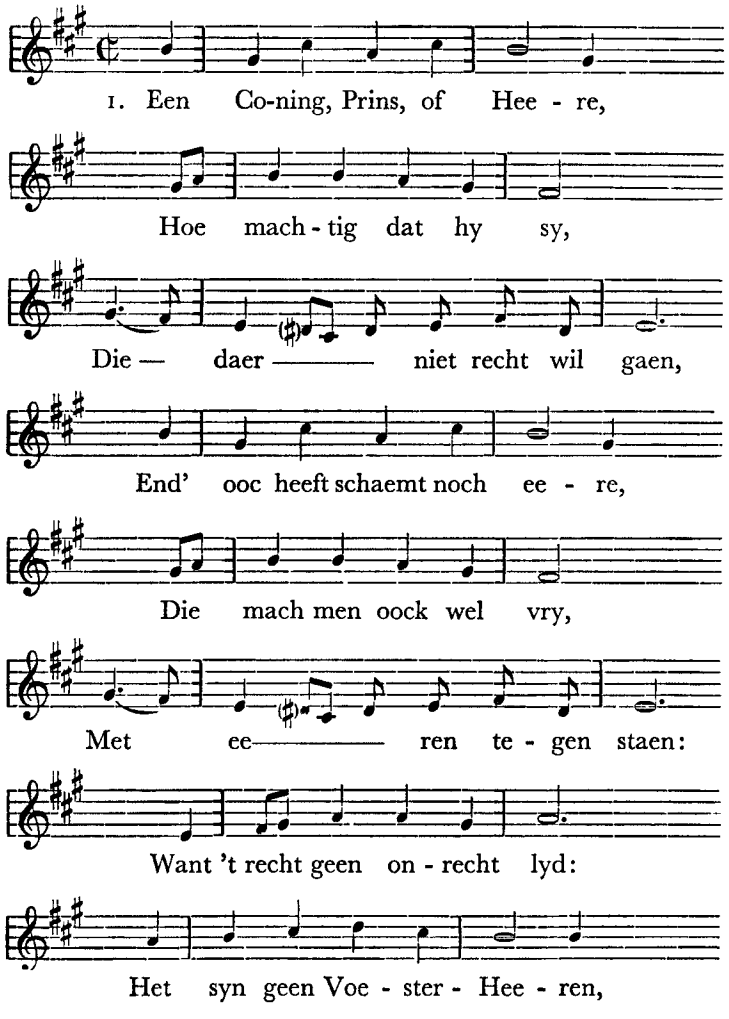
1. Een Co-ning, Prins, of Hee - re,
Hoe mach - tig dat hy sy,
Die — daer —— niet recht wil gaen,
End' ooc heeft schaemt noch ee - re,
Die mach men oock wel vry,
Met ee—— ren te - gen staen:
Want 't recht geen on - recht lyd:
Het syn geen Voe - ster - Hee - ren,

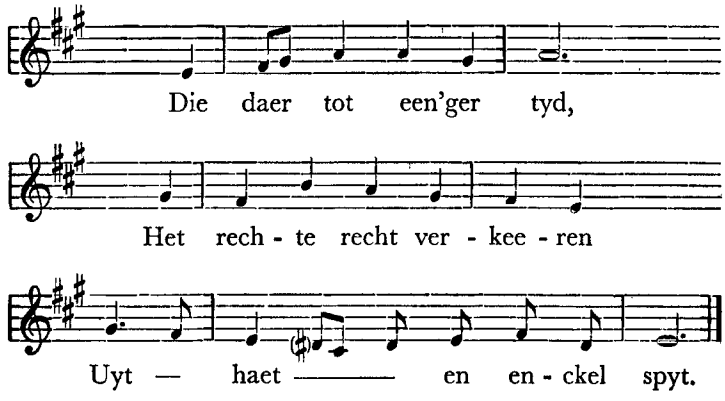

2 Des Conings hert gantsch rotsig,
End' hard als Marbel-steen,
Bloet-dorstig, loos en vals,
Is seer verkeert en trotsig,
Hy trachtet maer elck een,
Te brengen om den hals.
Maer ghy o Batavier!
En wilt hem niet verschoonen,
Al maeckt hy veel getier,
Laet eendracht by u woonen,
End' vreest hem niet een sier.

3 Wilt vast u pylen binden,
Dat uwer geen ontval,
End' die u vyand raep.
Malkander, als goe vrinden
De hand bied over al:
Ay laet u niet in slaep
Toch wiegen; maer hout wacht
Met bidden, waken, sorgen,
Neemt op u doen wel acht,
U vyand loert verborgen
Op u met al syn macht.

(Op de Unie van Utrecht, 1579)

Al wat den mensch bejegent

Stem: Courante durette
Origineel een kwart hooger

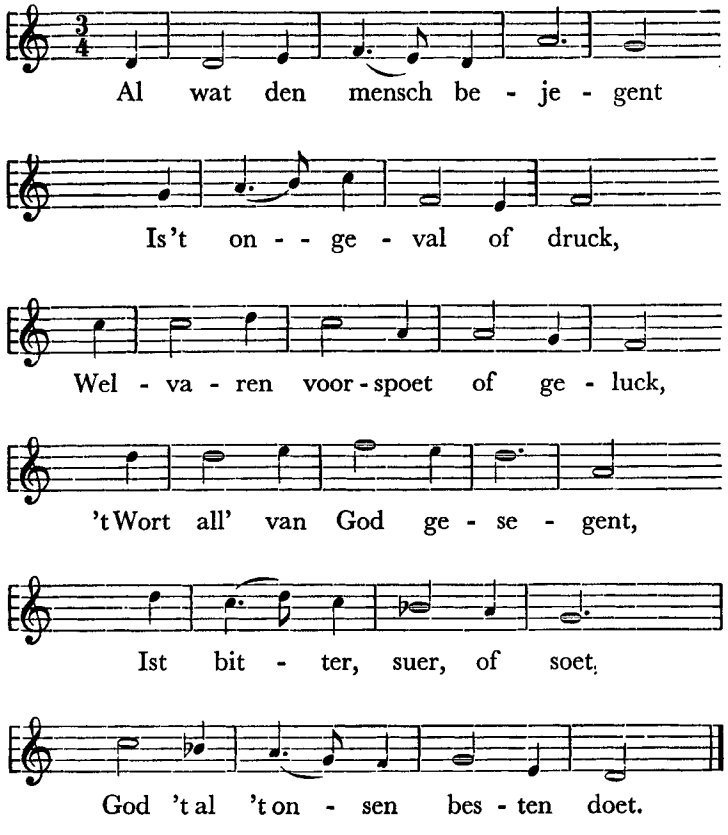
Al wat den mensch be - je - gent
Is't on - - ge - val of druck,
Wel - va - ren voor - spoet of ge - luck,
't Wort all' van God ge - se - gent,
Ist bit - ter, suer, of soet,
God 't al 't on - sen bes - ten doet.

2

Hy neemt in zijn bewaring'
Die, die hy heeft besind
Als een vader liefd' syn kind,
Haer lasten en beswaering'
Benoutheyt, en noch meer,
Doet hy weg tot synder eer.

3

De boos' hoe dat sy schuymen
Van quaetheyt over al,
Sullen komen toch ten val,
De bane moeten ruymen;
En die nu word gequelt
Sal behouden noch het velt.

4

Dat maer geloof en hope
Gegront sy op den Heer,
Dat in noot oock even seer
Een yder tot hem lope;
So sal al uwen druck
Haest verkeeren tot geluck.

(Na den raad van den Prins om een anderen landsheer te kiezen, 1579)

Hoogmoedig geest

Stem: Paszemeze d'Anvers
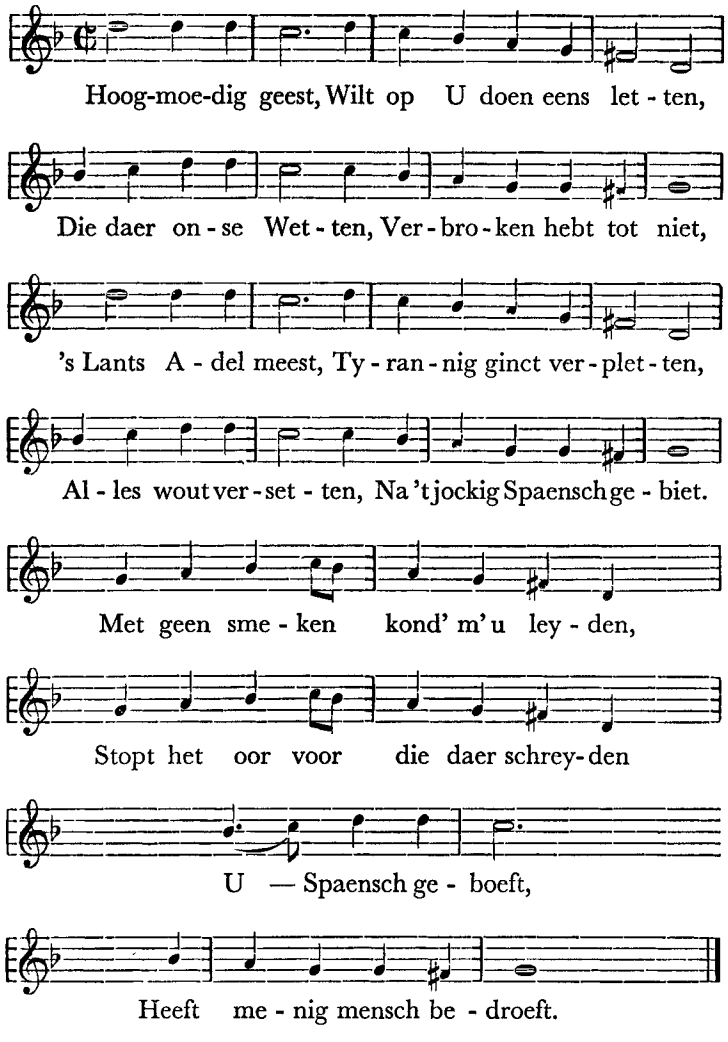
Hoog-moe-dig geest, Wilt op U doen eens let - ten,
Die daer on - se Wet - ten, Ver - bro - ken hebt tot niet,
's Lants A - del meest, Ty - ran - nig ginct ver - plet - ten,
Al - les wout ver - set - ten, Na 't jockig Spaensch ge - biet.
Met geen sme - ken kond' m' u ley - den,
Stopt het oor voor die daer schrey - den
U — Spaensch ge - boeft,
Heeft me - nig mensch be - droeft.

2

Als alles werd, Geproeft om u te stillen,
Hebt ghy geensins willen, u wreetheyt laten staen:
Maar even hard, doen dooden, braen en villen,
End' ons door geschillen, Gesocht oock te verraen.
Daerom kond' men u niet dulden,
Maer 't was tydt om u t' onthulden,
Op dat m' eens vry,
Waer van u tiranny.

3

U ydel eer, Tot d'Hemel hoog verheven,
Heeft u soo gedreven, Tot desen bosen haet,
Dat g' oock niet seer, Past op der luyden leven,
End' het al doet beven, Door uwe wreede daet.
't Volck heeft deurgaens t' allen tyden
's Princen dolheyt moeten lyden,
Waneer men 't quaet
In tyts niet tegenstaet.

(De Staten Generaal verklaren den koning vervallen van zijn rechten op de Nederlanden, 1581)

't Quaet groeit in groot getal

Stem: Engels Oud Ioen metten Bas

1· 't Quaet groeyt in groot ge - tal,
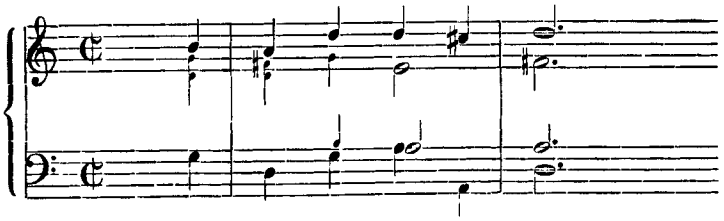
1. 't Quaet groeyt in groot ge - tal,

End 't heeft schier o - ver - - al,

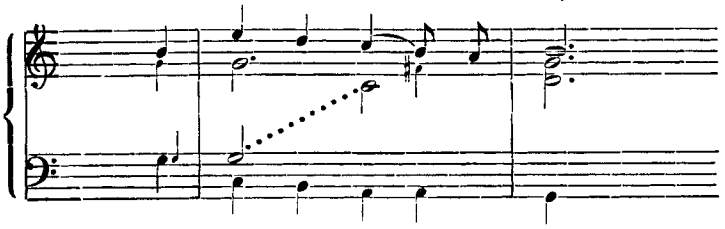

End 't heeft schier o - ver - - al,

Hier te Land, d' Overhand, Want de list, Haet en twist
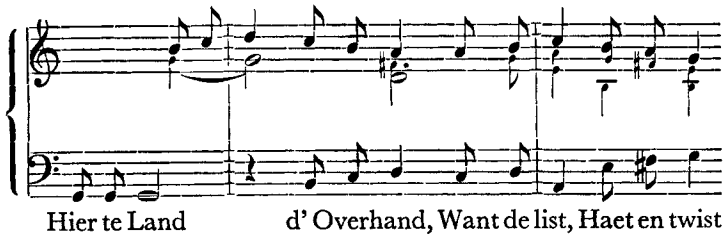
Hier te Land d' Overhand, Want de list, Haet en twist

't Swar - te ny - dig beest, Is ge - weest
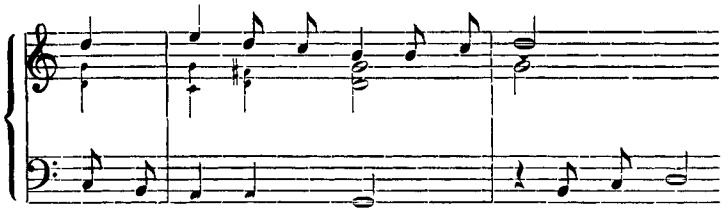
't Swar - te ny - dig beest, Is ge - weest

Noyt soo seer In de weer
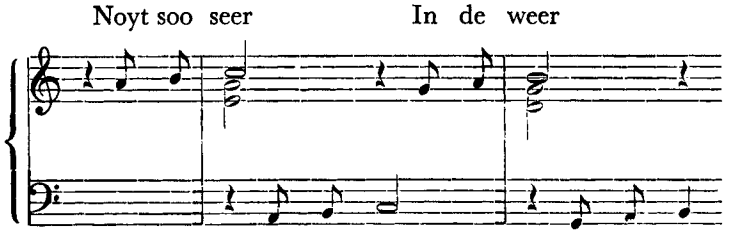
Noyt soo seer In de weer

De liefd' als y - der siet, Is meer te vin - den niet.
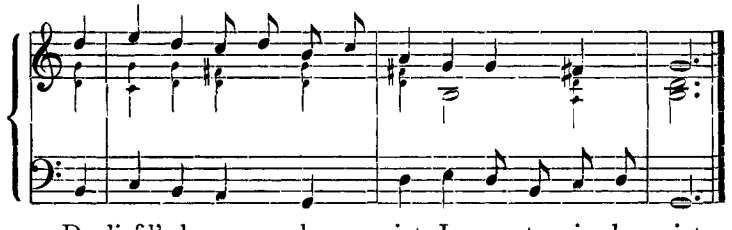
De liefd' als y - der siet, Is meer te vin-den niet.

't Quaet groeit in groot getal

Vervolg

2

D' onnoselste meest lyd,
d' Aerd is het recht schier quyt;
Tiranny, moordery, overdrang, Heeft soo lang,
't Arme volck benouwt, End' dit brouwt,
Al de nyt, Die schier splyt,
Van bitterheyt en haet, End' noch van meerder quaet.

3

O Heer! der vromen borg,
Draegt voor u kind'ren sorg,
Dat de boos', Arg en loos, Onse siel, Niet verniel,
Legt hem in den mont, Toch terstont
Een gebit, Dat geen pit
Of kracht hij kryge weer, Om ons te plagen meer.

(Na den moordaanslag op den Prins, 1582)

Stort tranen uyt

Stem: Engelsche Fortuyn
Origineel een kwart hooger
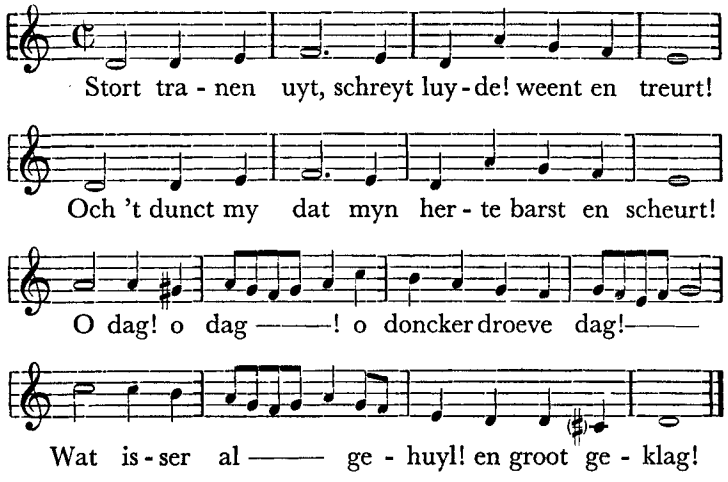
Stort tra - nen uyt, schreyt luy - de! weent en treurt!
Och 't dunct my dat myn her - te barst en scheurt!
O dag! o dag ———! o doncker droeve dag!———
Wat is - ser al ——— ge - huyl! en groot ge - klag!

2 O *Nederlant!* u Vorst, u *Prins* soo vroom!
Die daer de blom was van *d'Oranjen-boom!*
Die door syn deucht, u van het Spaensch gesoord,
Soo heeft beschermt; leyt nu eylaes vermoord!

3 Gelyck de Sonn' het licht is van den dag,
Soo oock dees *Prins* ons licht te wesen plag.
Die raet en daed hier by ons is geweest
Is nu ontsielt, by Gode leeft zijn geest.

4 Als de *Maraen* 's Lants vryheyt druckte seer,
Met moord en brand dat noch vervulde meer,
Heeft dese *Prins* daer tegen hem gekant,
End' opgeset syn goet en bloet voor 't Land.

5 Ghy vrome d' wyl dat dit soo is geschiet,
End' dattet nu kan wesen anders niet:
Vertrout op God, door *'s Princen* spruyten haest
Sal *Spanjen* noch verwert staen en verbaest.

(Op den dood van den Prins van Oranje, 1584)

Als God syn volck besoeckt

Stem: Pavane Philippi met den Bas
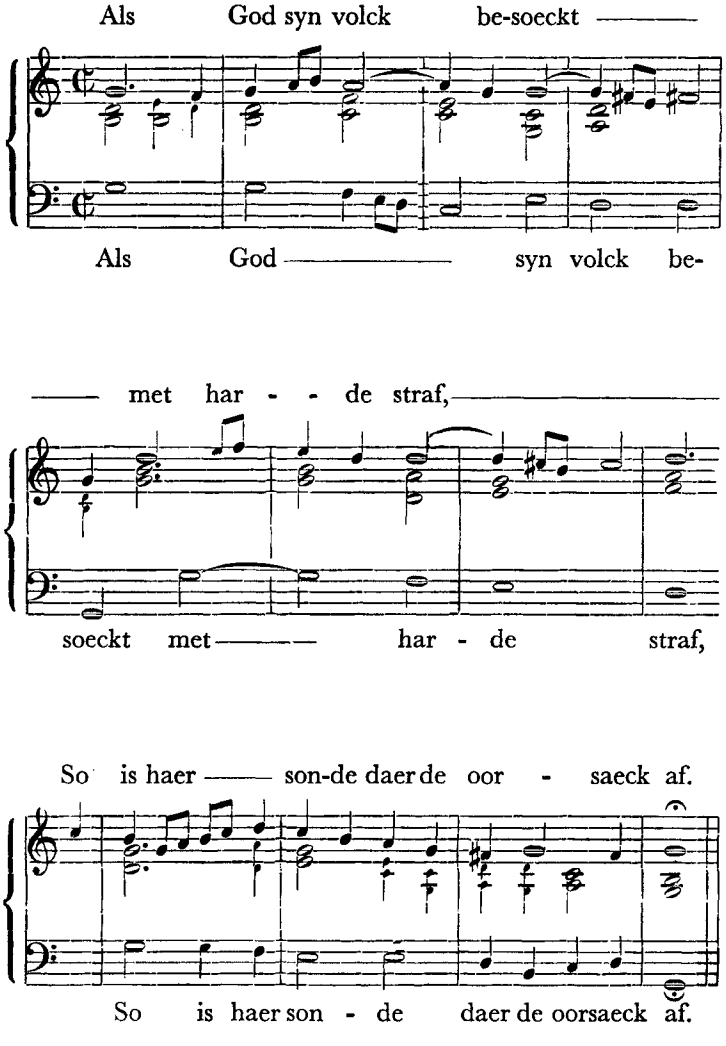
Als God syn volck be-soeckt ——
Als God —— syn volck be-
—— met har - - de straf, ——
soeckt met —— har - de straf,
So is haer —— son-de daer de oor - saeck af.
So is haer son - de daer de oorsaeck af.

't Is waer (Heer) w'heb-ben quaet ——— ge-daen:
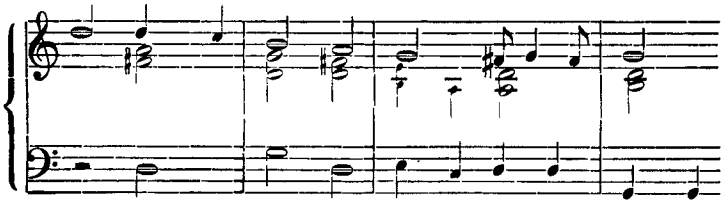
't Is waer Heer w'hebben quaet ge - daen: Maer

Maer w' heb-ben 't niet so haest be - gaen,
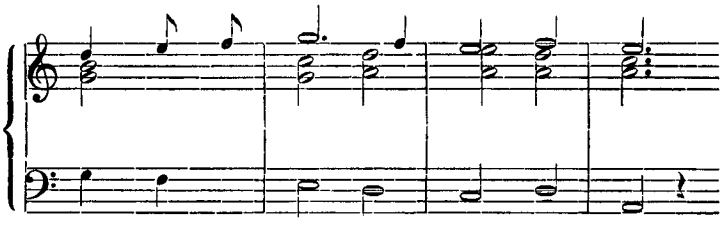
w' heb - ben 't niet so haest be - gaen,

Of 't is ons leet van stonden aen ——— .
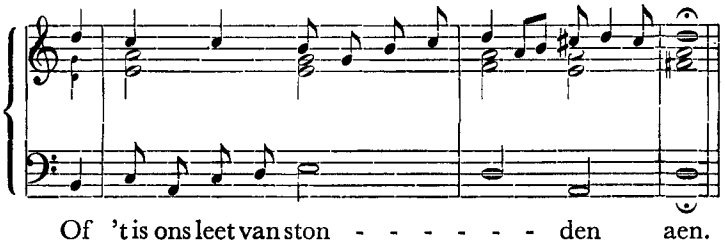
Of 't is ons leet van ston - - - - - - den aen.

Als God syn volck besoeckt

Vervolg
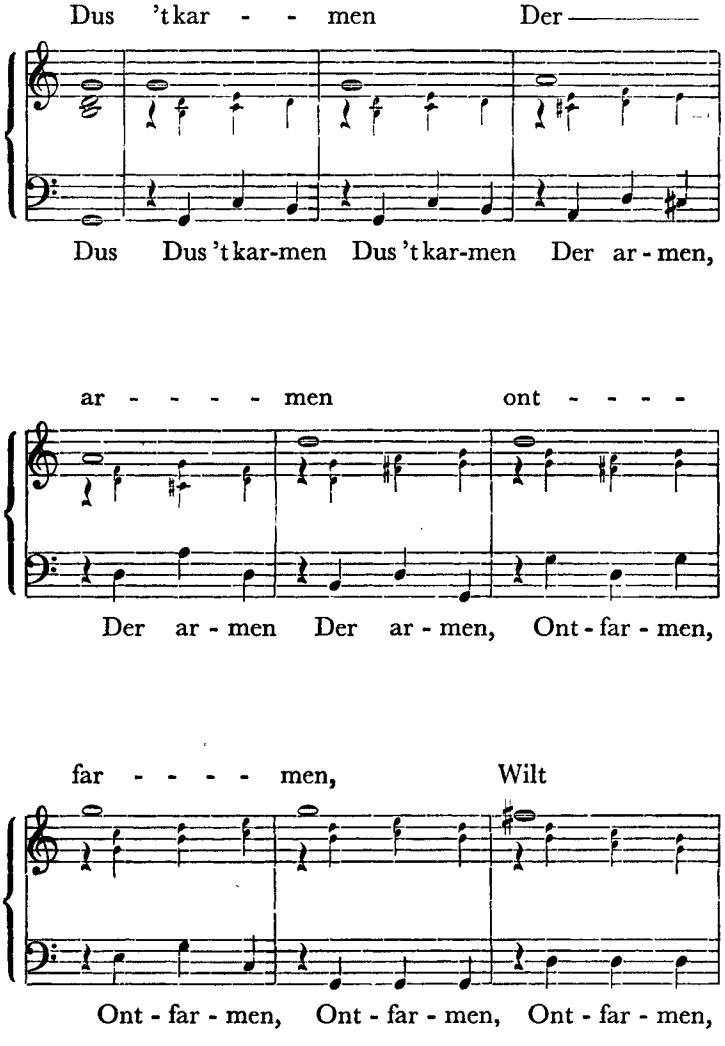
Dus 't kar - - men Der ——
Dus Dus 't kar-men Dus 't kar-men Der ar - men,
ar - - - - men ont - - - -
Der ar - men Der ar - men, Ont - far - men,
far - - - - men, Wilt
Ont - far - men, Ont - far - men, Ont - far - men,

Heer Die om ge-nae-de roe-pen e-ven seer.
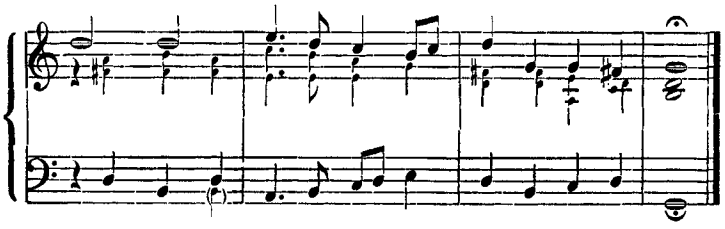
wilt Heer, Die om ge-nae-de roe-pen e-ven seer.

(Op den val van Gent, 1584)

O Heer, die daer des Hemels tente spreyt

Stem: Gallarde Suit Margriet
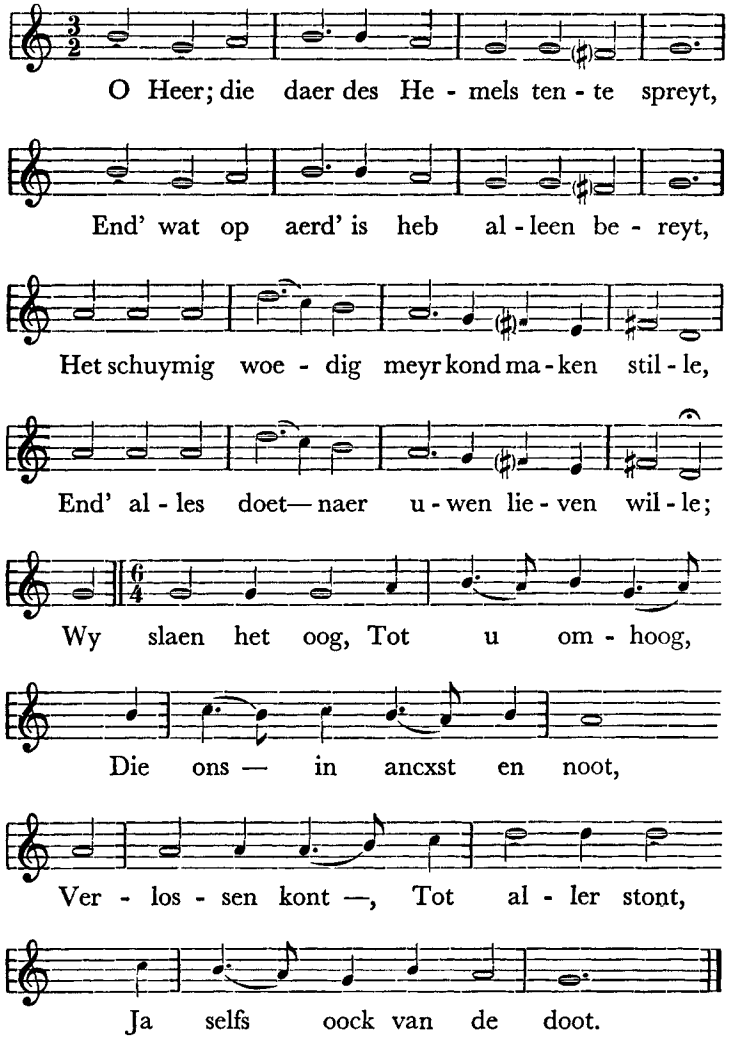
O Heer; die daer des He - mels ten - te spreyt,
End' wat op aerd' is heb al - leen be - reyt,
Het schuymig woe - dig meyr kond ma - ken stil - le,
End' al - les doet— naer u - wen lie - ven wil - le;
Wy slaen het oog, Tot u om - hoog,
Die ons — in ancxst en noot,
Ver - los - sen kont —, Tot al - ler stont,
Ja selfs oock van de doot.

2

Als ghy (o vrome!) dickwils hebt gesmaeckt,
Vermaeckt u nu vry dat 't u herte raeckt.
Looft God den Heer met singen ende spelen,
End' roept vry uyt te saem met luyder kelen.
Hadd' ons de Heer (Hem sy de eer)
Alsoo niet bygestaen,
Wy waren lang, (Ons was soo bang)
Al in den druck vergaen.

(Op de komst der Engelschen, 1585)

Ghy die tot een Opper-Held

Stem: La Borée
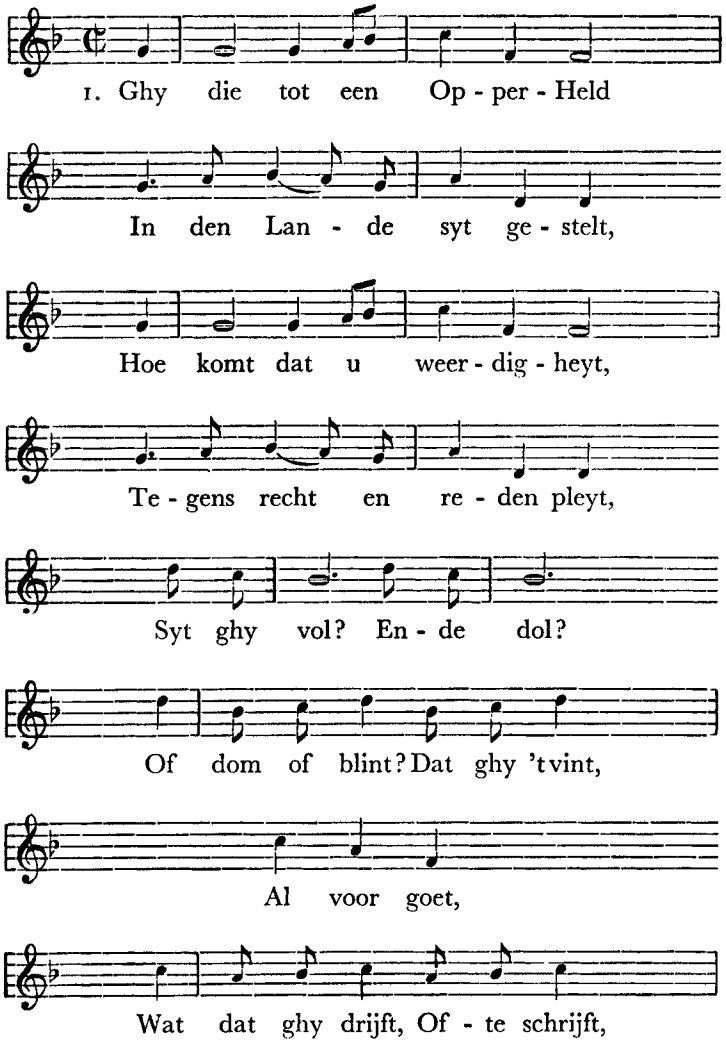
1. Ghy die tot een Op - per - Held
In den Lan - de syt ge - stelt,
Hoe komt dat u weer - dig - heyt,
Te - gens recht en re - den pleyt,
Syt ghy vol? En - de dol?
Of dom of blint? Dat ghy 't vint,
Al voor goet,
Wat dat ghy drijft, Of - te schrijft,

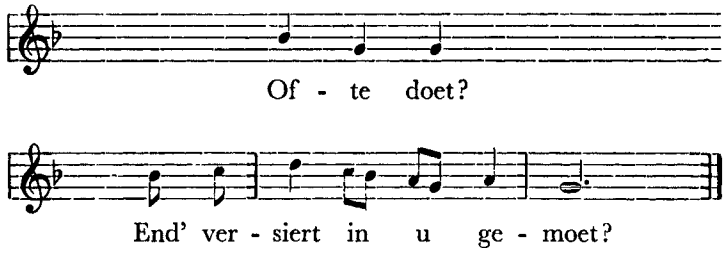

2

Denckt doch datter is noch een
Die de groote maecket kleen,
Wanneer dat hy tydt en stont
Acht bequaem, tot straf der sond,
Uwe daet, uwen staet
End' uwen lof, U gepof,
Raeckt te met
Noch te gelyck, In het slyck:
Want g'u set
Tegens God en syne Wet.

3

Ghy die sit in staet en macht,
En misbruyckt niet onbedacht,
't Recht van 't rechts gerechtigheyt,
Noch al 't geen dat daer op draeyt.
God toch siet, Waer ghy vliet,
Loopt of gaet, Ligt of staet:
Want daer is
Niet so secreet, Of God weet
Sonder mis
Alles seker en gewis.

(Op het vertrek van Leicester, 1587)

Ick meyn g'u veeren

Stem: d' Engelsche klocke dans
Origineel een kwart hooger
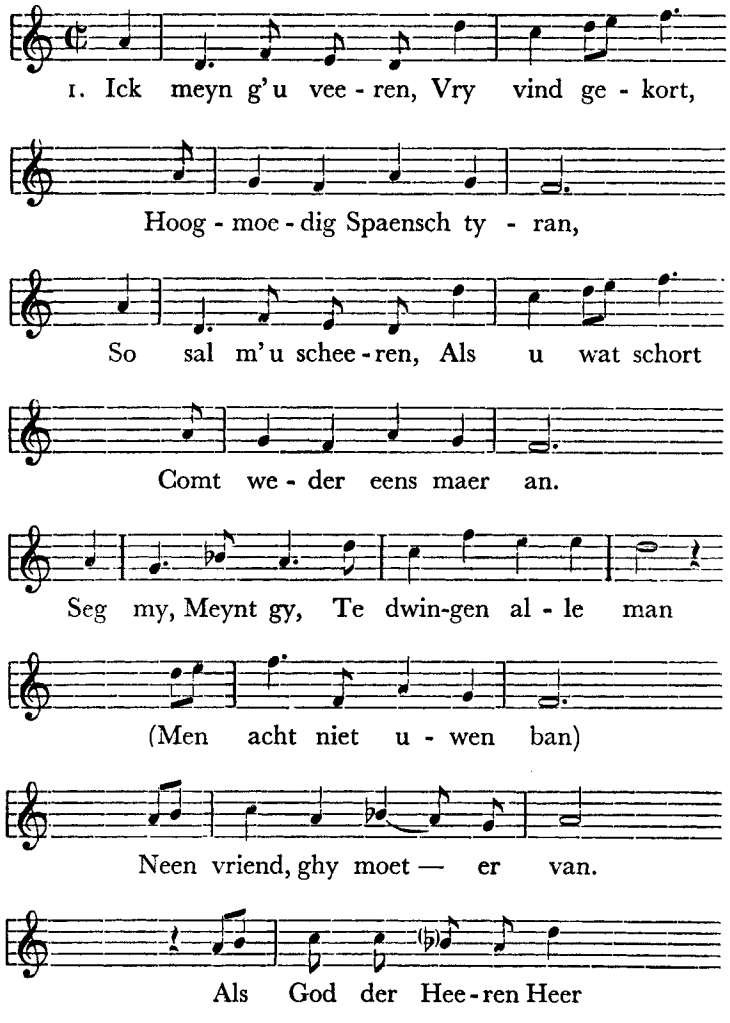
1. Ick meyn g'u vee - ren, Vry vind ge - kort,
Hoog - moe - dig Spaensch ty - ran,
So sal m'u schee - ren, Als u wat schort
Comt we - der eens maer an.
Seg my, Meynt gy, Te dwin-gen al - le man
(Men acht niet u - wen ban)
Neen vriend, ghy moet — er van.
Als God der Hee - ren Heer

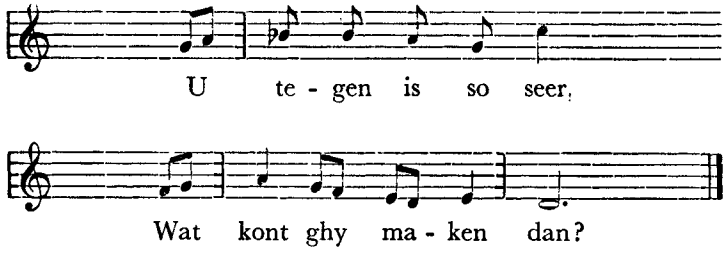

2

U quaed 'aenslagen, Die sullen niet
Altyt gelucken wel.
God heeft mishagen, Die 't alles siet,
Aen u soo wreet opstel.
Want hy, waer 't zy, 'trecht voorstaet en bemint,
En is der vroomen vrint,
Die hy soo heeft gesint,
Dat niemant haer en hayr
Kan krencken hier off daer,
Als hy 't niet goet en vint.

3

Vervreuchde sielen, Staet op nu ras,
Verbreyt Gods lof en eer.
Die 't wou vernielen, Al watter was,
Leyt selve nu ter neer.
Wie sou, Den rou, Daer konnen af verslaen,
Die wel was by Maraen,
Als hy most vluchten gaen.
Die op de lichte wint
Syn toevlucht stelde blint,
Die heeft hem 't quaet gedaen.

(Op den ondergang der Armada, 1588)

Begeertens lust baert altyt quaet

Stem: Het was een ryck mans burgers zoon, etc.
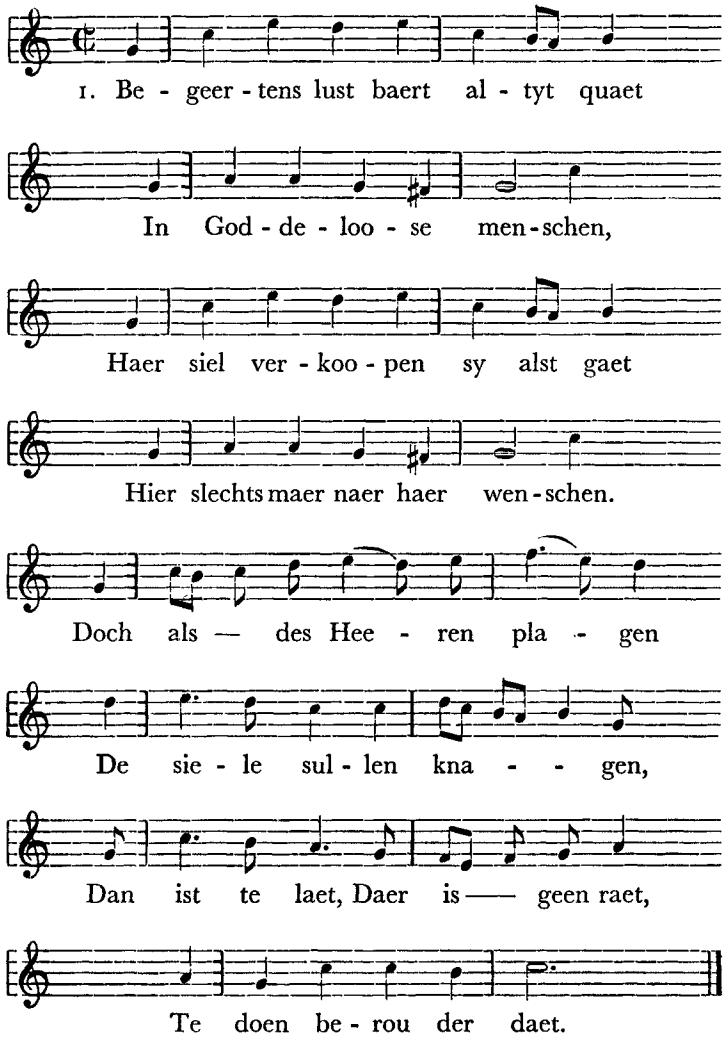
1. Be - geer - tens lust baert al - tyt quaet
In God - de - loo - se men - schen,
Haer siel ver - koo - pen sy alst gaet
Hier slechts maer naer haer wen - schen.
Doch als — des Hee - ren pla - gen
De sie - le sul - len kna - - gen,
Dan ist te laet, Daer is — geen raet,
Te doen be - rou der daet.

2

Gelyck een appel buyten aen
Wel schoon schynt, end' van binnen
Gantsch niet en doogt; soo siet men 't gaen
Met dees fenyn'ge spinnen
Sy schynen wat van buyten,
Van binnen zy niet sluyten;
Doortrapt, doornaeyt, Syns' en daer leyt
Int hert geen heyligheyt.

3

Bedriegt u niet, siet toe, siet toe!
Schyn-heylige gesoorden,
Ghy zyt nu Gods-gesalfde moe,
End' hebt soo gaen vermoorden
Den vader uwer landen,
Met uwe eygen handen,
Doch wat u daer, Voor naeckt hier naer
Sult ghy wel worden waer.

(Op den heilig verklaarden moordenaar van Hendrik III van Frankrijk, 1588)

Geluckig is het Land

Stem: Op de Engelsche Min. Of: Noch leef ick in verdriet, etc.
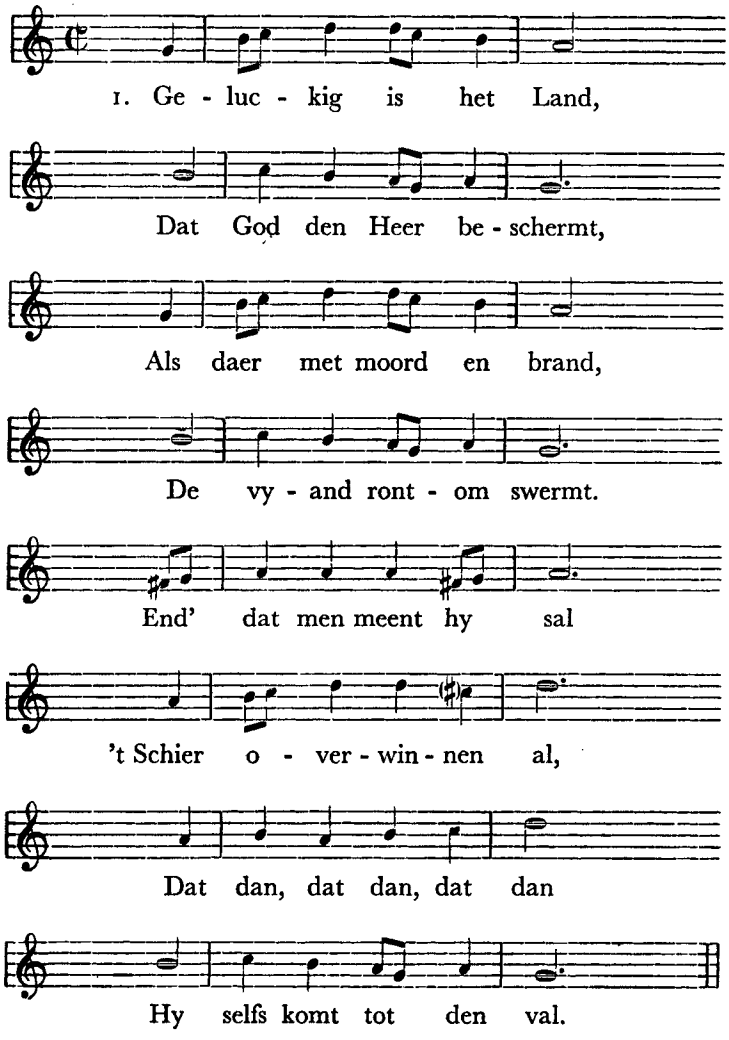
1. Ge - luc - kig is het Land,
Dat God den Heer be - schermt,
Als daer met moord en brand,
De vy - and ront - om swermt.
End' dat men meent hy sal
't Schier o - ver - win - nen al,
Dat dan, dat dan, dat dan
Hy selfs komt tot den val.

2

De Hoeder Israels
Die slaept noch sluymert noyt,
Hy helpt uyt veel gequels
Syn volck, 't welck was verstroyt
Door 't Spaensche boos gebroet
End' doet haer noch dit goet,
Dat self, Dat self, Dat self,
De vyand loopen moet.

3

Gelyck 't volck in een schip,
't Welck hort, en stuyt, en steeckt,
Alst komt op eene klip,
Van ancxst het sweet uytbreeckt.
So staet nu oock confuys
Maraen met zijn gespuys,
Die nu, Die nu, Die nu,
Met schand moet loopen t' huys.

4

Gedanckt moet zyn de Heer,
De God die eeuwig leeft!
Dat hy ons t' zynder eer,
Dees overwinning geeft;
Wat wonder heeft de kracht
Des Heeren al gewracht?
O Heer! O Heer! O Heer!
Hoe groot is uwe macht!

(Op de successen van 1591)

Al woud' ick

Stem: Gaillarde Belle
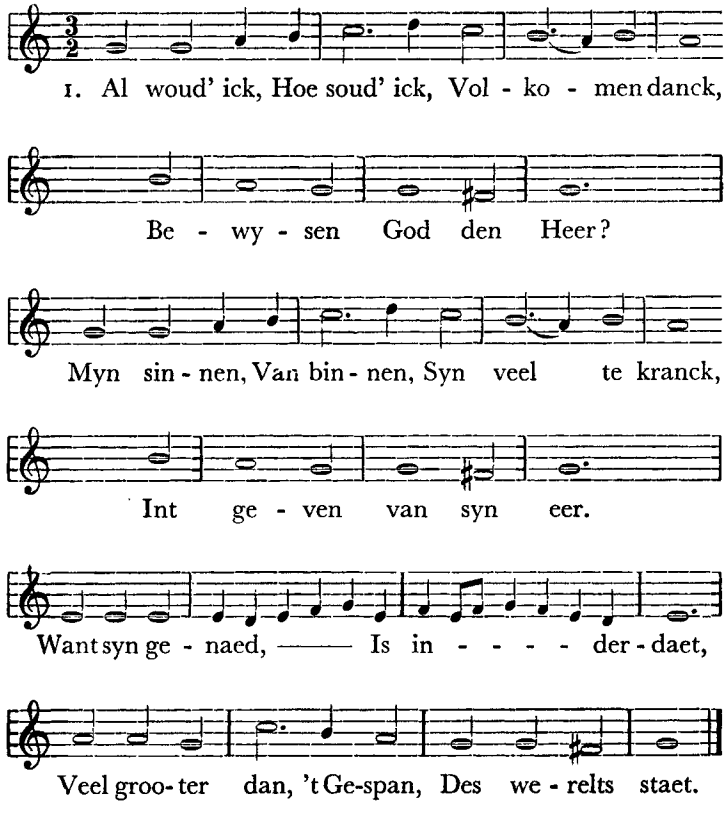
1. Al woud' ick, Hoe soud' ick, Vol - ko - men danck,
Be - wy - sen God den Heer?
Myn sin - nen, Van bin - nen, Syn veel te kranck,
Int ge - ven van syn eer.
Want syn ge - naed, —— Is in - - - - der - daet,
Veel groo - ter dan, 't Ge-span, Des we - relts staet.

2

Myn herte, vol smerte, voorheen gequelt
End' schier van ancxst verstickt,
Noch teder, Wert weder, gerust gestelt,
End' van den Heer verquickt,
Daar ick terstont, Haest viel te grond,
Door droefheyts smert, Daer werd, Ick nu gesond.

3

O Heere! vermeere, Toch in dit Land
U rycke voort en voort:
Hout stadig, Genadig, Aen ons de hand,
End' 's vyants ryck verstoort;
So sullen wy, Verheugt en bly,
Met herten lust, Gerust, Steets loven dy.

(Coevorden en Groningen aan de Staten, 1594)

Geluckig is hy die leert sterven

Stem: Isser yemant uyt Oost-Indien gekomen. Oft: Est ce le grand Dieu des alarmes, etc.
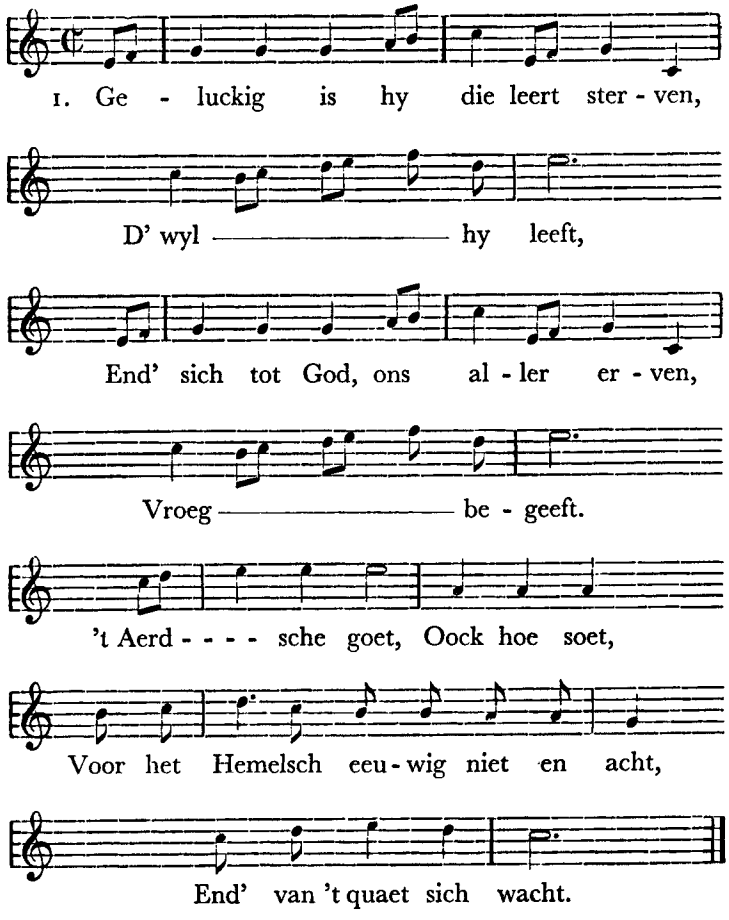
1. Ge - luckig is hy die leert ster - ven,
D' wyl —— hy leeft,
End' sich tot God, ons al - ler er - ven,
Vroeg —— be - geeft.
't Aerd - - - - sche goet, Oock hoe soet,
Voor het Hemelsch eeu - wig niet en acht,
End' van 't quaet sich wacht.

2

Die daer steets gaen in 's Heeren wegen,
Sullen weer
Daer voor verkrygen grooten segen
Van den Heer:
's Hemels kroon, Is haer loon,
Of sy schoon, Hier hadden al wat stryt,
Voor een kleyne tyt.

3

De Heer is waerheyt, weg, en leven,
't Hemelsch' broot.
De weg die laes! daer leyt beneven,
Is de doot,
Smal ist pat, 't Gene dat
Naer den schat, Des Hemels henen treed,
't Ander ruym en breet.

(Op den dood van graaf Philips van Nassau en den graaf van Solms)

Ach bitterheyt

Stem: Engels Com again, metten Bas. Ende is een tweespraeck tusschen Jan ende Pieter.

1. **Jan:** Ach bit - ter - heyt!
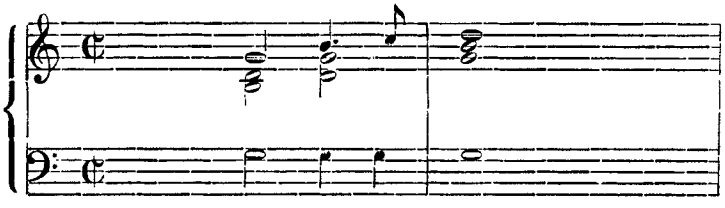
1. **Jan:** Ach bit - ter - heyt!

Ach! ach! waer vlie - den wy?
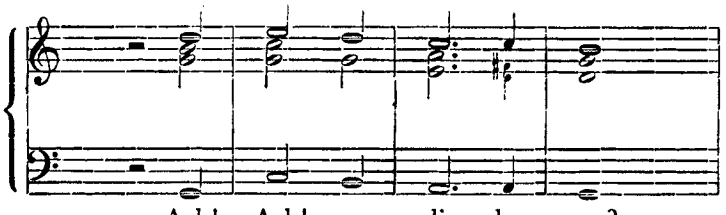
Ach! Ach! waer vlie - den wy?

P.: Wel! waer - om dus ge - schreyt?
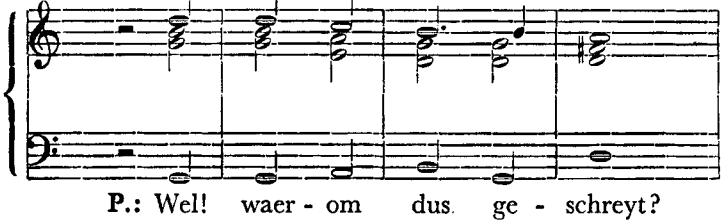
P.: Wel! waer - om dus ge - schreyt?

2 **J.:** Een Maegt, die daer
Was in Gods woord geschickt,
Wort van de Spaensche schaer

3 **J.:** De Cardinael
Bewyst hier door voorwaer,
Dat hy ons al te mael
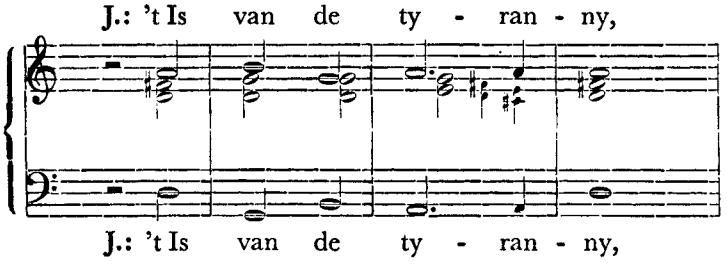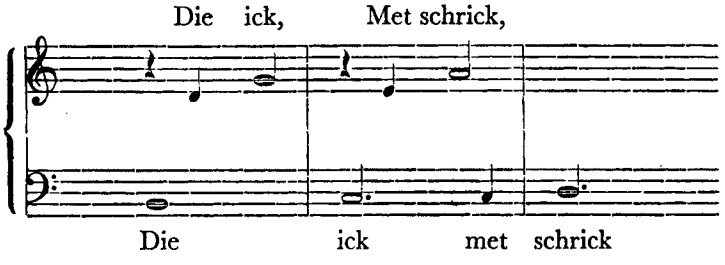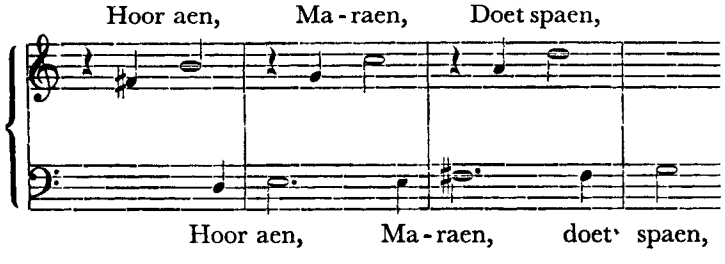
2 **J.:** In d'aerden muyl verstickt.
Hoor doch, 't gekroch!
P.: Wat och! Heeft noch

3 **J.:** Soud' dooden, kond hy maer.
P.: Doch 't sal, Niet al,
U mensch, naer wensch, vergaen,

Ach bitterheit

Vervolg

't Volc le - vend on - der d'aerd,
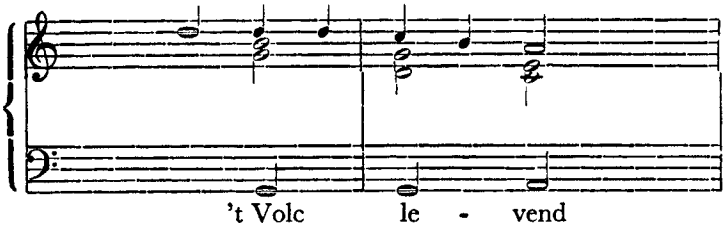
't Volc le - vend

Haer jonc - heyt hy —— niet spaert. ——
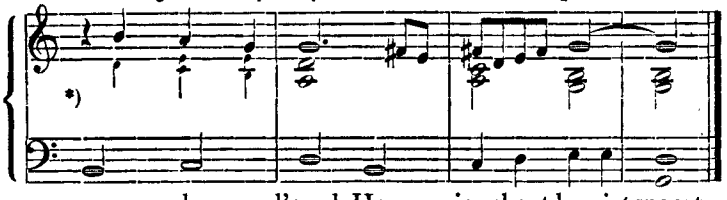
on - der d'aerd, Haer joncheyt hy niet spaert.

2 't Bedrog, 't Schoffieren en 't geschend,
End' dit gemoord geen end?

3 Wanneer ghy seer belaen
Sult voor Gods oordeel staen.

*) *Harmonieën naar de luittabulatuur van Valerius. Mogelijke bedoeling:*

Haer jonc - heyt hy niet —— spaert.

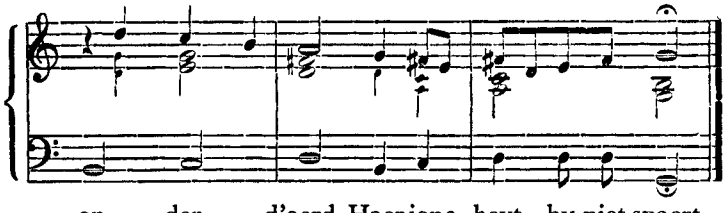

on - der d'aerd, Haer jonc - heyt hy niet spaert.

(„Anneken van den Hove tot Brussel levendig om haers geloofs bekentenisse in de aarde gedolven")

Wilt heden nu treden voor God den Heere

Stem: Hey, wilder dan wild
Origineel een kwart hooger
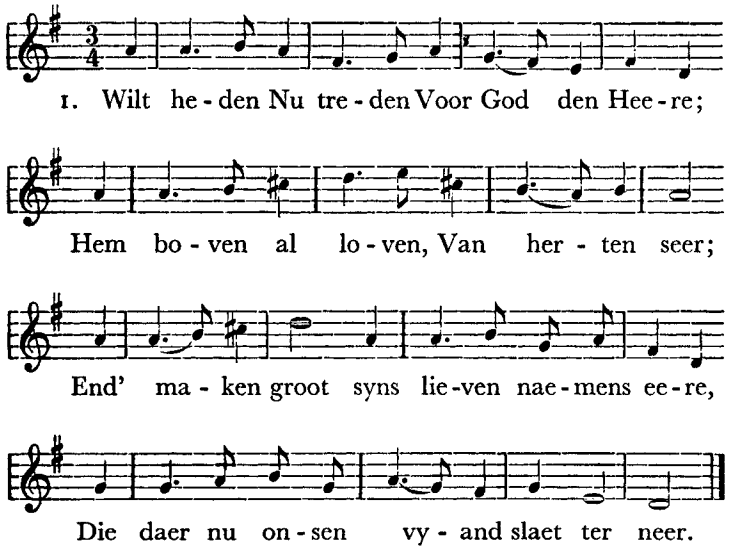
1. Wilt he - den Nu tre - den Voor God den Hee - re;
Hem bo - ven al lo - ven, Van her - ten seer;
End' ma - ken groot syns lie - ven nae - mens ee - re,
Die daer nu on - sen vy - and slaet ter neer.

2. Ter eeren, ons Heeren, Wilt al u dagen,
Dit wonder, bysonder, gedencken toch.
Maeckt u o mensch! voor God steets wel te dragen,
Doet yder recht, en wacht u voor bedrog.

3. D' arg-losen, Den boosen, om yet te vinden,
Loopt driesschen, En briesschen gelyck een Leeu,
Soeckende wie hy wreedelyck verslinden,
Of geven mocht een doodelycke preeu.

4. Bid, waket, End' maket, Dat g' in bekoring,
End' 'tquade, Met schade, Toch niet en valt,
U vroomheyt brengt de vyand tot verstoring,
Alwaer syn ryck noch eens soo sterck bewalt.

(Biddagen na de overwinningen van Prins Maurits, 1597)

O Mensch! denct dat ghy toch syt sterflyck

Stem: La Vignonne
Origineel een kwart hooger

1. O Mensch! denct dat ghy toch
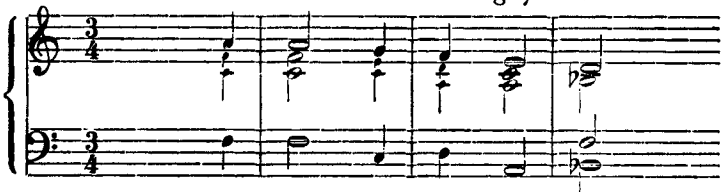
1. O Mensch! denct dat ghy toch

Syt sterf'-lyck, End' dat ja daer en bo-ven noch,
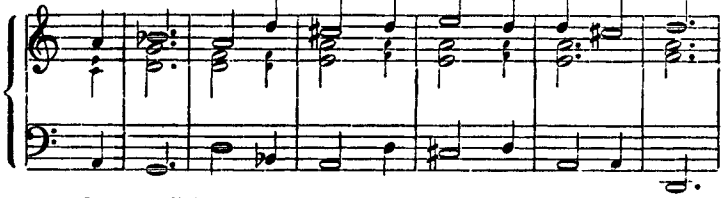
Syt sterf'-lyck. End' dat ja daer en bo-ven noch,

U le-ven oock, Is maer een roock,

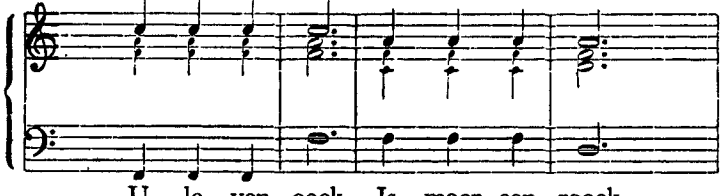

U le-ven oock, Is maer een roock,

2. Dus leeft dan so ghy meent
Te sterven, Doet goet, En u van 't quade speent,
Op dat g' op 't end, Door veel ellend,

3. End' of de mensch voorwaer
Schoon hadde tot 's Heeren dag veel duysent jaer,
So kan hy siet, Toch nergens niet

En als een licht ver - gaen - de smoock,
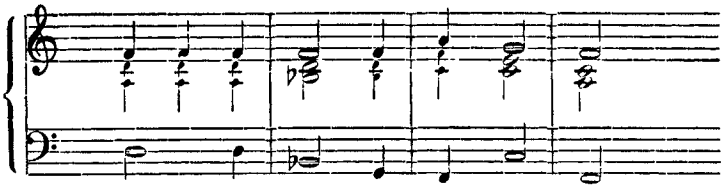
End' een licht ver - gaen - de smoock,

Een blom-me, Die om-me Licht leyt, ver-waeyt,
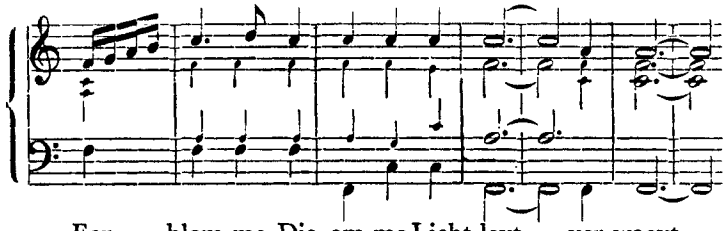
Een blom-me, Die om-me Licht leyt, ver-waeyt,

Tot dor - rig - heyt,
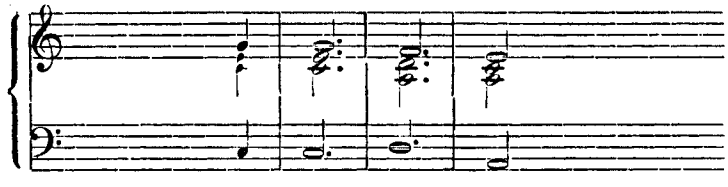
Tot dor - rig - heyt,

2. Niet valt int eeuwig helsch torment,
Wanneer den, Verkeerden, Voort an, Alsdan,
So vrou als man,

3. De doot ontgaen waer dat hy vliet.
Daer neven, Dit leven, Hoe bly, Het sy,
Is haest voorby.

O Mensch! denct dat ghy toch syt sterflyck

Vervolg
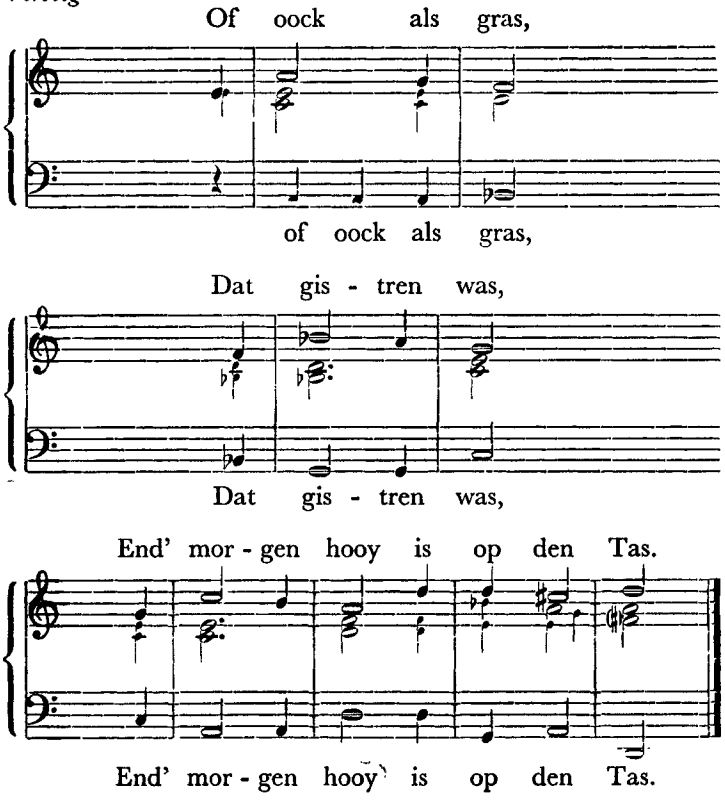
2. Wel wenschen mocht,
Hier in de locht
Des werelts noyt te syn gebrocht.

3. Maer by den Heer
Een dag, of eer,
Is als hier duysent jaer, en meer.

(Op den dood van Philips II, 1599, en de wandaden van Philips III)

De Heere geeft ons groote stof

Stem: Kits Almande
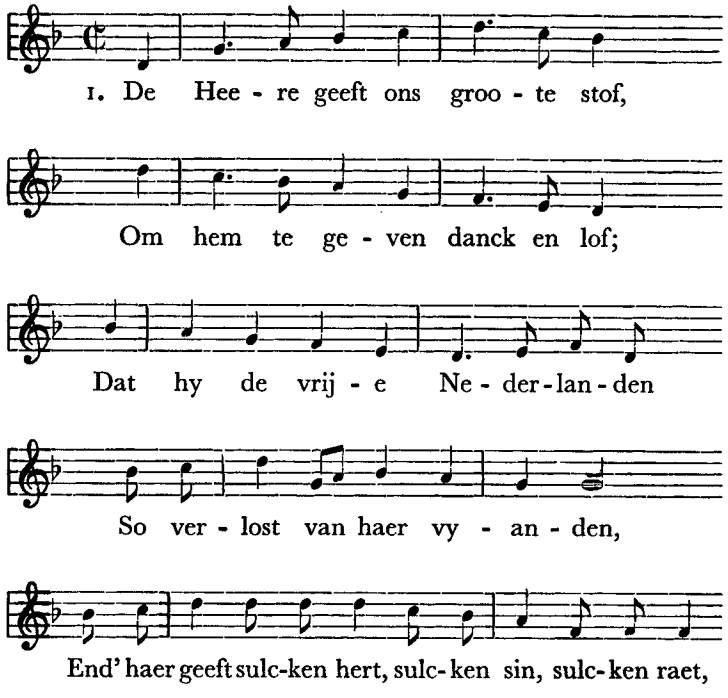
1. De Hee - re geeft ons groo - te stof,
Om hem te ge - ven danck en lof;
Dat hy de vrij - e Ne - der - lan - den
So ver - lost van haer vy - an - den,
End' haer geeft sulc-ken hert, sulc-ken sin, sulc-ken raet,

2. Maer God die heeft zyn schimpig Woord
Uit zynen Hemel wel gehoord,
End' heeft hem henen weg doen lopen,
End' gestort met grooten hoopen;
End' bewaert, end' gespaert, end' beschermt, end' bevryd

3. Maraen, ter zee moet g'oock al voort,
Men komt u over al aen boort,
In 't Noord, of West' of waer 't mach wesen,
Men u geensins meer wil vreesen.
Of ghy stoft, of ghy poft, of ghy snorckt, of ghy blaest,

De Heere geeft ons groote stof

Vervolg

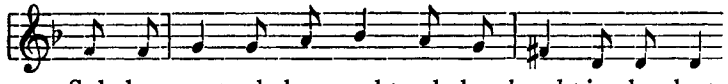

Sulc-ken moet,sulc-ken macht, sulc-ken kracht in der daet,

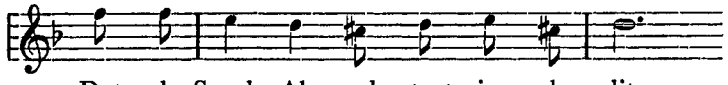

Dat de Speck, Als geck, staet sien - de dit,

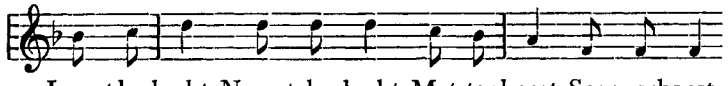

Loopt beducht, Neemt de vlucht, Met-ter haest, Seer verbaest,

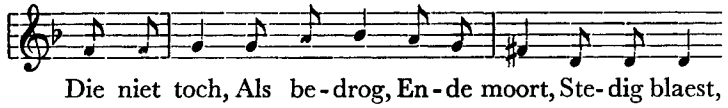

Die niet toch, Als be - drog, En - de moort, Ste - dig blaest,
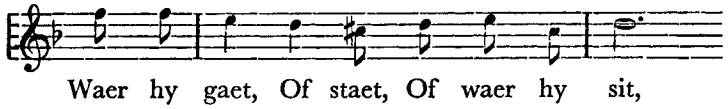
Waer hy gaet, Of staet, Of waer hy sit,

2. 't Heylig werck, Van syn kerck, zyne Bruyt, in de stryd,
Voor het Spaensche, Maraensche gebras,
't Welc daer self, met haer macht, met haer kracht,
t' haerder schand,
Onbedacht, bleef versmacht, en versmoort in het sand;
't Quam ten val, Schier meest al, watter was.

3. Of ghy woed, of ghy dreygt, of ghy tiert, of ghy raest,
Men ontsiet u toch nu langer niet;
God de Heer, sal ter neer, vellen eer, ghy 't verwacht,
Uwen throon, End' u kroon, End u ryck end' u pracht
Oock hoe seer, of hoe veer, ghy gebiet.
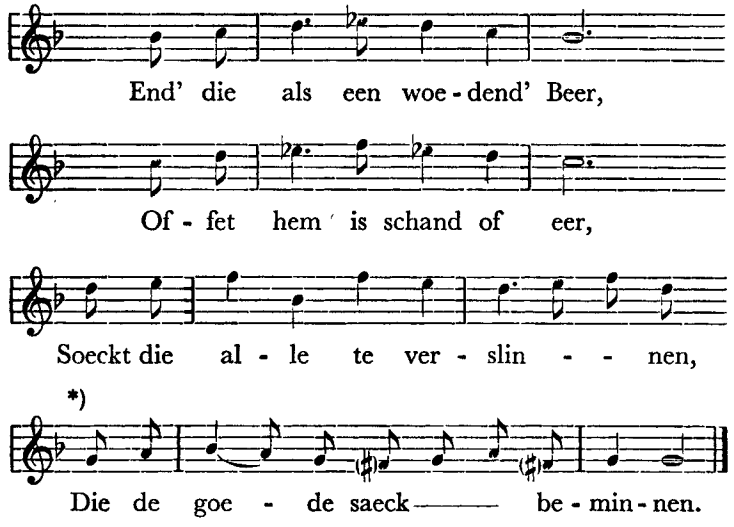
2. Batavier prijst God de Heer,
Die daer van alleen komt d'eer,
End' *Nassou* wilt niet vergeten,
Die sich hier soo heeft gequeten.

3. End' de stricken die ghy braeyt,
End' de stroppen die ghy draeyt,
Om daer and're med' te vangen,
Daer sult noch ghy selfs aen hangen.

*) *Deze regel in het origineel een octaaf hooger.*

(Op den slag bij Nieuwpoort, 1600)

Maraen, hoe moogt gy Spies en Lans verheffen tegen God?

Stem: Almande Nonette, of: Une jeusne fillette

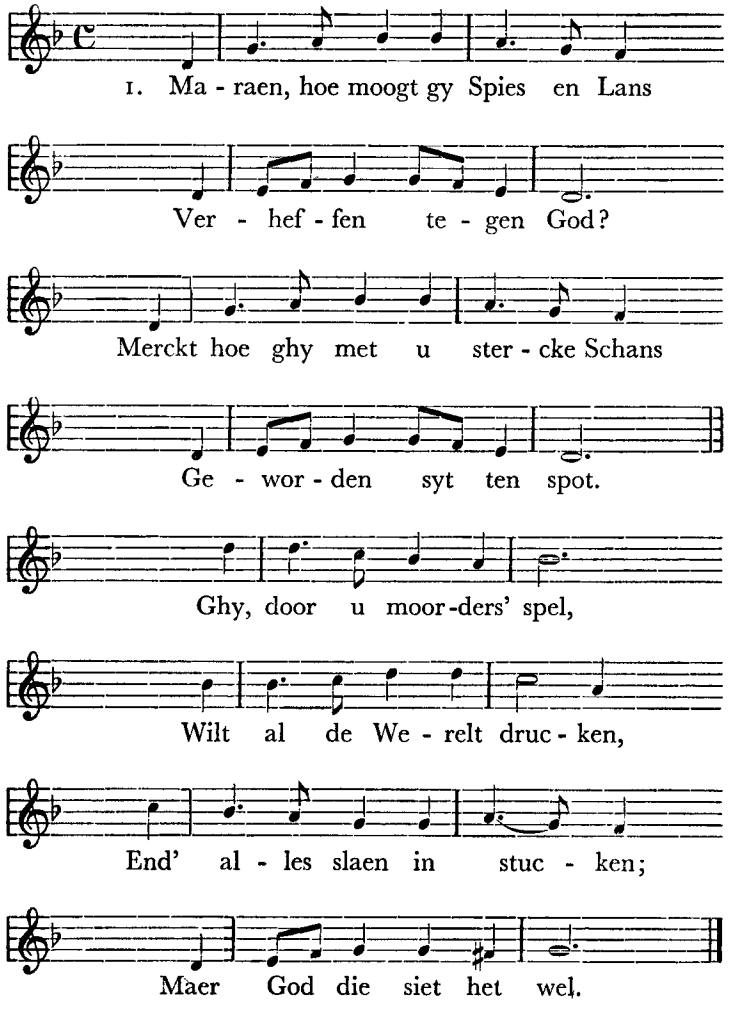
1. Ma - raen, hoe moogt gy Spies en Lans
Ver - hef - fen te - gen God?
Merckt hoe ghy met u ster - cke Schans
Ge - wor - den syt ten spot.
Ghy, door u moor-ders' spel,
Wilt al de We - relt druc - ken,
End' al - les slaen in stuc - ken;
Maer God die siet het wel.

2

Hy heeft de winden in zyn hand,
End' stuertse waer hy wil,
De wat'ren en het vaste land,
't Onweder en het still'.
De nacht, en oock den dag,
Mensch, Vee, oock waer sy vlieden,
't Staet onder zyn gebieden
Al watter wesen mach.

3

Wie pochter dan op macht en kracht,
Om alles te verdoen
Wat dat hem schiet in zyn gedacht?
Wie isser toch soo koen
Die tegen God sal slaen?
Daer niemant, wie 't mach wesen,
Kan voor hem, sonder vreesen,
Een oogenblick bestaen?

(Op den val van Sint Andriesschans, 1600)

Siet toch Heer, Hoe dat weer, Alsnu de Spanjaert woed

Stem: Fransche Gaillarde.

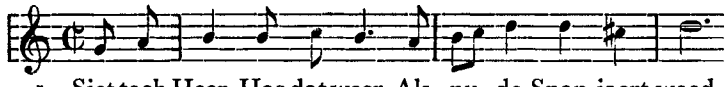

1. Siet toch Heer, Hoe dat weer, Als - nu de Span-jaert woed,

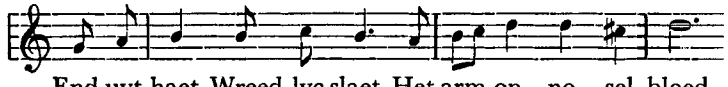

End uyt haet, Wreed-lyc slaet, Het arm on - no - sel bloed.
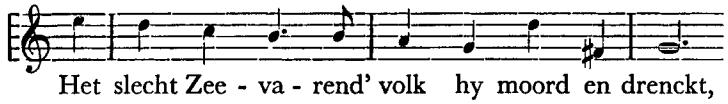
Het slecht Zee - va - rend' volk hy moord en drenckt,
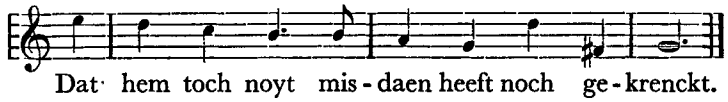
Dat· hem toch noyt mis - daen heeft noch ge - krenckt.

2

Dese moort, ongehoort die sal (ja) t'aller tyt
U Maraen, Tegen gaen, En dienen tot verwyt;
End' of u dat so soet'lyck sal vergaen
Dat sult ghy noch wel proeven en verstaen.

3

Maeckt o God! Eens tot spot, Toch desen Goddeloos,
Met syn raed, Want syn daet, Is niet als quaet en boos;
Hy soeckt ons al te villen en te braen.
Help ons o Heer! eer dat wy al vergaen.

(Op de beproevingen der gevangen Nederlanders, 1600)

Batavia ghy syt de Bruyd

Stem: Engels Woddekot. Ofte: Dat men eens van drincken spraek.
Origineel een kwart hooger
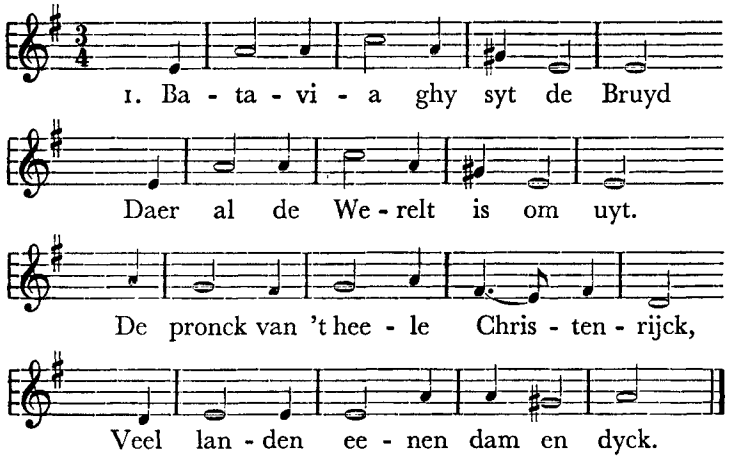
2. God doet veel wonders door u hand,
End' maeckt uw's Vyands doen ter schand,
Hoe wel hy luyde tiert en baerd,
Ghy syt niet van hem eens vervaerd.

3. So ghy maer by de waerheyt blyft,
Het sondig wesen van u dryft,
So sullen noch u palen aen
Het eynde van de werelt staen.

4. Al pocht de snorcker noch so seer,
En acht syn stoffen gantsch niet meer,
Syn Roomsche Spaensche groote macht
Sal werden haest tot niet gebracht.

5. Ghy Batavier zyt niet so sot
Dat g' ander roem draegt als in God,
D'wyl d' overwinning en het goet
Van God den Heer al komen moet.

(Sluys en Ysendycke ingenomen, 1604)

't Spaensche gedrocht

Stem: Windeken daer het bosch van drilt
Origineel een kwart hooger
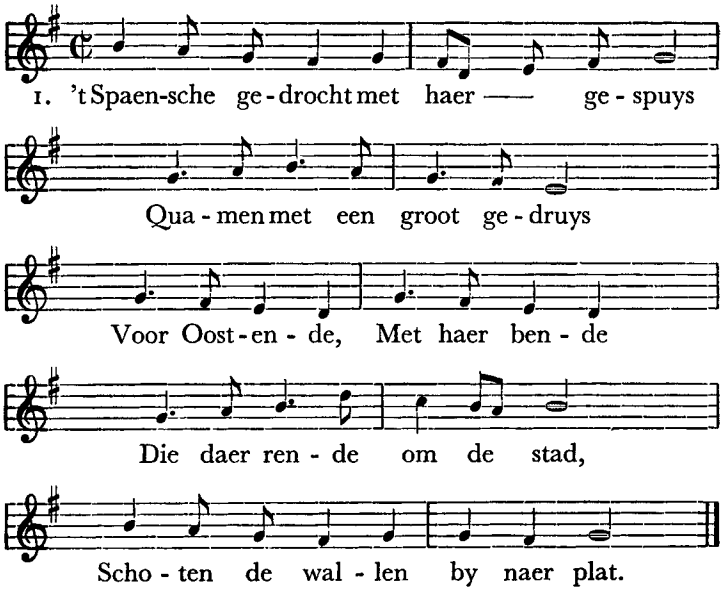
1. 't Spaen-sche ge-drocht met haer —— ge-spuys
Qua-men met een groot ge-druys
Voor Oost-en-de, Met haer ben-de
Die daer ren-de om de stad,
Scho-ten de wal-len by naer plat.

2

Mynden en stormden gantsch verwoet,
Spaerden oock geen menschen bloet;
Om te dwingen, En te bringen
Sonderlingen na haer sin,
Dese daer uyt, en zy daer in.

3

Maer die van binnen pasten oock
Wat te raken int gesmoock.
En sy schoten, onverdroten
Dat de kloten treften wel
Menig jong, kloeck en fraey gesel.

4

Trommel en fluyt en oock trompet
Hoorde men seer soet te met,
't Vroylyck wesen, werd gepresen;
Al wast vreesen noch so groot,
In blydschap werd' verwacht de doot.

5

't Is waer de stad werd Spanjaerts prooy,
Laet hem wesen daer met mooy;
Ons op heden, Syn vier steden
Weer met vreden aen ons land,
Daer voor gebracht tot synder schand.

(Op den val van Ostende, nadat 4 steden aan de Staten gekomen waren, 1604)

Den mensche, Godes handen werck

Stem: L'orangée. Origineel een kwart hooger

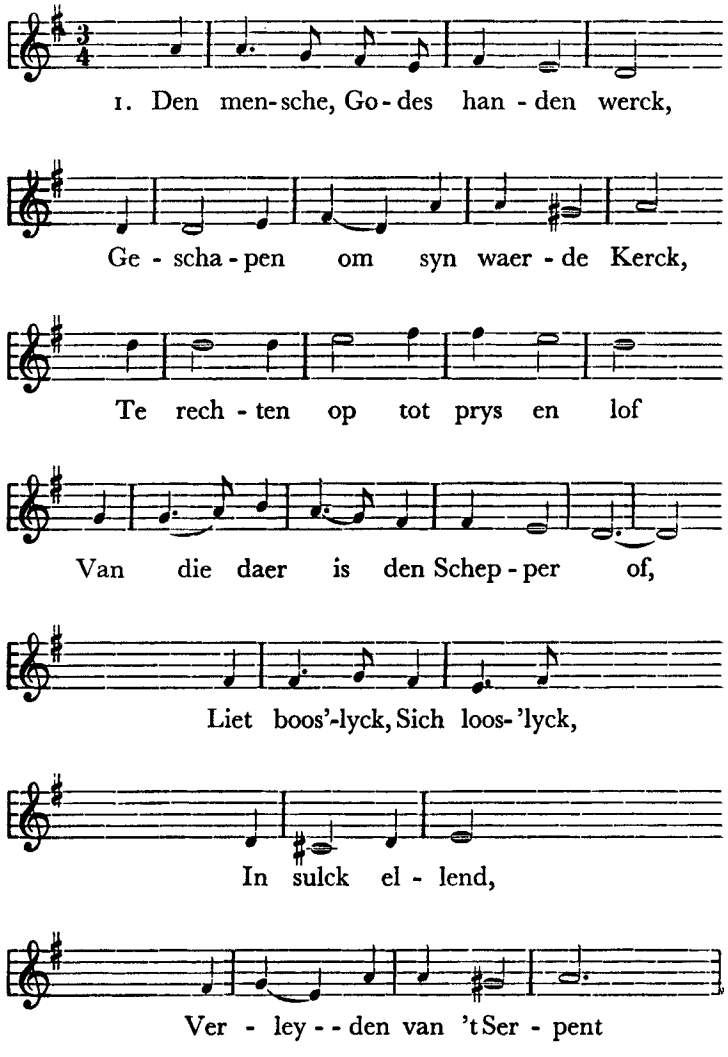
1. Den men-sche, Go-des han-den werck,
Ge-scha-pen om syn waer-de Kerck,
Te rech-ten op tot prys en lof
Van die daer is den Schep-per of,
Liet boos'-lyck, Sich loos-'lyck,
In sulck el-lend,
Ver-ley--den van 't Ser-pent
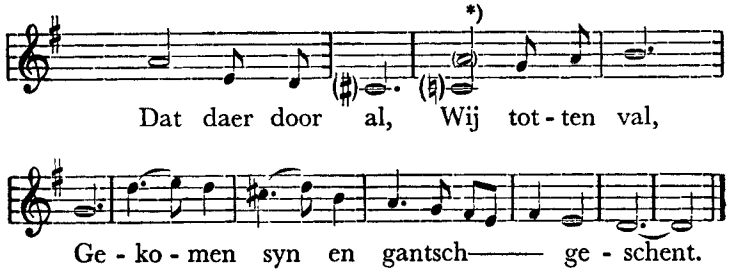
2

Gelijck des menschs verderffenis
Door eenen mensch gekomen is;
So is de mensch (God hebbe d'eer!)
Door eenen mensch behouden weer.
's Doots banden, met schanden,
In droeven schyn,
Heeft Christus door veel pyn,
Voor ons gesmaeckt, End' oock gemaeckt
Dat wy des doots vry mochten syn.

3

O mensch! weest danckbaer uwen God,
En houdet altyt syn gebod,
Weest danckbaer die u so veel goet
Uyt loutere genade doet;
Wilt vreesen, end' wesen
Hem onderdaen,
Syn woord toch nemen aen,
Op dat ghy moogt, Hier na verhoogt,
Die eeuwig-lange doot ontgaen.

**) De luittabulatuur verlangt eerst cis, daarna een harmonie met f en a. Verzorger raadt aan in plaats van cis—c op „al, wij" cis—a te zingen.*

(1603 Sterfjaar van Koningin Elisabeth)

O Heemskerck! noyt u kloecke daet

Stem: Ballet
Origineel een kwart hooger
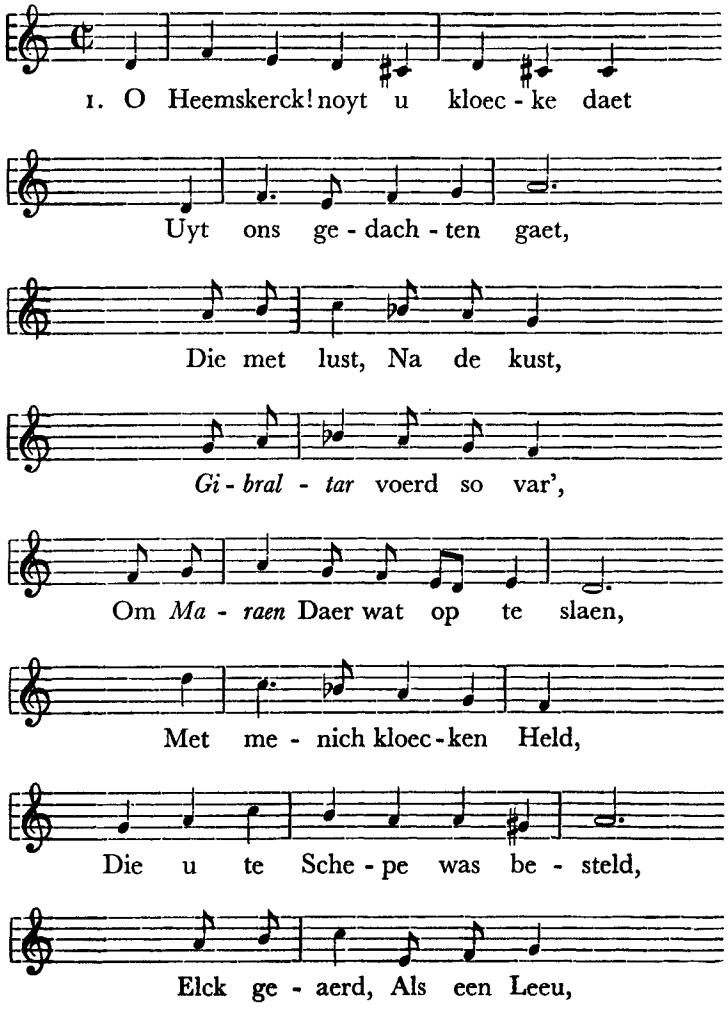
1. O Heemskerck! noyt u kloec - ke daet
Uyt ons ge - dach - ten gaet,
Die met lust, Na de kust,
Gi - bral - tar voerd so var',
Om *Ma - raen* Daer wat op te slaen,
Met me - nich kloec - ken Held,
Die u te Sche - pe was be - steld,
Elck ge - aerd, Als een Leeu,
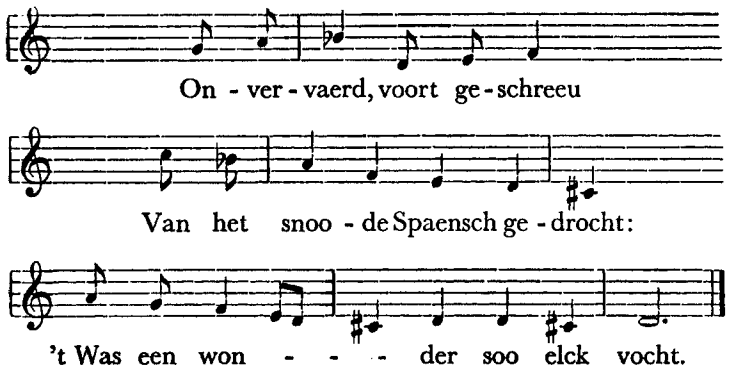
2

Doe g'op den blaeuwen Occeaen
Liet waeyen Staten vaen;
Al't gebras, datter was
Moste voort, Over boort,
Daer versoop, Schier meest al den hoop.
De Vlotten dreven seer
Vol Castiljanen heen en weer,
Groot krioel, En gewoel
Sachmen daer, Voor en naer;
Die best konde, packt hem dra
Op de vlucht, of tot gena.

3

Daer bleef den trotschen *Arragon,*
Grenaden end' *Leon;*
Haren roem, Haer geweld
Als een bloem, Lag geveld,
Al haer macht, werd meest om gebracht.
De lust vant Spaensch gebroet,
Die werd so lustig daer geboet,
Dat haer trots, Hogen moet
Doe lag plots, Onder voet;
Daer van d'hoogste God en Heer
Toequam lof, en prys en eer.

(Op Heemskerks overwinning en dood by Gibraltar, 1607*)*

Ay hoor eens buerman

Stem: 't Engels Malsims, metten Bas: zynde op een twee-spraeck gestelt, tusschen A ende B

A. Ay hoor eens buerman lie-ve Kaer.
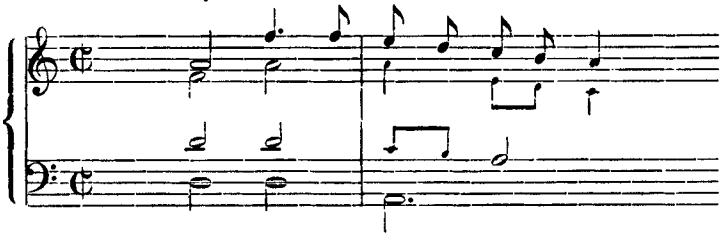
B. Wat brengt g'ons voor een nieu-we maer?

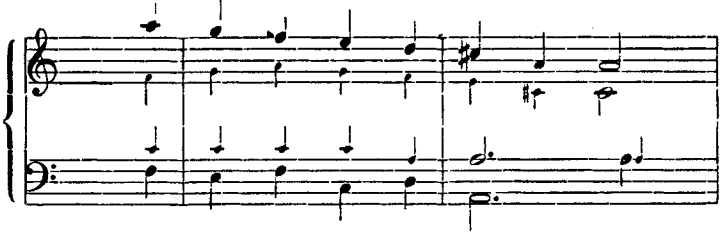

A. Vry wat won-ders, end be-son-ders.
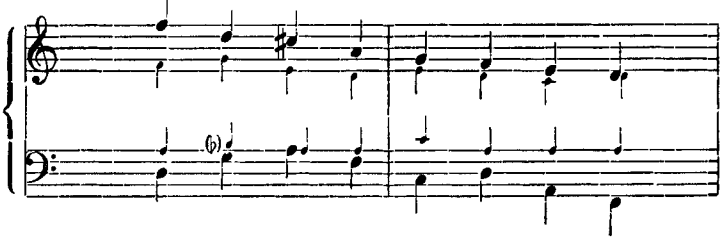
2

B. Hoe noemt men desen Priester toch!
A. *Ian Nai*, die 't garen van bedrog
Wel kan' *Naien*, En verdraeyen

B. Wat 's er voor de hand?
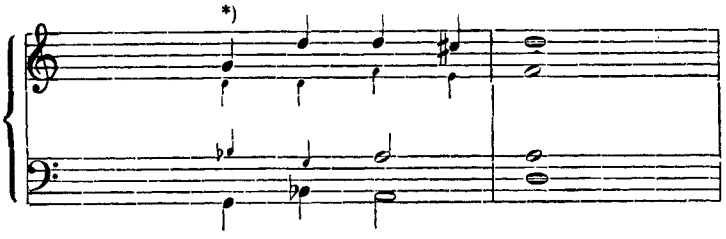
*)

A. Ick hoor de Wolf is by het Schaep,
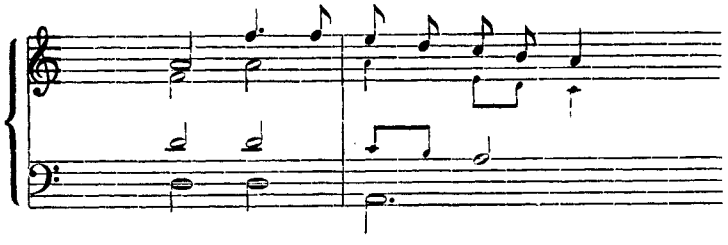
Daer is ge - ko - men ee - nen Paep,
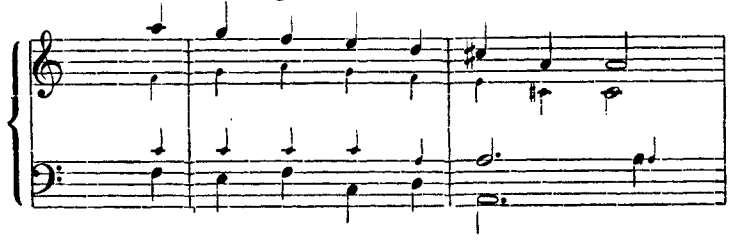
2

'tAl na zynen sin.

B. Maer wat toch heeft de *Paep* voor last?

A. Hij is een seer doorslepen gast,

**) Valerius geeft hier a, wat een zetfout moet zijn.*

Ay hoor eens buerman

Vervolg

Met toe - la - ten, Van de Sta - ten,
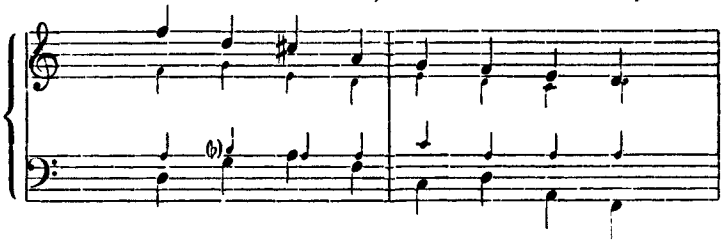
In ons vry - e Land.
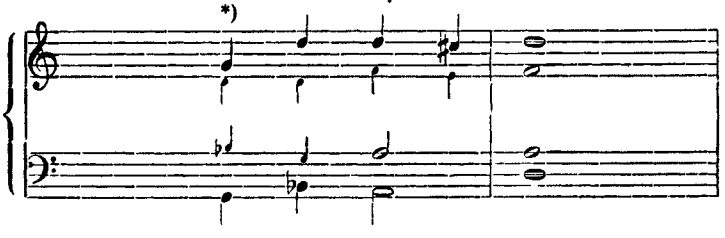
B. Is - set waer? A. Ja myn vaer, 't Is maer al te se - ker.
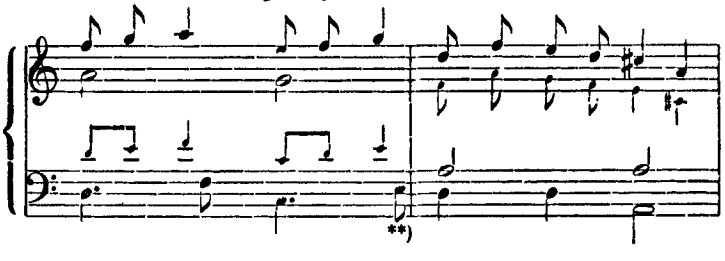
2

En met smeken, Hoofsche streken,
Neemt hy d'herten in,
Het begeer, Van myn Heer, Is te maken *Treves.*

*) *Valerius geeft hier a, wat een zetfout moet zijn.* **) *Valerius d.*

B. Wat ser-moen, Sal toch doen Hier de Paep-sche Pre-ker?
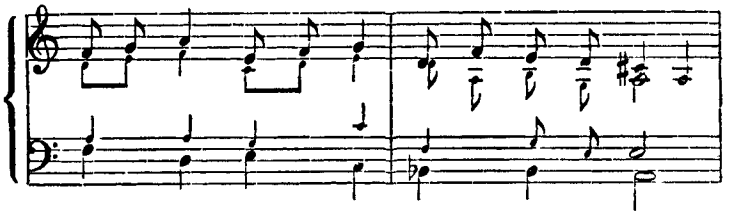
Met syn hey - lig - schyn-sche Cap?

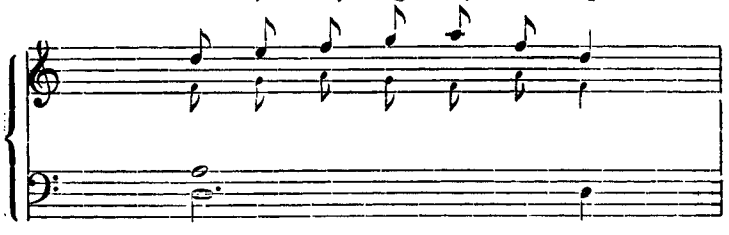

A. Ay toch wat een mal - le klap;
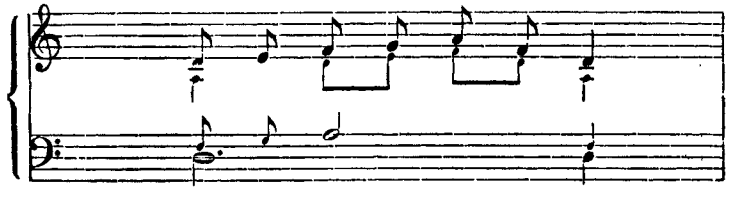
2

B. *Treves!* Wat? Sal ons dat, Al syn goet! **A.** God geves.
Maer op syn bedryven al,
Hoop ick dat men passen sal.

Ay hoor eens buerman

Vervolg
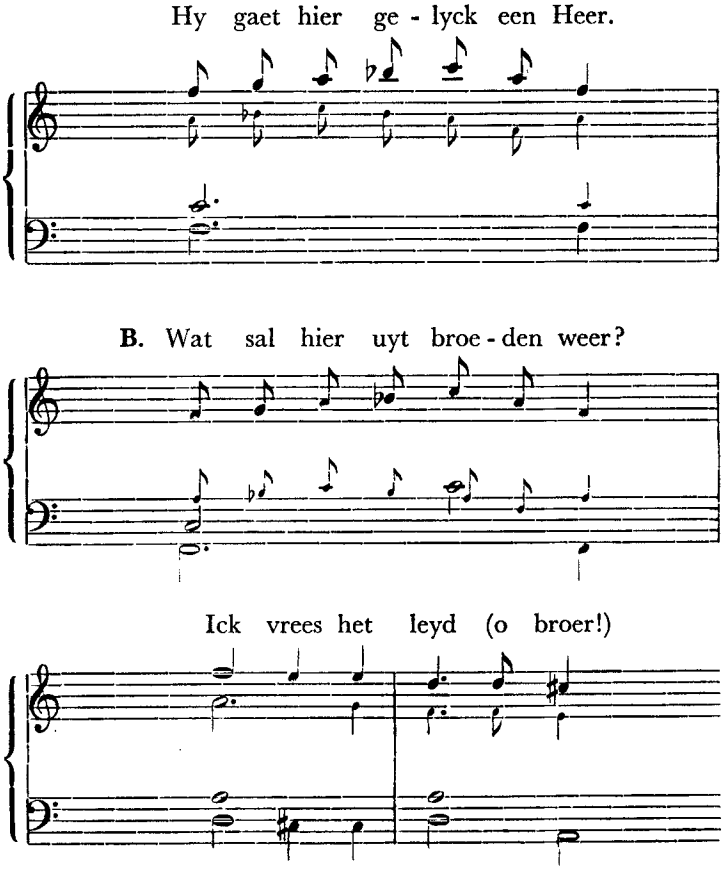
2

B. Och daer moet geluck toe slaen.
A. Laet het Land daer met begaen,
En voort in allen schyn,
Dat God bevolen syn.
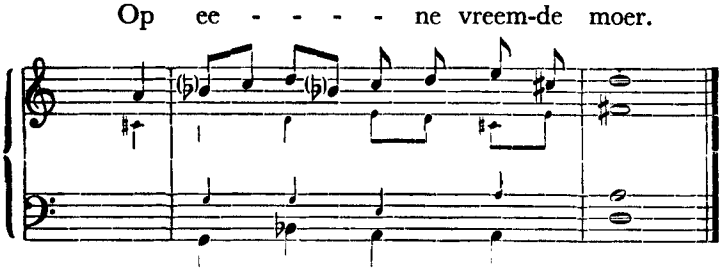
N. Om den aert van dit voysken niet te benemen, en konnen hier niet wel de woorden onder den Bas gebracht worden, ofte men moste de selve geheel op een ander maniere componeren.

(„Het oordeel van vele trouhertige Nederlanders" over de voorstellen van den Spaanschen koning uit 1607*)*

Verstandige, Handige, Dappere voochden

Stem: Engels Prins Daphne

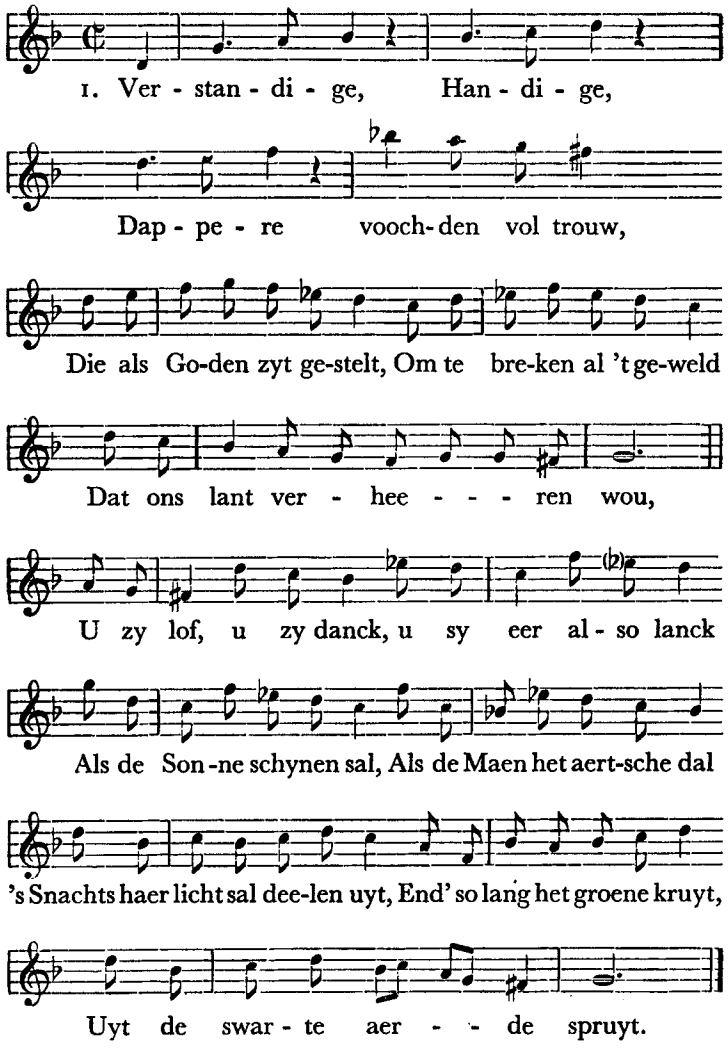
1. Ver - stan - di - ge, Han - di - ge,
Dap - pe - re vooch-den vol trouw,
Die als Go-den zyt ge-stelt, Om te bre-ken al 't ge-weld
Dat ons lant ver - hee - - - ren wou,
U zy lof, u zy danck, u sy eer al - so lanck
Als de Son-ne schynen sal, Als de Maen het aert-sche dal
's Snachts haer licht sal dee-len uyt, End' so lang het groene kruyt,
Uyt de swar - te aer - - de spruyt.

2

Wat quaet het Spaensch, Wreed Maraensch, Boos gedrocht,
Oyt had bedocht
Tegens u uyt louter trots, 't Liep als tegens eene Rots;
't Was te klimmen aende locht:
Want g'en past, Op de gast, Niet so seer, Langer meer,
End' ghy biet hem soo het hooft, Dat 't hem schier int
midden klooft:
Daerom komt de loose Vos, Om hier met des Treves glos,
Onsen staet te maken los.

3

Godvruchtige, tuchtige, moedige, vry Batavier!
Gaet ghy uyt de wapens niet, Schoon den Speck u vrede biet:
Want zyn herte brant als vyer,
Om door twist, End' met list, End' bedroch, looslyck noch
U te vangen in zyn net, Dat hy altydt open set;
Daerom hout toch goede wacht, Wilt ghy wesen wel bedacht,
End' bid God voor al om kracht.

(Op het twaalfjarig bestand, 1609*)*

Myn Ziele treur'!

Stem: Pavane Lachrime met den Bas
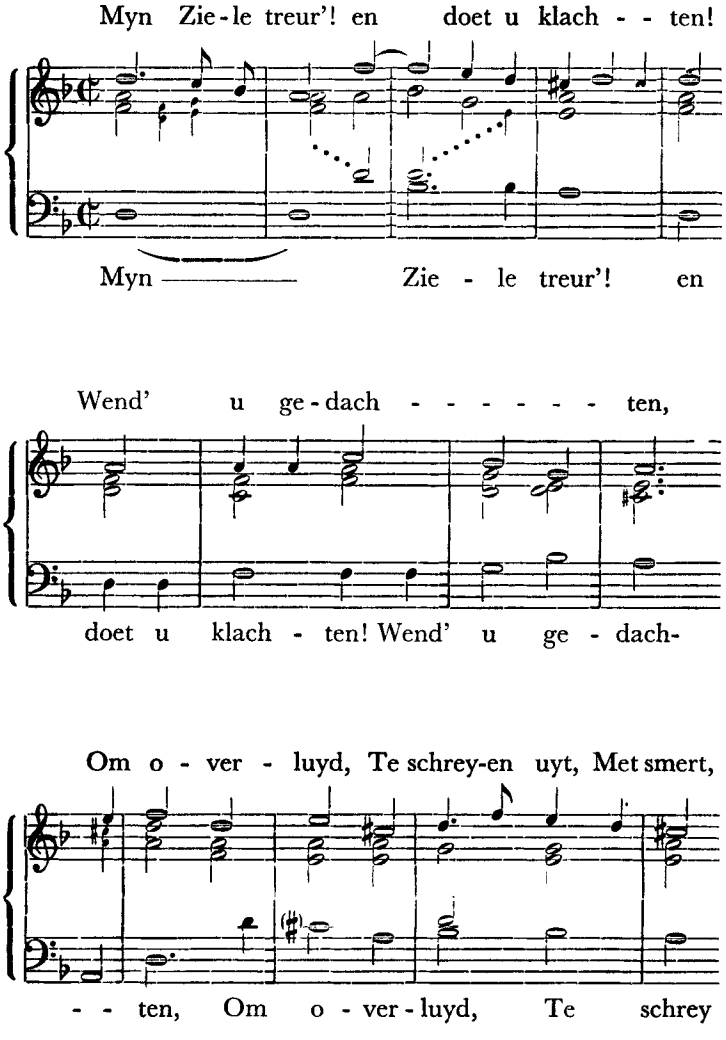
Myn Zie-le treur'! en doet u klach - - ten!
Myn Zie - le treur'! en
Wend' u ge-dach - - - - - - ten,
doet u klach - ten! Wend' u ge - dach-
Om o - ver - luyd, Te schrey-en uyt, Met smert,
- - ten, Om o - ver-luyd, Te schrey
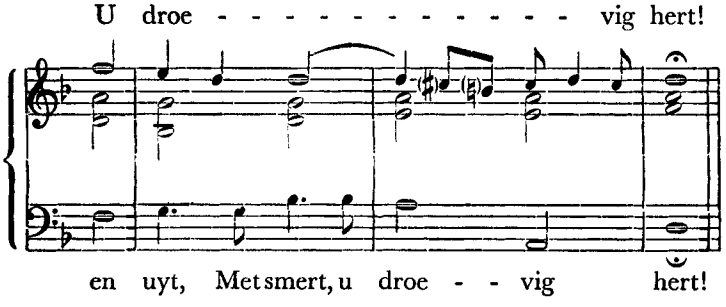
U droe - - - - - - - - - - - - vig hert!
en uyt, Met smert, u droe - - vig hert!

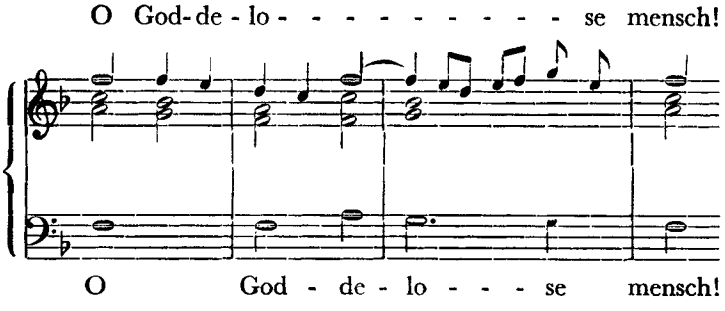
O God-de-lo - - - - - - - - - - se mensch!
O God - de - lo - - - - se mensch!
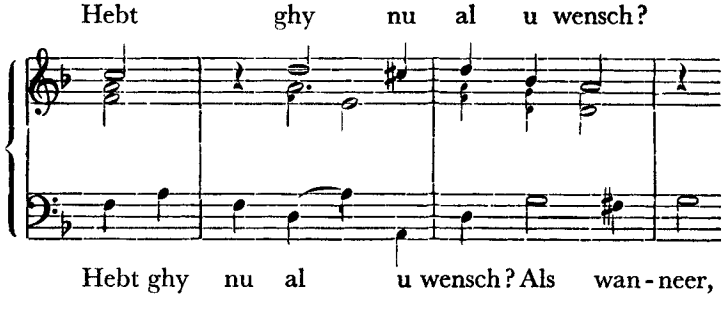
Hebt ghy nu al u wensch?
Hebt ghy nu al u wensch? Als wan-neer,

Myn Ziele treur'!

Vervolg
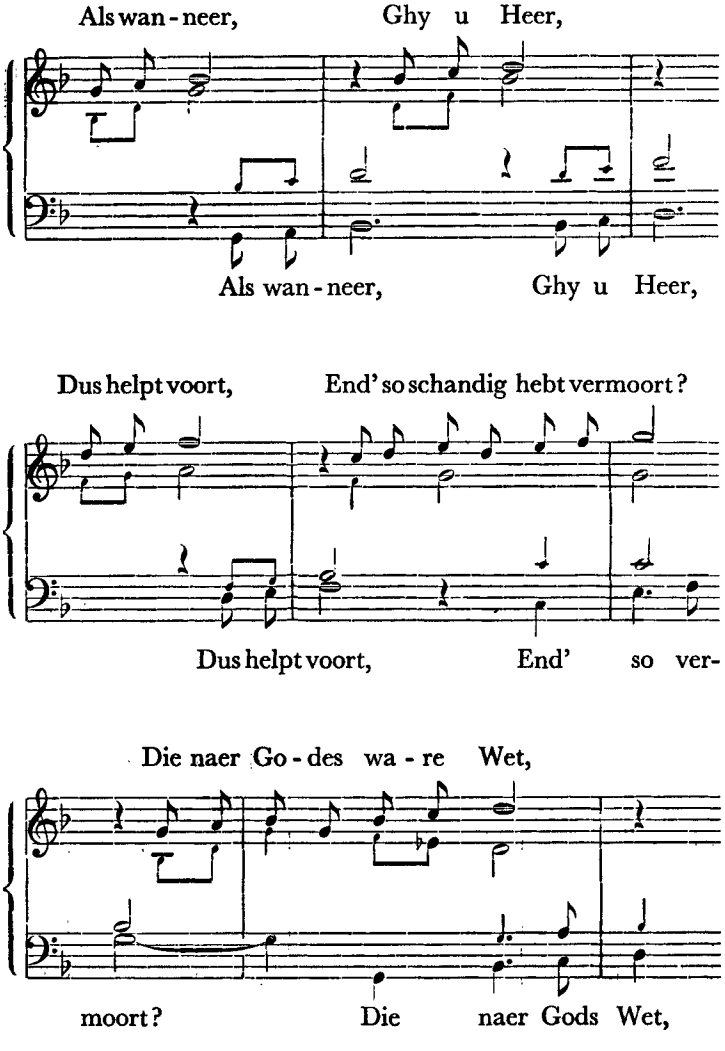
Als wan - neer, Ghy u Heer,
Als wan - neer, Ghy u Heer,
Dus helpt voort, End' so schandig hebt vermoort?
Dus helpt voort, End' so ver-
Die naer Go - des wa - re Wet,
moort? Die naer Gods Wet,

Tot —— een Ko - ning was ge - set?
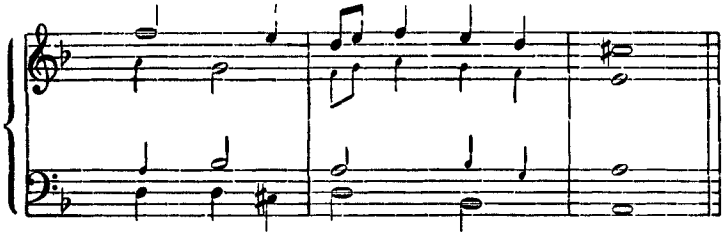
Tot Ko - ning was ge - - set?

Siet eens wat ghy hebt ———— be-dre - ven,
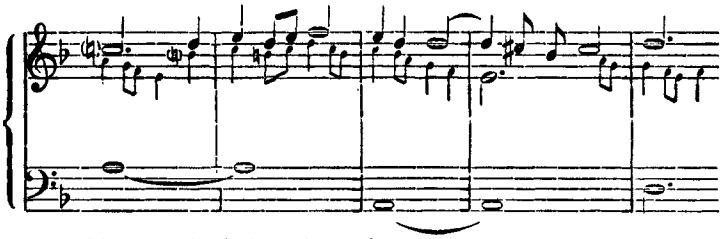
Siet wat ghy hebt be - dre - - - - - - ven!

Ghy moogt wel be - ven.
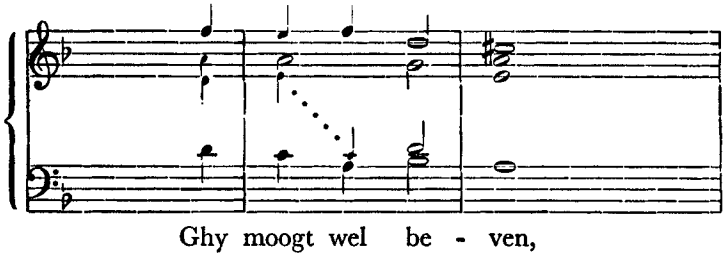
Ghy moogt wel be - ven,

Myn Ziele treur'!

Vervolg

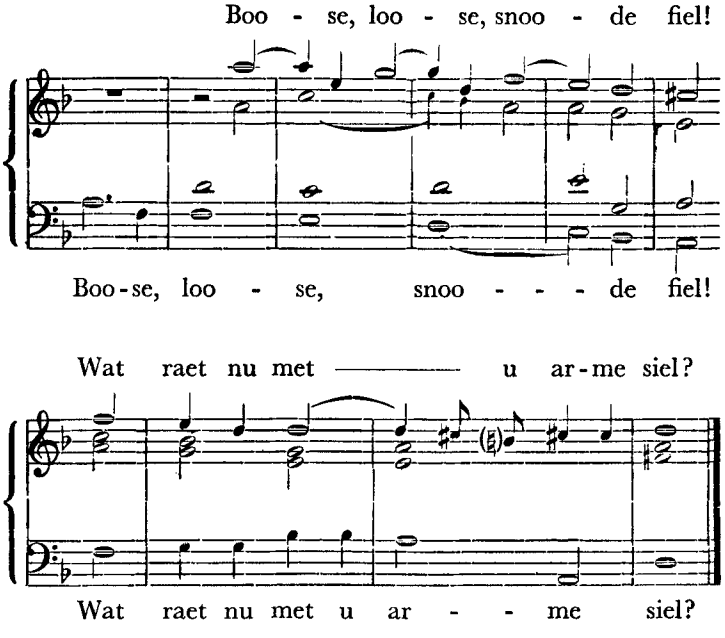

(Koning Hendrik IV van Frankrijk vermoord, 1610*)*

Waer dat men sich al keerd of wend

Stem: Pots hondert duysent slapperment (Almande Pekelharing)
Origineel een kwart hooger
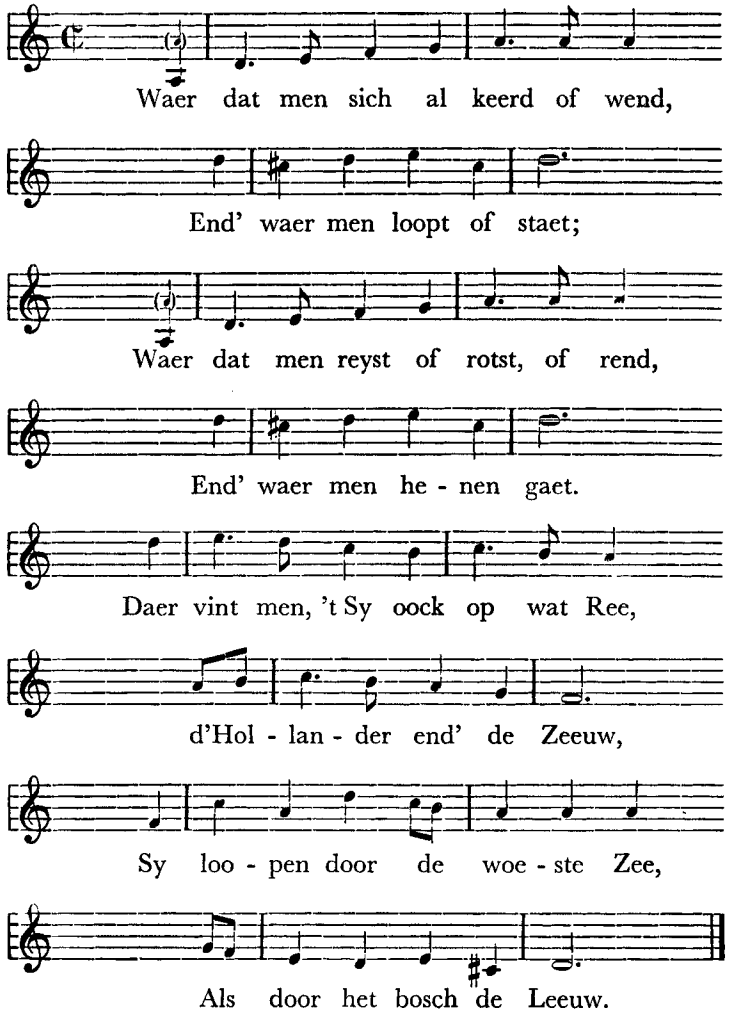
Waer dat men sich al keerd of wend,
End' waer men loopt of staet;
Waer dat men reyst of rotst, of rend,
End' waer men he - nen gaet.
Daer vint men, 't Sy oock op wat Ree,
d'Hol - lan - der end' de Zeeuw,
Sy loo - pen door de woe - ste Zee,
Als door het bosch de Leeuw.

Waer dat men sich al keerd of wend

Vervolg

2

In koud' en heete Landen al,
Gelegen Zuyd' of Noord,
Of Oost, of West, op berg' en dal,
Men van haer spreecken hoord.
Sy krygen menig Schip en Boot
Uit 't Indiaensche Ryck.
Daer zyn geen volcken, oock hoe groot,
In veelen haers gelyck.

3

Het dryft haer alles op de hand.
Hoe menig Schip en Schuyt
Beseylter wel dit soete Land?
Of tyd' van hier oock uyt?
Wat vaerter menig of en an?
Wat komt haer niet al voor?
Daer met s'haar handel dryven dan
De heele Werelt door.

4

't Vereenigd' vry-gevochten volck
Maeckt Spanjen d'oorlog' moe,
Sulcx dat hij zynen vreden tolck
Dit Land moet senden toe.
Wie soud' oyt hebben dit gedacht,
Dat d'hoogmoet van Papou,
Dat soo een groote trotse macht
So buygsaem worden sou?

5

Venetiaen en Savoyard,
Met and're volck'ren veel,
Hadd' Spanjen oock al me verward,
En sat haer op de keel;
Hy meynd' hy soud'se slocken op,
Gantsch dempen en verslaen:
Maer't Staten volck op Spanjaerts kop
Daer self haest heeft gegaen.

6

O Neerland! so ghy maer en bout
Op God den Heer altydt,
U pylen vast gebonden hout,
End' t'saem eendrachtig zyt;
So kan u Duyvel, Hel, noch Doot,
Niet krencken noch vertreen,
Al waer oock Spanjen noch so groot,
Ja 's werelds machten een.

(Op de toenemende zeevaart ± 1616)

G'lyck 't eel gesteent

Stem: O Heere! geeft so lange leeft, &c.

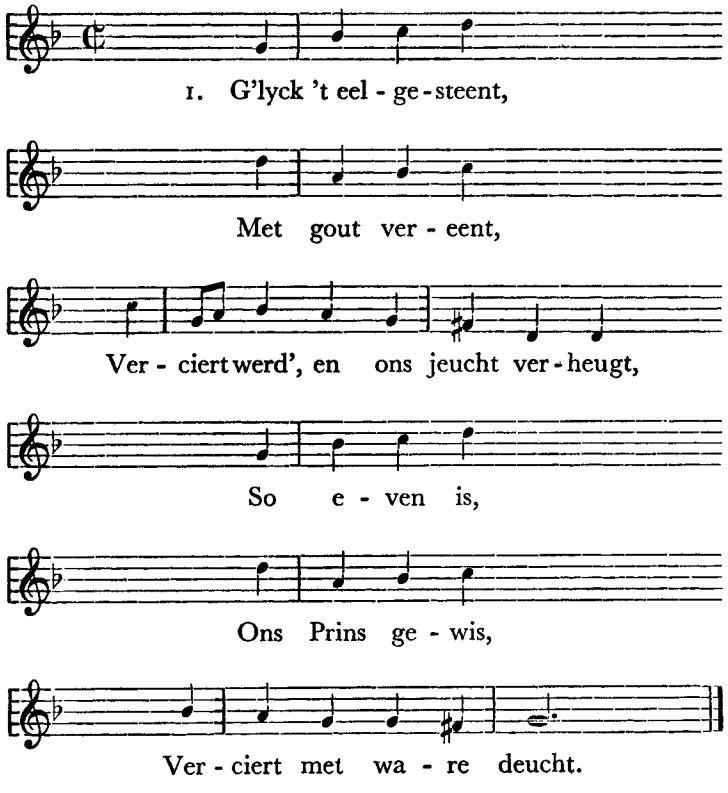
1. G'lyck 't eel - ge - steent,
Met gout ver - eent,
Ver - ciert werd', en ons jeucht ver - heugt,
So e - ven is,
Ons Prins ge - wis,
Ver - ciert met wa - re deucht.

2

Noyt sach m' hem vlien,
Of oock ontsien,
De sterkste van het Christenryck,
In wackerheyt,
End' goet beleyt
Is niemant zyns gelyck.

3

Syn kloeck bestaen,
End' dapper slaen,
Doet ruymen 't Spaensch geweld, Het velt
Die daer Bestand,
Soeckt 't zyner schand,
Aen desen vromen Held.

4

Dees' trouwen Vorst
Heeft noyt gedorst
Naer synes vyands bloet, maer doet
Voor alle quaet,
Oock hoe 't hem gaet,
Hen altyt niet als goet.

5

Als Mars nu heen
Vertrock soo 't scheen.
End' elck nu meynde hy, was vry
Van 't oorlogs kop,
Soo staet hier op
Inlantsche jalousy.

6

Doch desen twist
Werd haest geslist,
Door 's Princen goeden raet, en daet,
End' groot verstand,
Die weer het Land
Bracht in een goeden staet.

(Op Maurits, die door den dood van den oudsten zoon van Willem I prins van Oranje werd en zeer vermogend, 1618)

Landsaten altemael

Stem: Com sheap Herders deck your heds, &c.
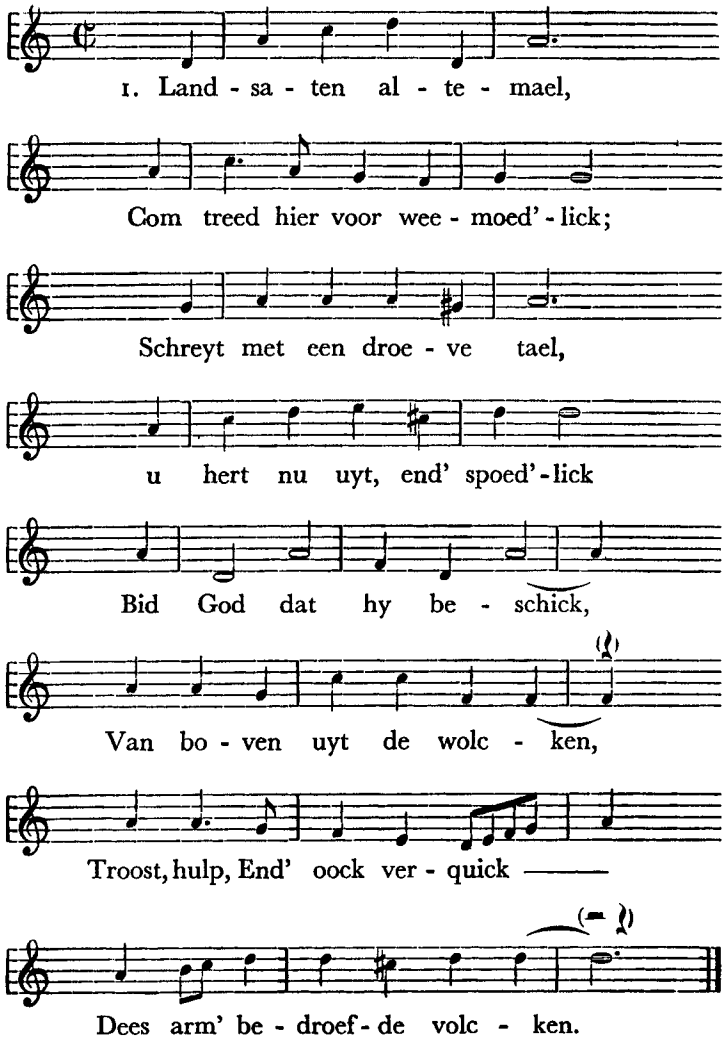
1. Land - sa - ten al - te - mael,
Com treed hier voor wee - moed' - lick;
Schreyt met een droe - ve tael,
u hert nu uyt, end' spoed' - lick
Bid God dat hy be - schick,
Van bo - ven uyt de wolc - ken,
Troost, hulp, End' oock ver - quick ——
Dees arm' be - droef - de volc - ken.

2

De Tiranny gantsch wreet, Heeft ingenomen 'trycke
Van B'hemen och draecht leet, Ghy vroomen al gelycke!
Doet treur-gewaden aen, End' laet u dese smerte
Toch in u siele gaen, En 't binnenst van u herte.

3

Och ongeluckig Praag! Hoe werd ghy nu geschonden?
Wat heeft de Spaensche plaeg, Al volck in u verslonden?
Wat baet nu al u sterckt? Wat baet u groote machten?
Als God niet mede werckt, 't Syn al verloren krachten.

4

Wie dat hem meest verlaet, Op menschelyck vermogen,
Die word dick inder daet, Wel aldermeest bedrogen:
Maer die op God vertrout, En houdet syn geboden;
Sulck een het Veld behoud, In alle zyne noden.

5

Och sondaer 't is u goet! God wil u so castyden,
Om u tot rechte boet, Te brengen door het lyden:
Lyd maer geduldelyck, 't En sal niet altydt dueren,
God sal sorgvuldelyck, U saeck ten besten stueren.

(Op de onderdrukking van Bohemen, 1620)

Sullen ons verbluffen dees'

Stem: Schoonste Nimphe van het Wout of: Quand ce beau printemps je voy, &c.
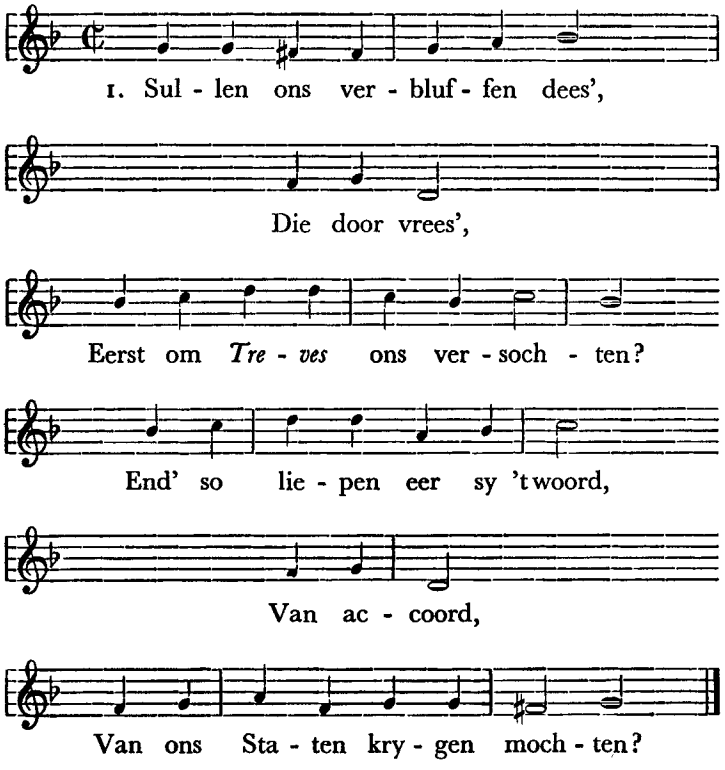
1. Sul - len ons ver - bluf - fen dees',
Die door vrees',
Eerst om Tre - ves ons ver - soch - ten?
End' so lie - pen eer sy 't woord,
Van ac - coord,
Van ons Sta - ten kry - gen moch - ten?

2

Die u doe o Nederland!
Inde hand
Selfs de penne quamen dragen,
Ende seyden schryft alsnu
Al wat u
Goet mach zijn en best behagen.

3

Die, eer dat hij kreeg syn wensch,
Snoode mensch!
Synen hoogmoet moste breken,
End' ons Landen kennen vry
Daer op hy
Nu niet meer en hadd' te spreken

4

Daer op 's Konings groot signet
Werd geset,
Als oock dat van haer hoogheden,
Op dat m'alles toch op trou
Houden sou,
Sonder eenig overtreden.

5

Maer Maraen verdraeyt hier in
Nu den sin,
Hy en vraegt na recht noch reden
Hy is, als van outs, soo noch,
Vol bedrog,
End' vol ongerechtigheden.

6

Aen des Werelts ander end
Is bekend
Syn verkeerden snooden wandel,
Syn beloft, zyn eed en woord,
Ende voort
Synen boosen loosen handel.

7

Doch de Heer, die dit al siet,
Sal hem niet
Tot zyn voorgenomen boosheyt
Laten komen, maer hy sal
Hem noch al
Eens vergelden zyn God'loosheyt.

(Op de inbreuk op het Bestand door de Spanjaarden)

Ghy heerscher van het Spaensche bloedig Ryck

Stem: Courante Serbande
Origineel een kwart hooger

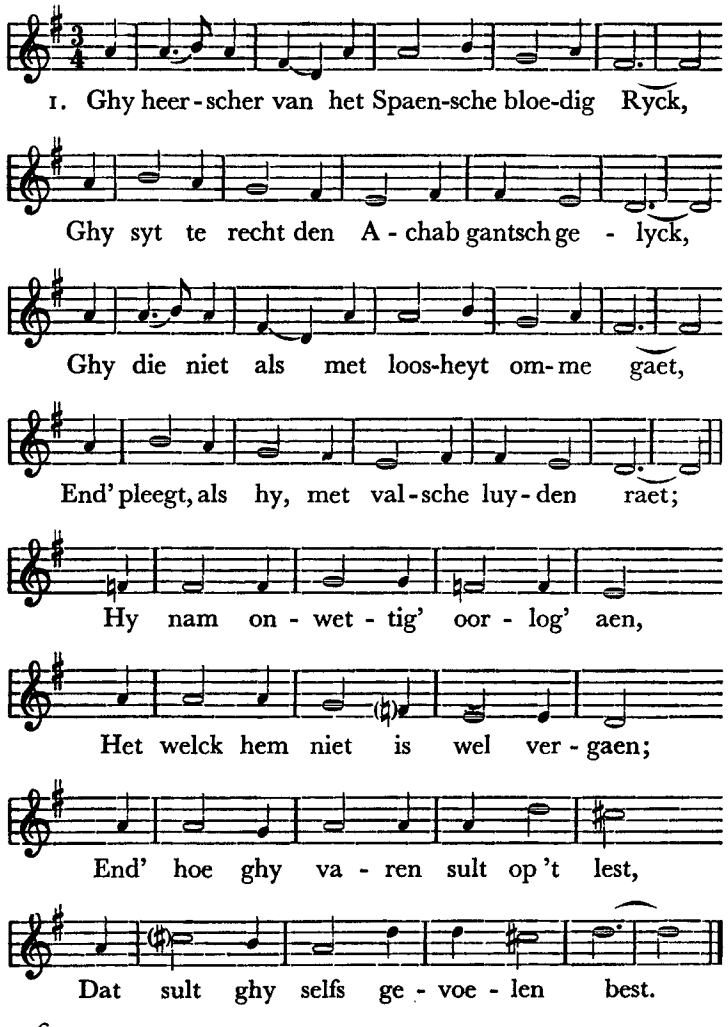
1. Ghy heer-scher van het Spaen-sche bloe-dig Ryck,
Ghy syt te recht den A-chab gantsch ge-lyck,
Ghy die niet als met loos-heyt om-me gaet,
End' pleegt, als hy, met val-sche luy-den raet;
Hy nam on-wet-tig' oor-log' aen,
Het welck hem niet is wel ver-gaen;
End' hoe ghy va-ren sult op 't lest,
Dat sult ghy selfs ge-voe-len best.

2

Hoe moogt ghy noch so boos syn en verkeert,
Ghy sult toch noyt verkrygen u begeert,
Ghy kont de vroom', o snoode Goddeloos!
Niet dempen toch, al waert ghy noch so boos.
De Heer is haer een stalen muer,
Die haer oock niet verlaet een uer;
Dies zy niet eens versuft en staen,
Maer tegen u de trommel slaen.

3

Ons vryheyd hier, die God de Heer ons geeft,
Elck voorstaen sal so lang hy adem heeft;
Wy sullen voor ons vrou en kind'ren staen
Solang wy op ons beenen konnen gaen;
So lange dat, die daer so dorst
Naer onse bloet, door d'Opper-Vorst
Selfs omme kom, en henen vaer
Daer hy ons wenschet alle gaer.

(Bij de hervatting van den oorlog, 1621)

Den Hoeder Israel

Stem: La piquarde
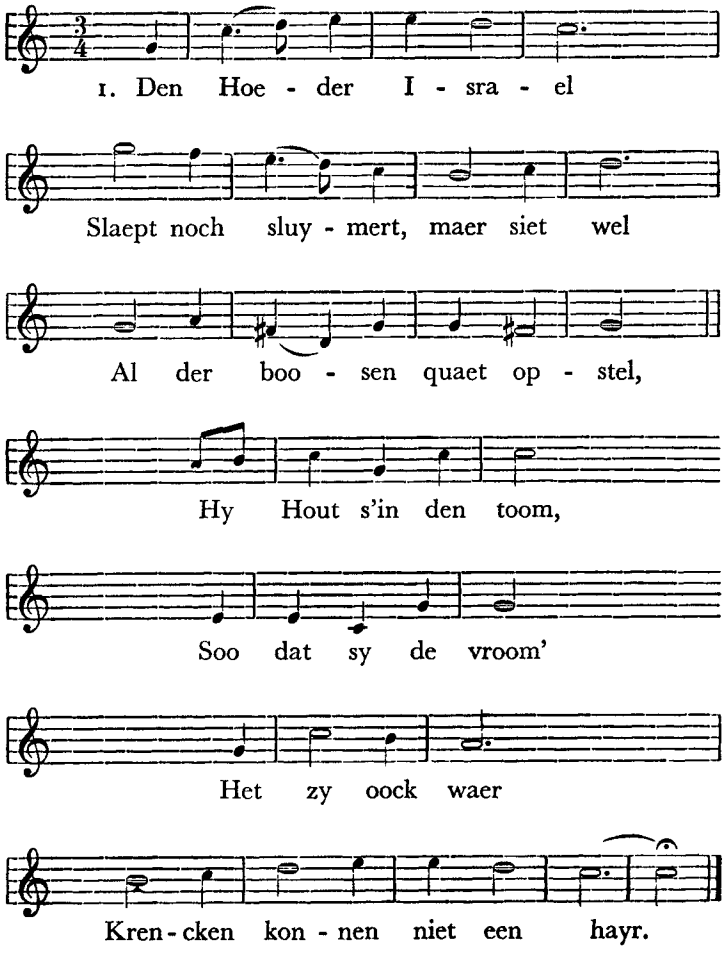
1. Den Hoe - der I - sra - el
Slaept noch sluy - mert, maer siet wel
Al der boo - sen quaet op - stel,
Hy Hout s'in den toom,
Soo dat sy de vroom'
Het zy oock waer
Kren - cken kon - nen niet een hayr.

2

't Moet alles, merckt toch aen!
Tot zyns Scheppers dienste staen,
Ebb' en Vloet, end' Son en Maen.
Oock Regen en Wind;
't Onweder geswind,
En locht en aerd,
Moet hem dienen metter vaerd.

3

Door Godes macht alleen,
't Vier de vrome 's nachts verscheen,
Als zy wouden trecken heen.
End' 'sdaechs met een wolck
Geleyd hy zyn volck
Door 't water voort,
Daer haer vyand in versmoord.

4

Danck hebbe God de Heer,
Die steets voor ons waeckt so seer
En geholpen heeft nu weer.
Als Spanjen met macht
Corts meend' inder nacht,
Gemeender-hand,
Sterck te vallen in Casand.

(Op den „door Gods wonderlicke beschermínge"
mislukten Spaanschen aanval op Casand, 1621)

Merck toch hoe Sterck

Stem: *Comedianten dans*
Origineel een kwart hooger
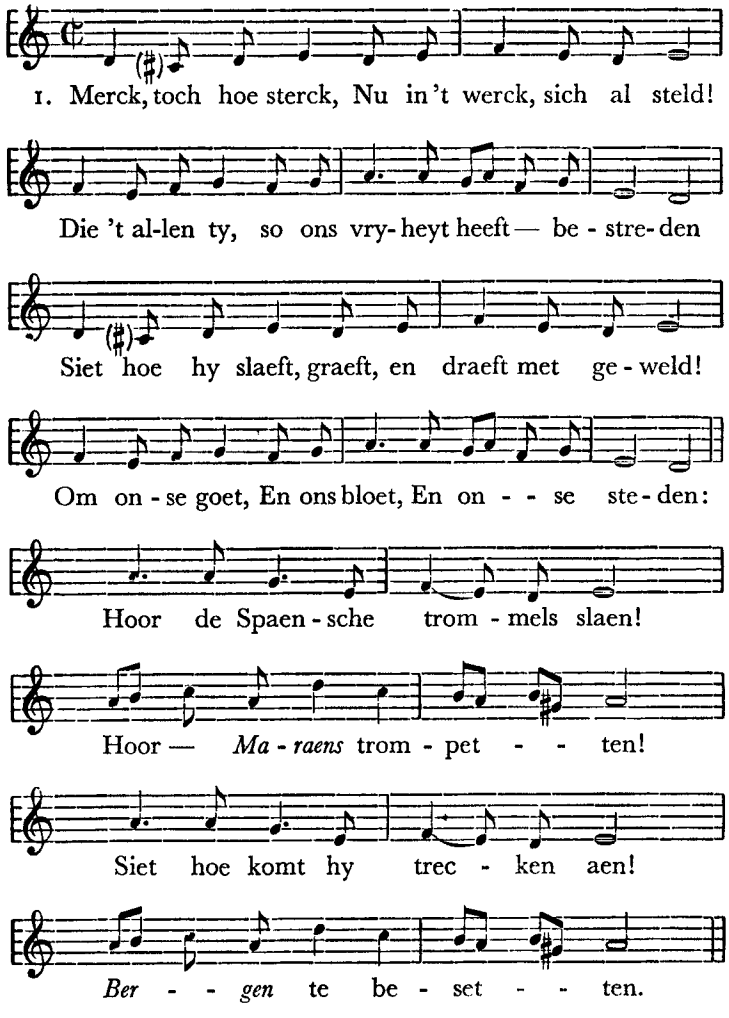
1. Merck, toch hoe sterck, Nu in 't werck, sich al steld!
Die 't al-len ty, so ons vry-heyt heeft — be-stre-den
Siet hoe hy slaeft, graeft, en draeft met ge-weld!
Om on-se goet, En ons bloet, En on - - se ste-den:
Hoor de Spaen-sche trom-mels slaen!
Hoor — *Ma-raens* trom-pet - - ten!
Siet hoe komt hy trec-ken aen!
Ber - - *gen* te be-set - - ten.
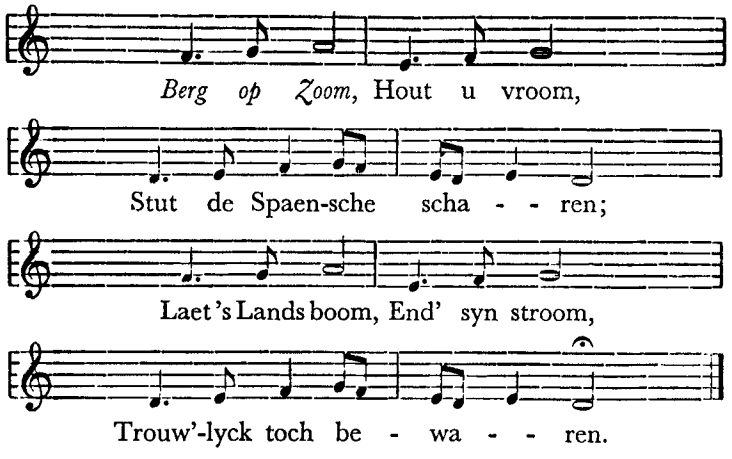
2. 't Moedige, bloedige, woedige, swaerd
Blonck, en het klonck, dat de voncken daer uyt vlogen.
Beving, en leving, opgeving der aerd,
Wonder, gedonder, Nu onder was, nu boven,
Door al 't *mijnen* en 't geschut
Dat men daeg'lycx hoorde;
Menig Spanjaert in zyn hut
In syn bloet versmoorde.
Berg op Zoom, Hout sich vroom
't Stut de Spaensche scharen;
't Heeft 's Lands boom, En syn stroom
Trouw'lyck doen bewaren.

3. Die van Oranjen, quam Spanjen aen boord,
Om uyt het velt, als een Helt, 't gewelt te weeren:
Maer also dra, *Spinola* 't heeft gehoord,
Treckt hy flocx heen, op de been met al zyn Heeren.
Cordua kruyd spoedig voort,
Sach daer niet te winnen,
Don *Velasco* liep gestoort,
't *Vlas* was niet te *spinnen*.
Berg op Zoom, Hout sich vroom
't Stut de Spaensche scharen;
't Heeft 's Lands boom, En zyn stroom
Trouw'lyck doen bewaren.

(Op het ontzet van Bergen op Zoom, 1622)

Wanneer een heerschend man

Stem: *Courante Seignor*
Origineel een kwart hooger

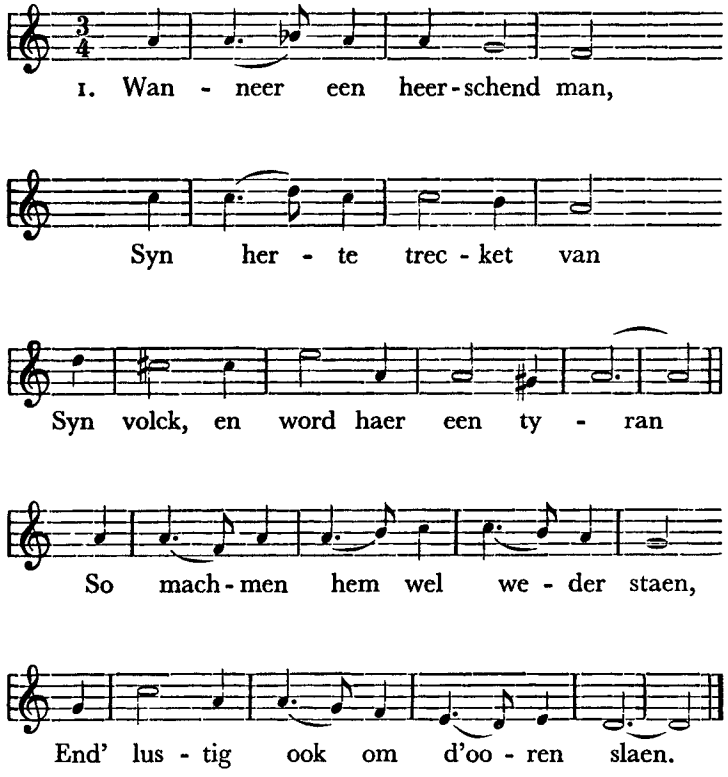
1. Wan - neer een heer-schend man,
Syn her - te trec - ket van
Syn volck, en word haer een ty - ran
So mach-men hem wel we - der staen,
End' lus - tig ook om d'oo - ren slaen.

2

Batavia, ghy doet,
Seer wel dat ghy den bloet
Van Spanjen niet en wyckt een voet,
End' naer gaet int West-Indisch oord,
't Welck wraeck roept van zijn helsche moord:

3

En twyffelter niet aen,
Of God sal noch *Maraen*
Doen ruymen daer eer lang de baen:
Want die gerechtigheyt bemint,
Het boos volck t' syner tydt wel vint.

4

Die voor de waerheyd stryd,
Schoon of hy vele lyd,
Sal boven leggen t' syner tyd,
Al waert oock noch so ongesien,
'Ten kan niet laten te geschien.

5

Vry Nederlanders, vry,
Gaet wel gerust en bly,
End' stut de Spaensche tiranny,
Doch krygt ghy flocx geen goeden spoet,
Geeft daerom niet eens op de moet.

(Op het besluit van de West-Indische Compagnie om Spanje ook in America te gaan bestrijden, 1623)

Merck toch! wat een duyster wolcke

Stem: Gaillarde Maurice. Of: Waer mach myn herteken wesen
Origineel een kwart hooger

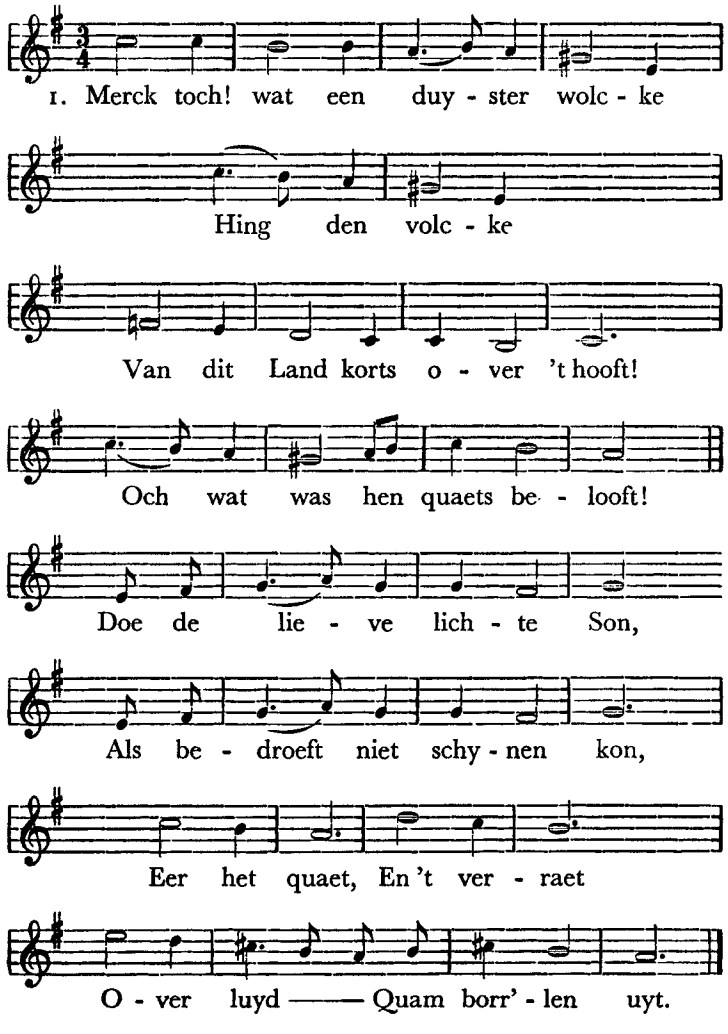
1. Merck toch! wat een duy - ster wolc - ke
Hing den volc - ke
Van dit Land korts o - ver 't hooft!
Och wat was hen quaets be - looft!
Doe de lie - ve lich - te Son,
Als be - droeft niet schy - nen kon,
Eer het quaet, En 't ver - raet
O - ver luyd —— Quam borr' - len uyt.

2

Grootsheyt, wrake, nyt en toren
Socht te boren
Inder vromen goet en bloet
Wat is dit voor helsch gebroet?
Die als moordenaren gaen
Om tyrannig te verslaen,
Die daer van, Een tyran,
Sulcken tydt, Haer heeft bevryt?

3

Sulcken Prins, wiens vaders leven
Is gebleven
Voor het lieve Vader-land,
Sulcken Prins, die inden brand
Sich van d'oorlog heeft gestelt
Om te weeren 't Spaensch gewelt;
Die noch goet, Nochte bloet
Noyt en spaerd, End' 't Land bewaard.

4

So een Prince, wiens victori,
Eer en glori,
De memory noyt ontgaet,
So lang als de Werelt staet,
Ja so lang m'in 't aerdsche dal
Eenig mensche vinden sal;
Die daer van, Yder man
Als een vrind, Word bemind.

5

God de Heer, de Prins der Princen,
Moet in alle 's Lands Provincen,
Ja de heele Werelt door,
Seer gepresen syn hier voor,
Dat hy dese boose daet,
Die van yder werd gehaet,
Heeft gebracht, onverwacht
Aen den dag, door zyn gesag.

(Op het tijdig ontdekte complot tegen het leven van Prins Maurits, 1623)

Als Christi Bruyd was in den nood

Stem: Pavane d'Espagne
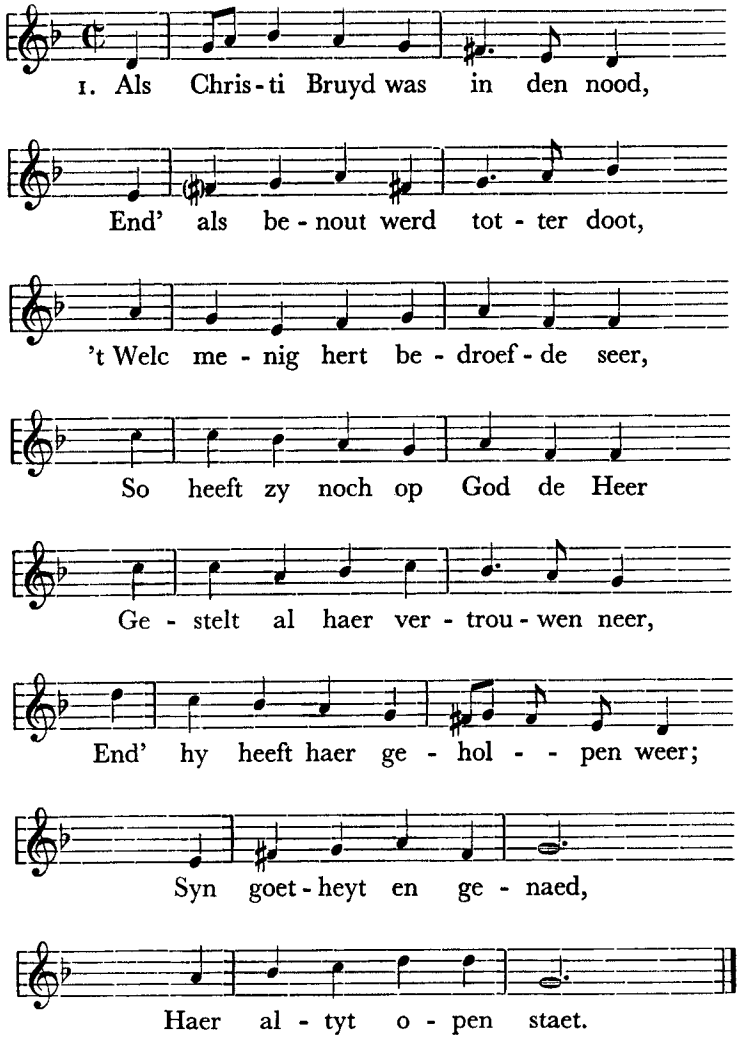
1. Als Chris-ti Bruyd was in den nood,
End' als be-nout werd tot-ter doot,
't Welc me-nig hert be-droef-de seer,
So heeft zy noch op God de Heer
Ge-stelt al haer ver-trou-wen neer,
End' hy heeft haer ge-hol--pen weer;
Syn goet-heyt en ge-naed,
Haer al-tyt o-pen staet.

2

Wanneer wy zyn in druck en pyn
God is alleen ons Medecyn,
Hy helpet seker en gewis,
Als tyd en stond gekomen is,
Hy doet het boos volck haest ter schand
End' kort'lyck ruymen 't gantsche Land,
Als hy maer spreekt een woord,
Soo moet ons Vyand voort.

3

Och! of (gelyck de Key op 't strand
Geeft van de Son een weder-brand)
De Sonne van Gods goedigheyd,
In ons verweckt' een weder-steyt
Van danckbaerheyt en ware deucht,
Wat soud 't ons Ziele syn een vreucht;
En wat soud' ons de Heer
Al goet doen meer en meer!

(Op de Spaansche nederlagen in 1623)

Heer als ick denck aen 't goet

Stem: Questa dolce Sirena
Origineel een kwart hooger

1. Heer als ick denck aen 't goet
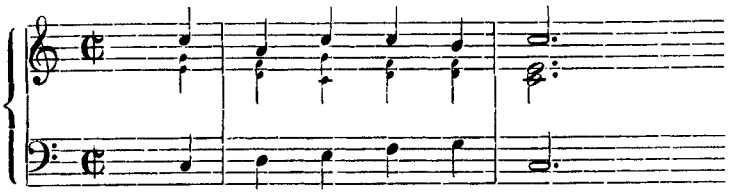
1. Heer als ick denck aen 't goet

Dat ghy ons men-schen doet,
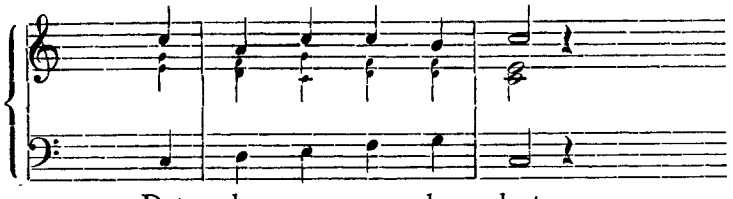
Dat ghy ons men-schen doet,

Son-der-ling, Dan ont-sprin-gen myn le-den,

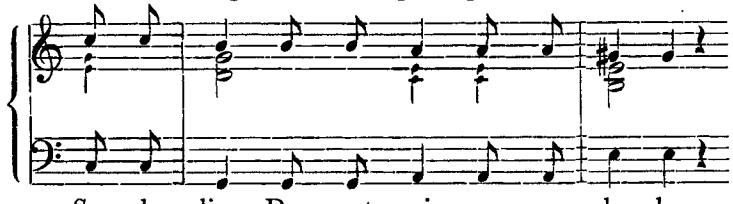

Son-der-ling, Dan ont-sprin-gen myn le-den,

2. De kleyne maeckt God groot,
   De groote hy verstoot,
   End' hy maeckt, Dat weer raeckt, in het leven

3. Geluckig is de man
   Die dit al mercket an,
   End' in druck, End' geluck, 't Allen dagen

Met een ver-heugt ge - moet.
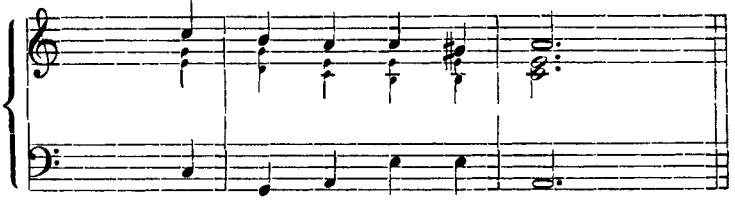
Met een ver-heugt ge - moet.

Merckt eens o men-schen aen!
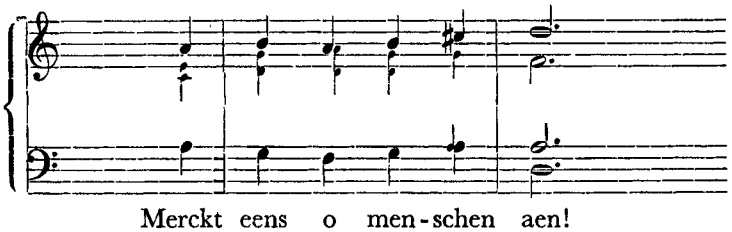
Merckt eens o men-schen aen!

Wat God al heeft ge - daen
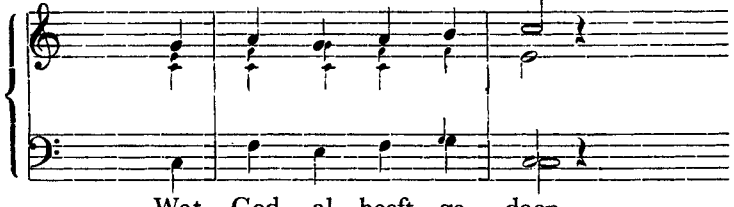
Wat God al heeft ge - daen

2. Die daer by na was doot.
Sijn oog op alles siet,
Hy lijd den trotsen niet

3. Sich Christ'lyck laeten kan. *)
End' stedig overlegt
Des Alderhoogsten recht;

*) *Zie aanteekening. Valerius geeft hier: Sich Christ'lyck laet blyven kan.*

Heer als ick denck aen 't goet

Vervolg

Voor een werck, Aen syn Kerck, Om met vre-den
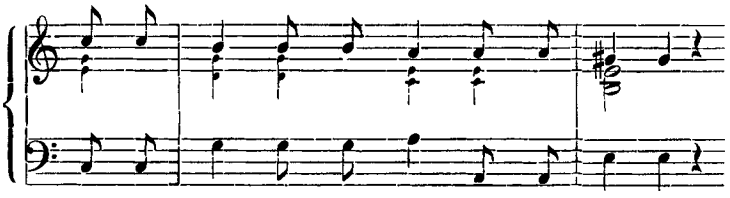
Voor een werck, Aen syn Kerck, Om met vre-den

Hier t' sy - nen dienst te gaen.
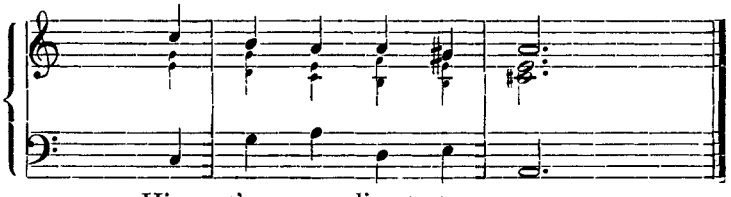
Hier t' zy - nen dienst te gaen.

2. Oock hoe seer, Hy in eer, Is verheven
't Staet al in sijn gebiet.

3. End' sich voort, Naer Gods woort, Soeckt te dragen,
Als een getrouwen knecht.

(„Prins Hendrick steuyt den victorieusen vyant")

Siet Christen menschen!

Stem: Courante Françoyse. Of O Angenietje, &c.
Origineel een kwint hooger
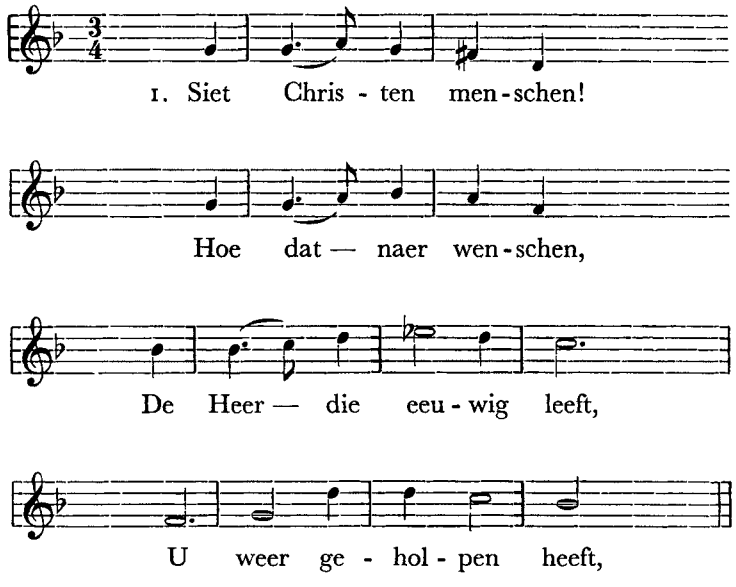
2

Maer hem benoude
Te seer de koude,
Des Heeren strenge locht
Soo dapper hem bevocht,

3

Wy zyn ontsprongen,
Los onbedwongen,
En g'lyck een vogel springt
Die door de stricken dringt.

Siet Christen menschen!

Vervolg
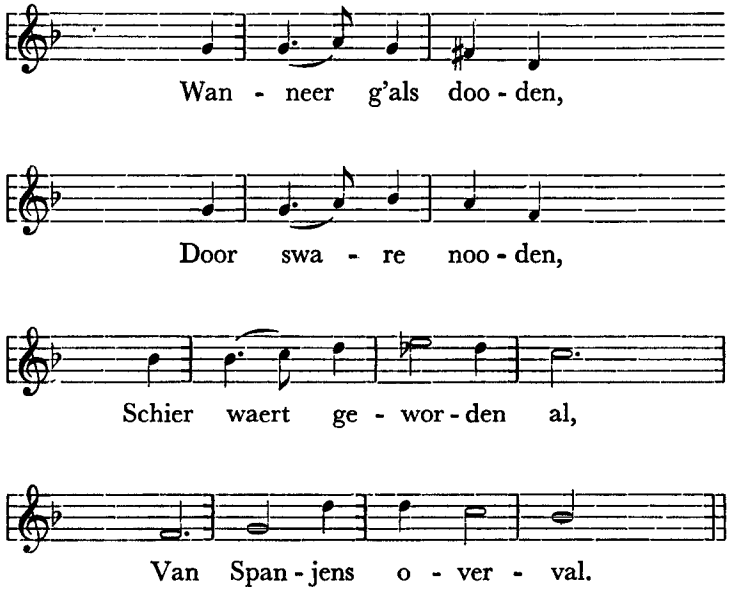
2

Dat s' alle vloden,
En hy veel dooden,
Most schandig laten naer,
En schuwen het gevaer.

3

De Heer moet wesen
Gelooft gepresen,
Die ons van 't Spaensch gevaerd
Nu weder soo bewaerd;

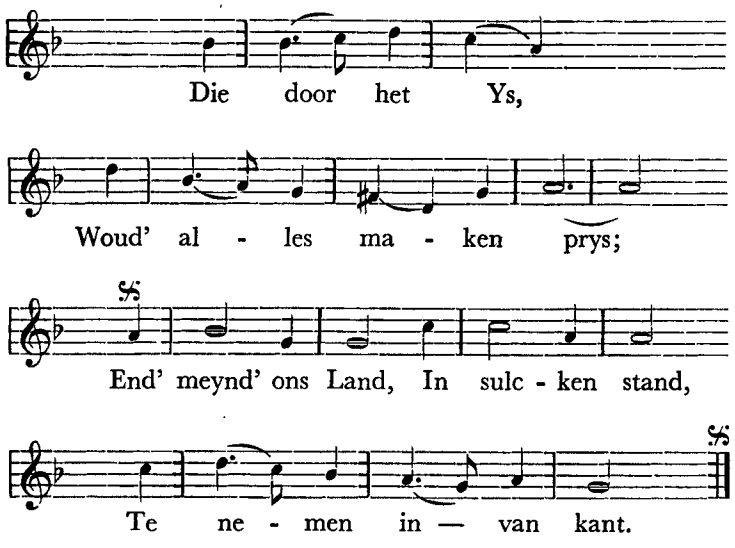

2

Geen mensch en deed
Hem hinder ofte leed:
Maer God alleen, En anders geen,
Quam op zyn hielen treen.

3

End' niet gestelt
Heeft in haer boos gewelt.
Stut lieve Heer! Tot uwer eer,
Ons Vyand langs hoe meer.

(Op den mislukten tocht van den vijand over het ijs, 1624)

Voorwaer 't is prys'lyck

Stem: Mrs. Mary Hofmans Almand
Origineel in C

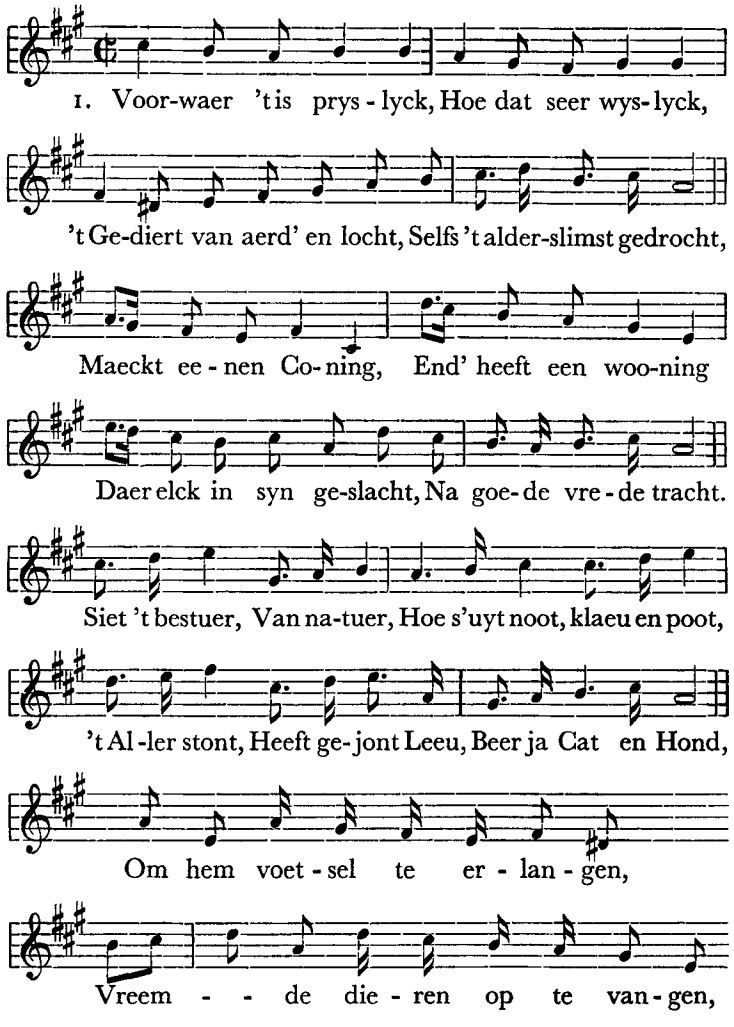
1. Voor-waer 't is prys - lyck, Hoe dat seer wys - lyck,
't Ge-diert van aerd' en locht, Selfs 't alder-slimst gedrocht,
Maeckt ee - nen Co- ning, End' heeft een woo-ning
Daer elck in syn ge-slacht, Na goe-de vre - de tracht.
Siet 't bestuer, Van na-tuer, Hoe s'uyt noot, klaeu en poot,
't Al - ler stont, Heeft ge - jont Leeu, Beer ja Cat en Hond,
Om hem voet - sel te er - lan - gen,
Vreem - - de die - ren op te van - gen,
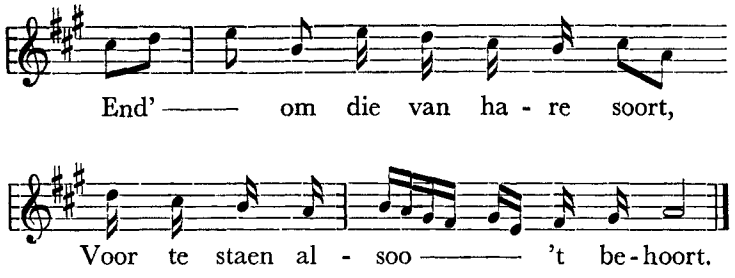
2

Foey dan die Heeren, Die kryg begeeren
En storten menschen bloed, foey alderslimst gebroet.
Die menschen plagen, En 't Land uyt jagen,
End' teghens recht en reen, Hun eyghen volck vertreen,
Inder daet, booser saet, Van gebiet, leeft er niet.
Die syn eed, So vergeet, Sy eeuwig hoon en leed.
Foey die pesten ende schanden,
Trouweloose dwingelanden,
Om hun wrevel ende quaed
Van hun eygen volck gehaet.

3

Die wel regeren, Syn waerdig t'eeren
Als vaders van het Land, Die d'oog syn, end' de hand
Der ondersaten, Als de staten,
Die God die eeuwig leeft, Ons lieve landen geeft,
End' zyn Kerck, End' syn werck, Die 't verwoed, Spaensch-
gebroed
Met het swaerd, Onvervaerd, Van ons gerusten haerd
Trouw'lyck weeren door Oranjen,
Dwinger van het bloedig Spanjen,
God zy eeuwig lof geseyd
Over onse vryigheyd.

(Op het voornemen van den vijand om Amsterdam door verraders te verbranden, 1623)

Wat heeft God wond're daden

Stem: Chi guerregiar desia, &c.

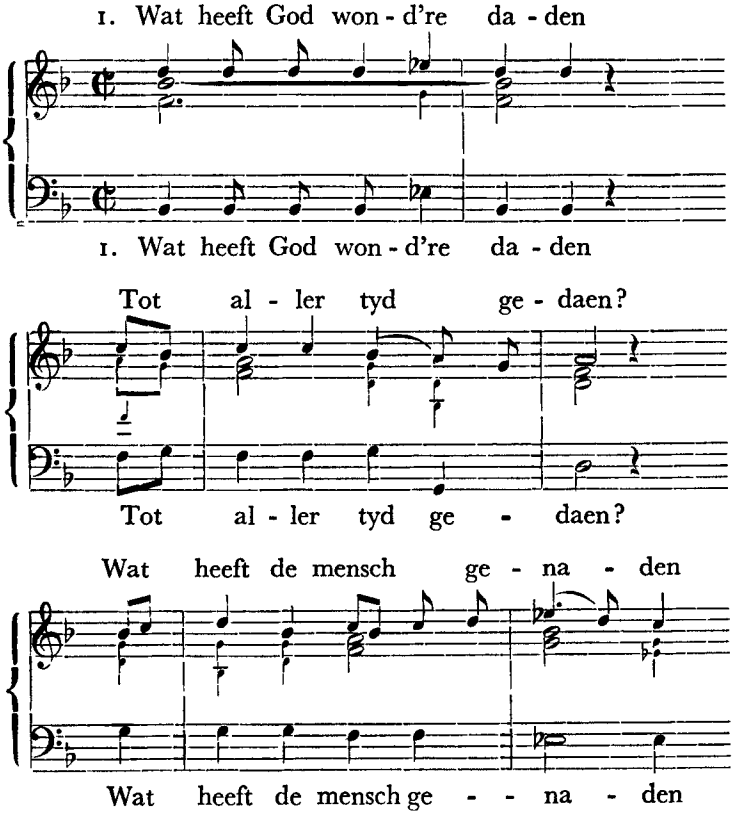
1. Wat heeft God won - d're da - den
1. Wat heeft God won - d're da - den
Tot al - ler tyd ge - daen?
Tot al - ler tyd ge - daen?
Wat heeft de mensch ge - na - den
Wat heeft de mensch ge - - na - den

2. De schepen quamen varen
Door 't grondeloose veld
Der blaeuwe water-baren,

3. Wat hebt ghy in genomen,
Een wel gelegen plaets,
En wat een schat bekomen,

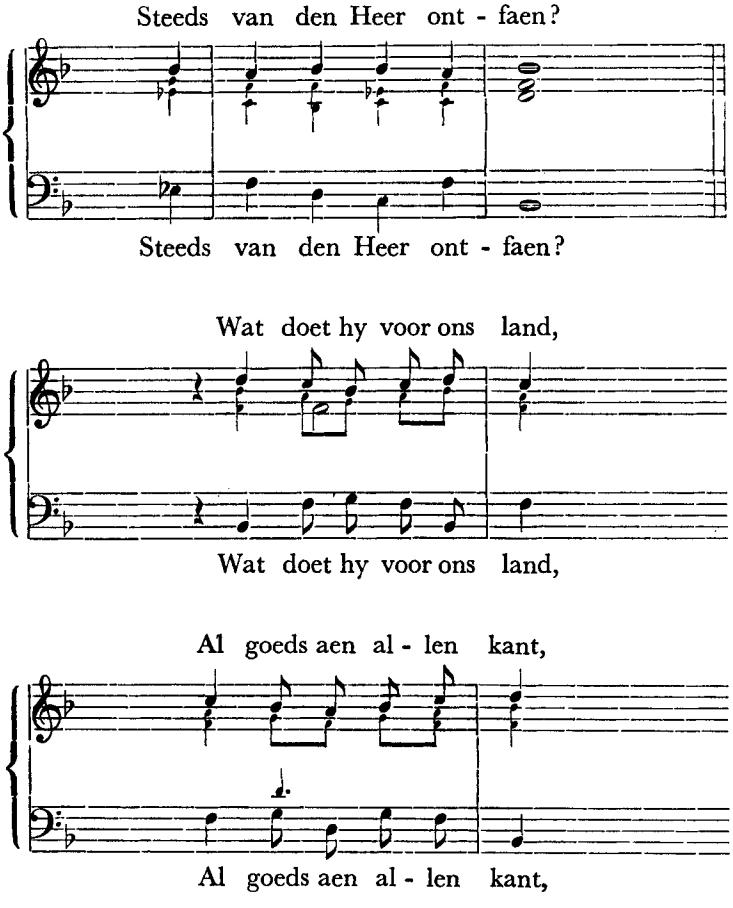
Steeds van den Heer ont - faen?
Steeds van den Heer ont - faen?
Wat doet hy voor ons land,
Wat doet hy voor ons land,
Al goeds aen al - len kant,
Al goeds aen al - len kant,

2. Van storm en wind gequeld;
Maer hebben ongeschend
Haer swaren loop ge-end,

3. O Nederlantsche maets?
Siet onse God en Heer
Smyt Spanjen voor ons neer,

Wat heeft God wond're daden

Vervolg

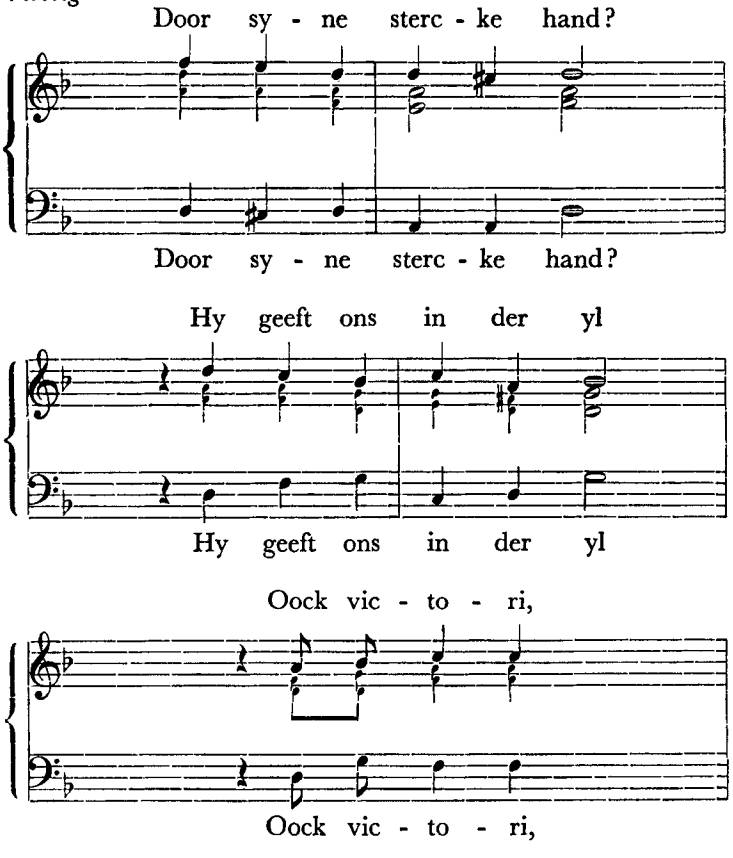

2. En flocx de Bay berend.
   Daer nae te Salvadoor
   In geloopen,

3. Geeft hem alleen de eer,
   En dient hem oock altyd
   Met u handel

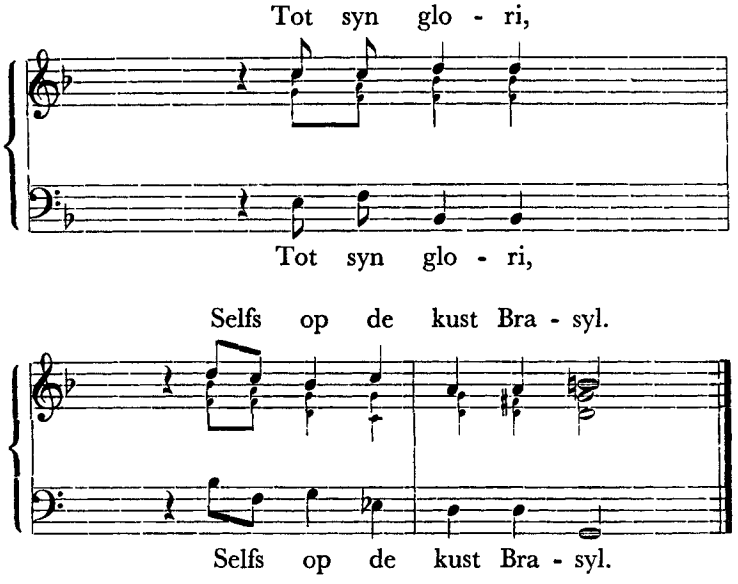

2. 't Stont al open.
Danckt God den Heer hier voor.

3. Ende wandel;
Op dat ghy seker zyt.

(Op de eerste overwinningen van de West-Indische Compagnie, 1623 en 1624)

Des Hemels licht doet ons bericht

Stem: Sonatemi un balletto, &c.

1. Des He - mels licht, Doet ons — be - richt,
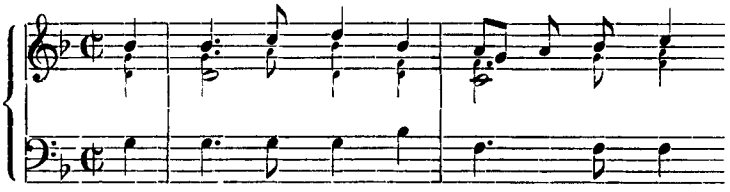
1. Des He - mels licht, Doet ons be - richt,
Van Go - des lof en eer.
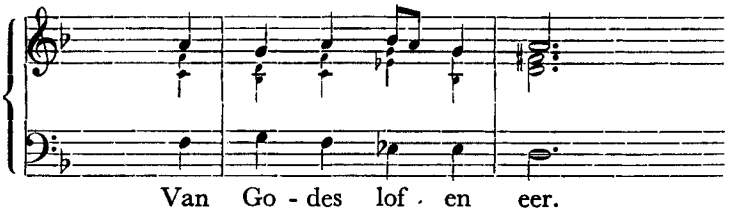
Van Go - des lof · en eer.

End' d'hoo - ge locht, die d'aerd — be - vocht,
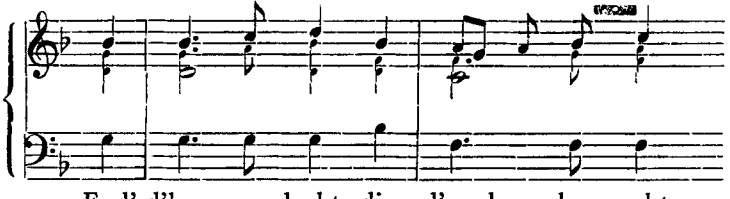
End' d'hoo - ge locht, die d'aerd be - vocht,

2. Haer stems geschal, Word overal
De Werelt door verbreyt,
Daer inne God, Een hutte tot

3. 't Verguld gewelf, De starren self,
Het klare Manen-schyn,
De Winden en, De Wateren

4. Des Heeren Wet, Synd' onbesmet,
Verquickt den vroomen seer,
Die daer naer doet, Sal 't grootste goet,
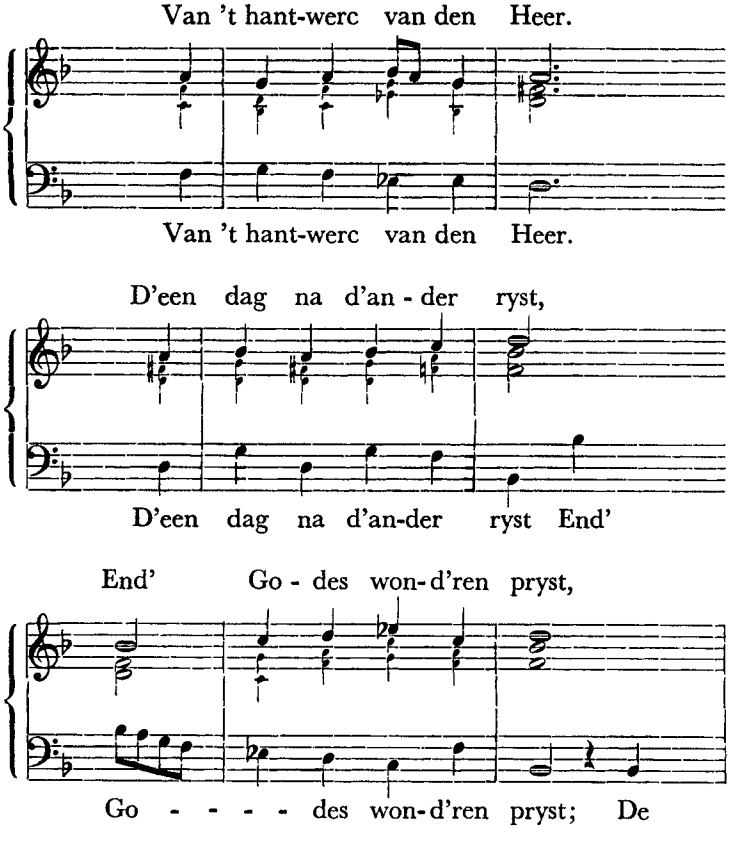
Van 't hant-werc van den Heer.
Van 't hant-werc van den Heer.
D'een dag na d'an - der ryst,
D'een dag na d'an-der ryst End'
End' Go - des won-d'ren pryst,
Go - - - - des won-d'ren pryst; De

2. Dat groot licht heeft bereyt;
't Welck altyt loopt en rent
Van 't een tot t' ander end,

3. Ons onderwijsers zyn.
Hoort 't vliegend' kleyn gediert
Hoe soet het tiereliert,

4. Ontfangen van den Heer:
Maer die syn woord versmaen,
Moetwillig weder staen,

Des Hemels licht doet ons bericht

Vervolg
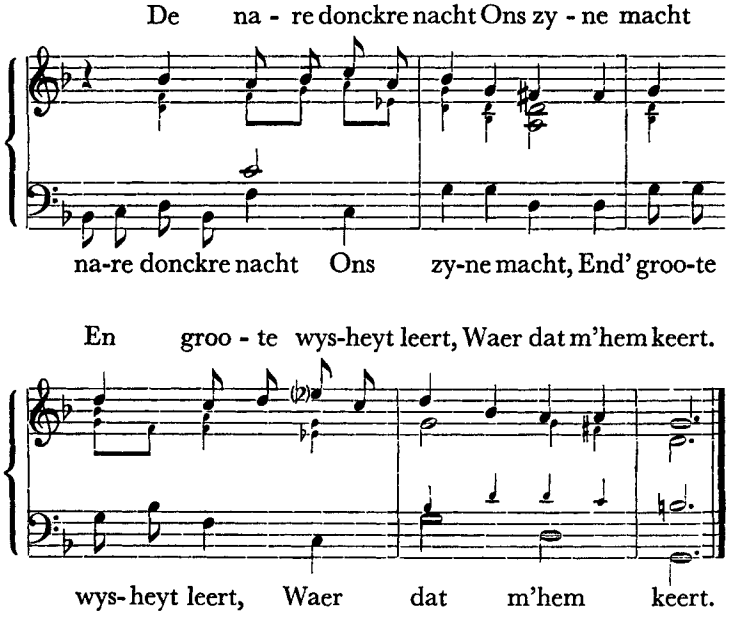
De na - re donckre nacht Ons zy - ne macht
na-re donckre nacht Ons zy-ne macht, End' groo-te
En groo - te wys-heyt leert, Waer dat m'hem keert.
wys-heyt leert, Waer dat m'hem keert.

2. Gelyck een machtig Helt, Die 'm willig stelt
Syn weg met eenen draf, Te loopen af.

3. End' hoe de visch sich hout, Seer menichfout
Int grondeloose Meer, Tot Godes eer.

4. Sal God ter nederslaen, en doen vergaen,
Want daer en is geen quaet, Dat God so haet.

(Op de successen van 1624)

De Heer in zynen Throon Seer Schoon

Stem: Fransche Courante. Of De Mey die komt ons by seer bly
Origineel in F
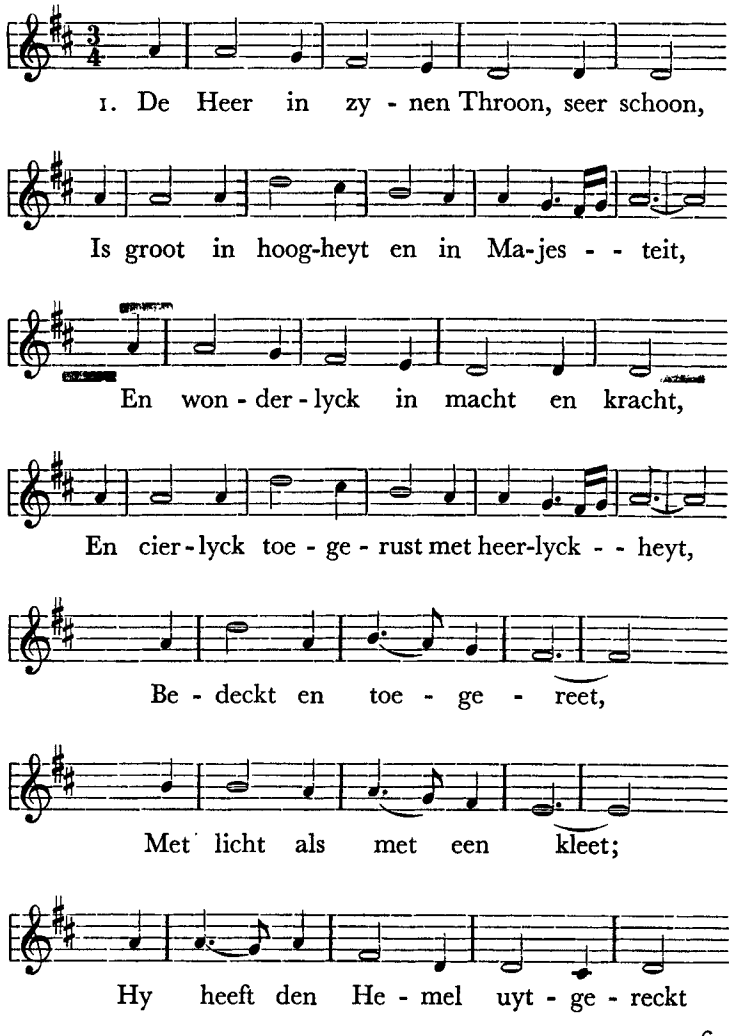
1. De Heer in zy - nen Throon, seer schoon,
Is groot in hoog-heyt en in Ma-jes - - teit,
En won - der - lyck in macht en kracht,
En cier - lyck toe - ge - rust met heer-lyck - - heyt,
Be - deckt en toe - ge - reet,
Met licht als met een kleet;
Hy heeft den He - mel uyt - ge - reckt

De Heer in zynen Throon Seer Schoon

Vervolg

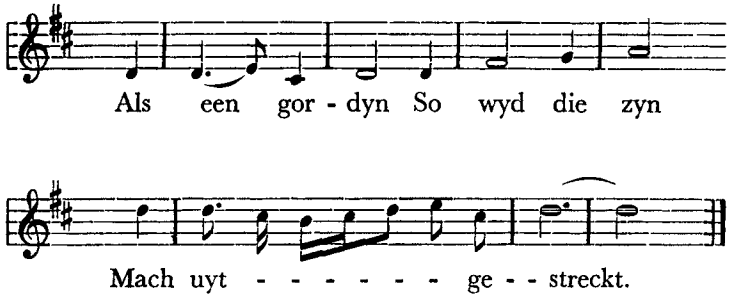

2

Die zyner salen boog, omhoog
Met water welft; End' als een wagen mend
De wolcken; End' de wind, geswind
Bestuert, en vluchtig op haer vleugels rend;
De wat'ren al te mael
Geset heeft eene pael,
Daer over zy niet mogen gaen;
En daer op d'aerd', seer vast bewaerd,
Doet grondig staen.

3

Hy heeft het gantsche jaer, voorwaer
Tot dienst van zyne schepsels wel geschickt:
Want als de mensch vermuft, versuft
Des *Winters* heeft geseten als verstrickt,
Naer 't soete *Lenten* gras
Volgt 't *Somers* soet gewas,
Aerd (seyd God) brengt u vruchten voort,
Dat yder leef, End' d'eere geef
My so 't behoort.

4

Den *Herfst* naer veel geducht, de vrucht
In zyne schueren neerstiglyck op gaerd,
Die Godes milde hand, het Land
Dan heeft gegeven elck na zynen aerd;
God segent d'hooge locht
Met warmt' en regens vocht,
De locht weer d'aerd, en d'aerd den mensch.
Och dat elck daer, Voor danckbaer waer,
't Ging ons naer wensch!

5

d'Ondanckbaerheyt die is, gewis
De oorsaeck waerom dat wy zyn geplaegt,
End' dat de locht ons slaet, met quaet,
End' d'aerd haer dampen na den Hemel jaegt,
Die ongetempert zyn
Vol pest en vol fenyn,
Daer door men licht raeckt aen een quael
Waer van, men dan, Niet komen kan
Tot sijn verhael.

(Zonder bepaalde aanleiding, 1624)

T'is een groot en heerlijck goet

Stem: Almande Monsieur
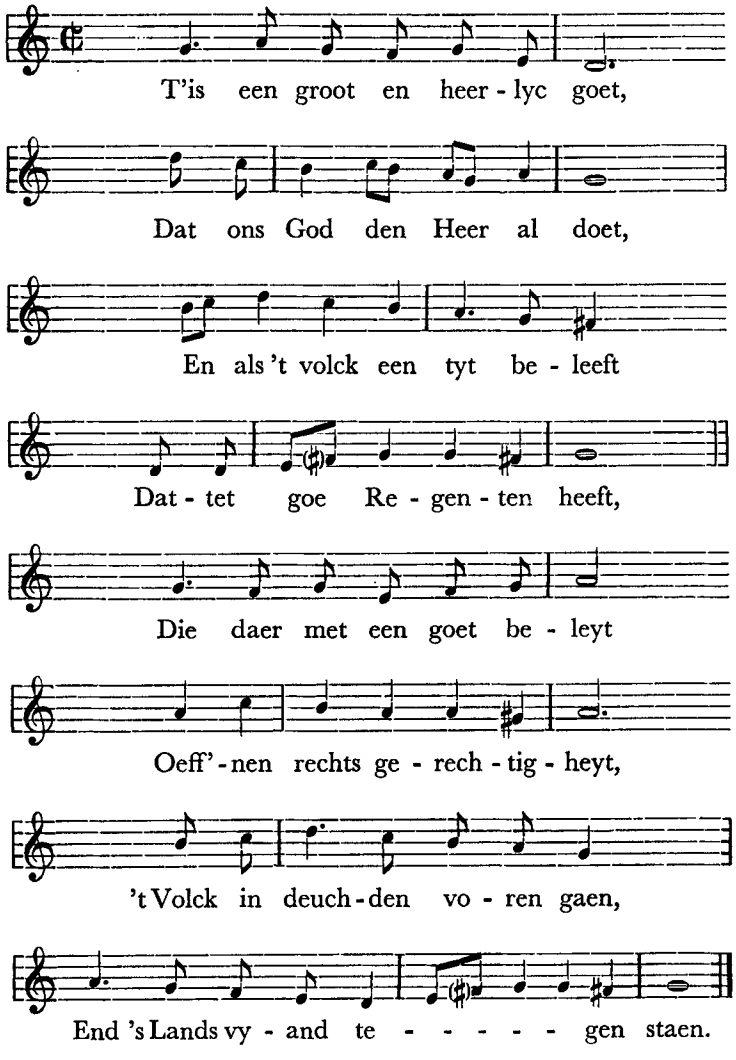
T'is een groot en heer - lyc goet,
Dat ons God den Heer al doet,
En als 't volck een tyt be - leeft
Dat - tet goe Re - gen - ten heeft,
Die daer met een goet be - leyt
Oeff' - nen rechts ge - rech - tig - heyt,
't Volck in deuch - den vo - ren gaen,
End 's Lands vy - and te - - - - - gen staen.

2

Maer wanneer ons God de Heer
't Vroome volck ontrecket weer,
Dat is onser sonden schult,
Daer het Land af is vervult,
En dan komen ons daer af
Slagen, plagen, groote straf:
Want als God wil plagen 't Land,
Neemt hy d'Heeren haer verstand

3

Mensche wacht u van de sond,
Bid den Heere t'aller stond,
Dat van allerley gevaer
Hy ons lieve Land bewaer;
End' ons sulcke Helden geef
Dat heel Spanjen daer van beef.
T'r eeren van Gods Majesteyt,
En tot onser saligheid.

(De Staten stellen een prijs op vijandelijke schepen, 1624)

Och dat de mensch den Heer

Stem: Dimmi ch'è del mio core
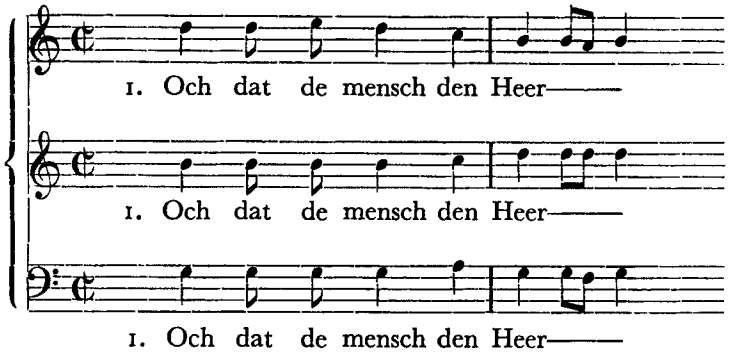
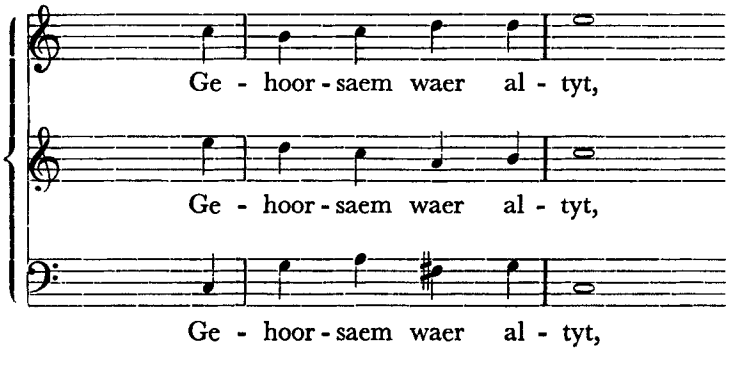

2

De goede Godt sou haest
Ons vyanden verslaen,

3

Maer laes! wat isset toch,
De mensch leyt inde sond,

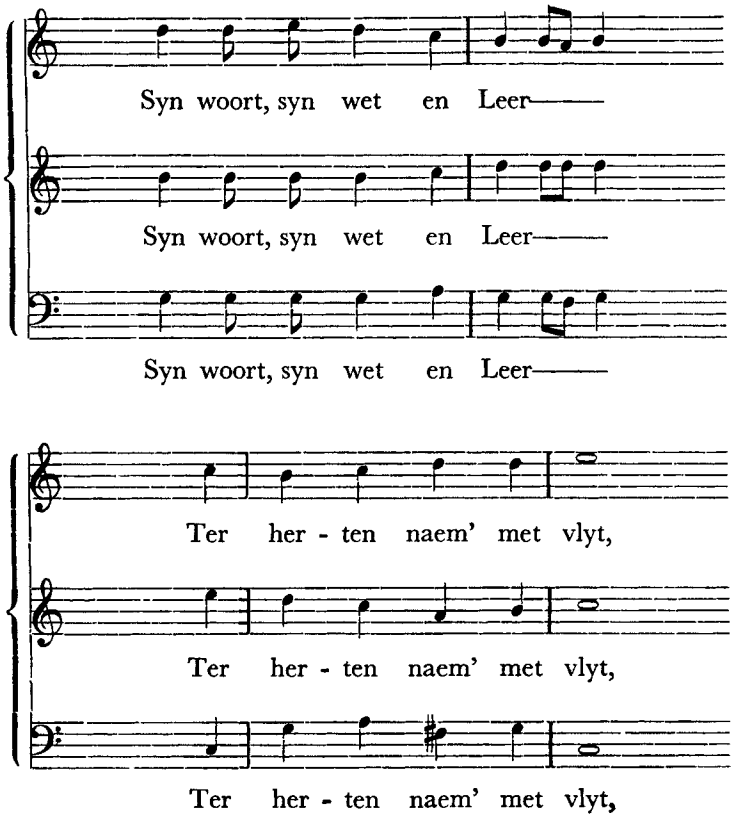
Syn woort, syn wet en Leer——
Syn woort, syn wet en Leer——
Syn woort, syn wet en Leer——
Ter her - ten naem' met vlyt,
Ter her - ten naem' met vlyt,
Ter her - ten naem' met vlyt,

2

En makens' al verbaest
Die naer ons leven staen,

3

In 'sweerelts vuylen troch
Versopen tot de grond!

Och dat de mensch den Heer

Vervolg
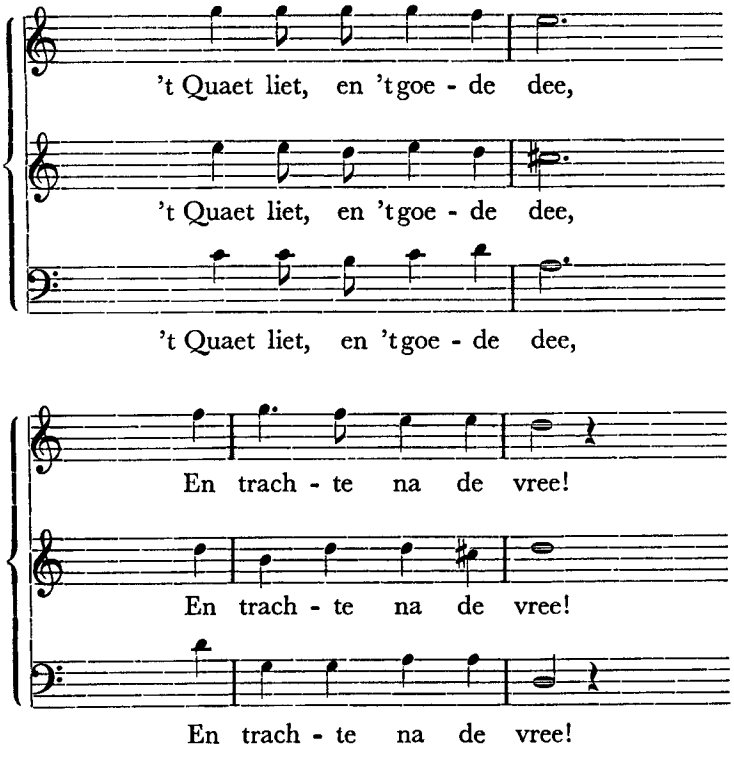
't Quaet liet, en 'tgoe - de dee,
't Quaet liet, en 'tgoe - de dee,
't Quaet liet, en 'tgoe - de dee,
En trach - te na de vree!
En trach - te na de vree!
En trach - te na de vree!

2

Hy soud' ons overvloet
Van taruw' en alle goet

3

En daerom ist, och jaet!
Dat 't ons soo qualick gaet,
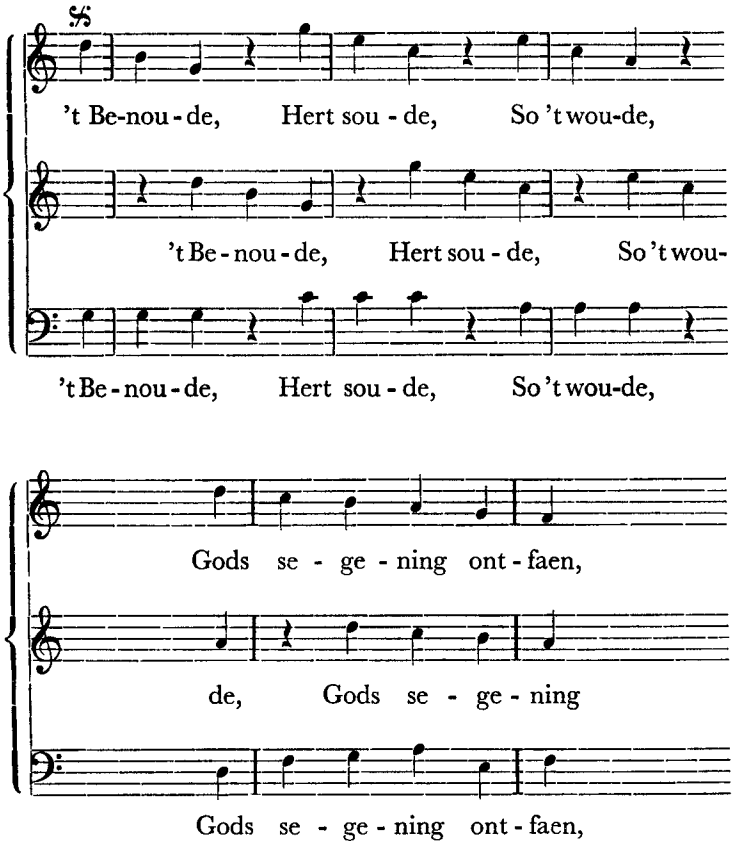
't Be-nou-de, Hert sou-de, So 't wou-de,
't Be-nou-de, Hert sou-de, So 't wou-
't Be-nou-de, Hert sou-de, So 't wou-de,
Gods se-ge-ning ont-faen,
de, Gods se-ge-ning
Gods se-ge-ning ont-faen,

2

Ons leven, hier geven, daer neven,
In d'Hemel-rycke stadt,

3

Dat plagen, en slagen, 't verjagen,
Veel sieckten en ellend

Och dat de mensch den Heer

Vervolg
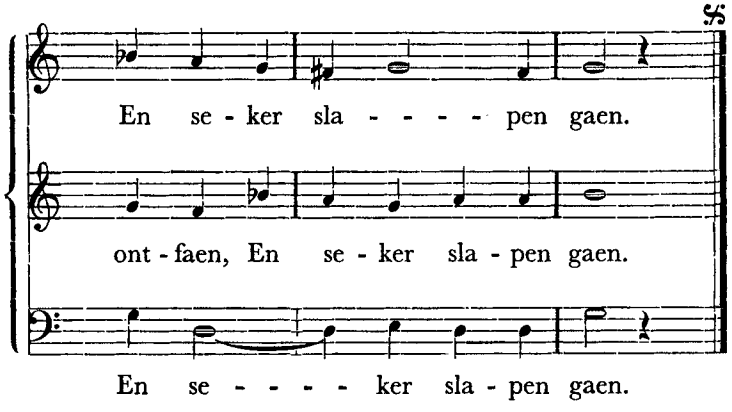
2

Den aldergrootsten schat.

3

In 't land en heeft geen end.

(Bedreiging door den vijand, epidemieën en malaise in 1624)

Gy volckeren hoor aen!

Stem: Ballet Marignault
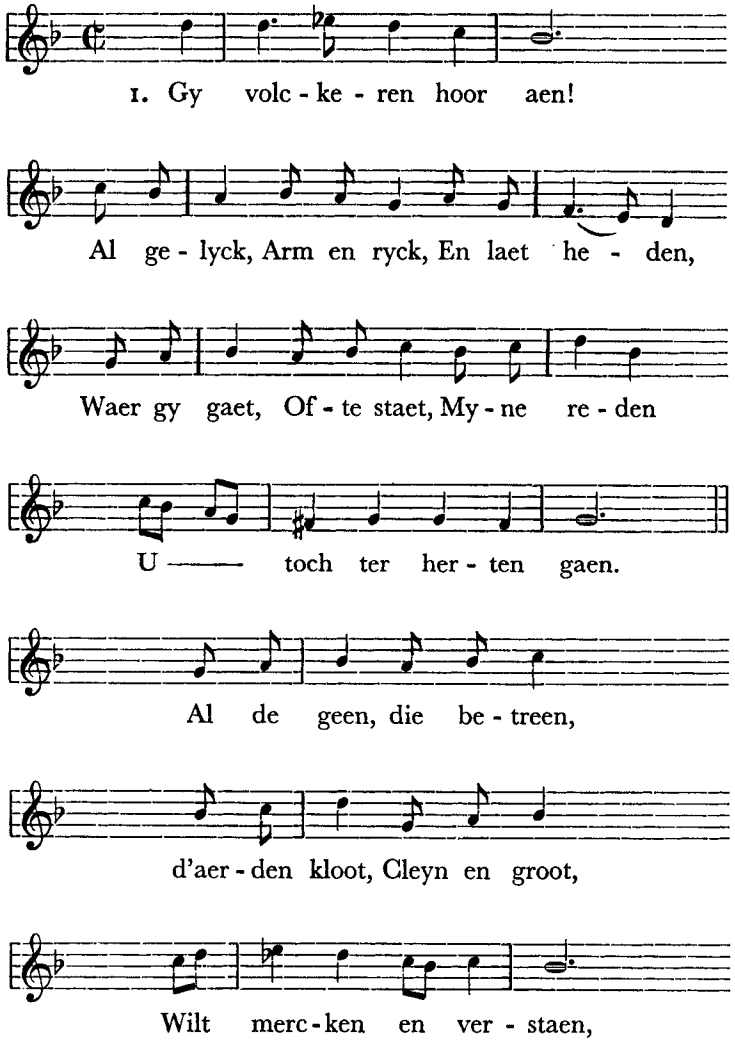
1. Gy volc - ke - ren hoor aen!
Al ge - lyck, Arm en ryck, En laet he - den,
Waer gy gaet, Of - te staet, My - ne re - den
U —— toch ter her - ten gaen.
Al de geen, die be - treen,
d'aer - den kloot, Cleyn en groot,
Wilt merc - ken en ver - staen,

Gy volckeren hoor aen!

Vervolg

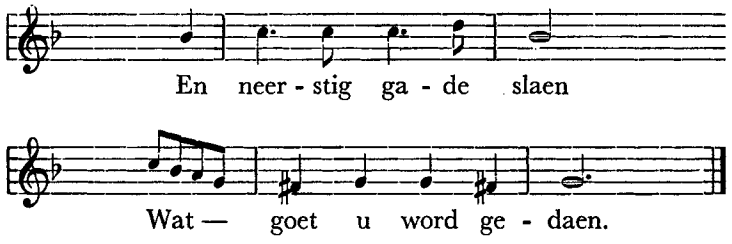

2. Ick wil Gods heyligheyt
Roepen an, Loven van, Syn weldaden,
Die ons doet, overvloet, van genaden
Door zyne Majesteyt?
En 't geluyt, van myn Luyt,
En 't gequeel, van myn keel,
Tot zijnen dienst bereyt,
Doen klincken over al
Dat 't yder hooren sal.

3. Die ons so van 't gewelt
Van het jock, uyt den stock, van de Spaensche
En ons land, vande hand, der Maraensche
Heeft vry en los gestelt.
Van 't gebroet, Dat so wroet
Om ons goet, En ons bloet,
En 't vrome volck so quelt,
Ons nu, door veel gevaer,
Bewaert heeft menig jaer.

4. Hoe heeft ons God gevoed?
En bewaert, En gespaert, al ons leven?
Spys en dranc, hem zy danc, ons gegeven
In allen overvloet?
Maer ay siet, Dits al niet,
God de Heer, Ons vry meer,
En grooter dingen doet,
Als hy sijn lieven Soon
Ons gaf uyt zynen Throon

5. Als Jesus Christ alleen
Onse schult, met gedult, Hier voldoende,
En met God, naer 't gebod, ons versoende,
De Wyn-pars heeft getreen;
En gebeen, en gestreen,
En voor 't snood, volck de doot,
Aen 't schandig kruys geleden
En so ons saligheyt
Wt liefden heeft bereyt.

6. O aldergrootste goet!
Daerom wy, slechts niet bly, moeten wesen?
Maer daer d'Heer, Van moet seer, zijn gepresen,
Met danckbaerlyck gemoet,
Laten 't quaet, metter daet,
't Goede doen, En sich spoen,
In alles wat men doet,
Dat d'Alderhoogstens eer
Verbreyd word meer en meer.

(Op de zegeningen, die tegenover de bezoekingen staan)

Tafel van de stemmen ofte voysen in desen Boeck begrepen

Almanden:	Blz.
Guerre Guerre gay	44
Prins de Parma	66
Nonnette	104
Kits	101
Pekelharing, *of Potshondert*	127
Mary Hofmans	154
Monsieur	166
Balletten:	4, 46, 48, 112
Marignault	173
Branslen:	6, 16
Fransche Couranten:	10, 31
Si cest pour mon pucellage	56
Durette	68
Serbande	136
Seignoor	142
O Angenietje	151
De Mey die komt ons by	163
Pavanen:	
Medelyn	58
Philippi *metten Bas*	76
Lachrimé *metten Bas*	122
d'Espagne*)	146
Fransche voisen:	
La Morisque	13
La Dolphinée	18
La Vallette	23
Si ceste malheureuse bande	24
Quand la Bergere	52
La Romanette	62
La Borée	82
Gaillarde Belle	90
Est ce le grand Dieu des Alarmes	92
La Vignonne *metde Bas*	98
Une jeusne fillette	104
Fransche Gaillarde	106
L'orangée	110
Quand ce beau printemps je voy	134
La picquarde	138
Gaillarde Maurice	144
Engelsche stemmen:	
Engelsche Daphne	11
Engelsche foulle, of Walsch Waellinneken	14
Nou, nou	26
Cobbeler, of *Het Engelsch Lapperken*	32
Farwel, of Wanneer ick slaep, *metten Bas*	39
Soet Robbert	50
Bara vostres drom	64
Out Ioen, *met den Bas*	72
Fortuyn	75
Gallirt suit Margrit	80
The Clocke dauns	84
d'Engelsche min, of *Noch leef ik int verdriet*	88
Com again *metten Bas*	94
Woddecod	107
Malsims *metten Bas*	114
Prins daphne	120
Com sheapherders	132

*) *Valerius heeft: d'Esaigne.*

Blz.

Italiaansche stemmen:

Sei tanto gratioso . . . 60
Questa dolce sirena . . 148
Chi guerregiar desia . . 156
Sonatemi un balletto . 160
Dimmi chè del mio core 168

Nederlandsche stemmen:

Sal ick noch langer met heete tranen 2
Studentendans. 8
Wilhelmus van Nassouwe 20
Maximilianus de Bossu. 28
Hoort allegaer in 't openbaer 34
Ghy die my met u braef gelaet 42
Snachts doen een blaeu gestarde kleet 54
Het was een ryck mans borgers zoon 86
Hey! wilder dan wilt . 97
Windeken daer het bosch van drilt 108
Pots hondert duysent, of Almande Pekelharing. 127
O Heere geeft, soo lange leeft 130
Schoonste Nimphe van het Wout 134
Comedianten dans . . . 140

De beginregels in alfabetische volgorde

	Blz.
Ach bitterheyt!	94
Ay hoor eens buerman lieve kaer	114
Almachtig God!	40
Als Christi Bruyd was in den nood	146
Als God syn volck besoekt met harde straf	76
Al uwe boos' aenslagen	8
Al wat den mensch bejegent	68
Al woud' ick, hoe soud' ick	90
Batavia ghy syt de Bruyd	107
Begeerten lust baert altyt quaet	86
Bitter droeve klachten .	4
De Heere geeft ons groote stof	101
De Heer in zynen Throon seer schoon	163
Den Hoeder Israel . .	138
Den mensche, Godes handen werck	110
Des Hemels licht doet ons bericht	160
De vogel wert gelockt gefluyt	18
Die vast'lyck op den Heer	31
Een Coning, Prins of Heere	66
Een monster van een valsch gelaet	42
Foei Don Jan	56
Geen dingen syn so Geringe geschapen . . .	23
Geluckig is het Land .	88
Geluckig is hij die leert sterven	92
't Geween, 't gehuyl, 't gekrijt	24
Ghy die tot een Opper-Held	82
Ghy heerscher van het Spaensche bloedig Ryck	136
Gy volckeren hoor aen.	173
G'lyck den grootsten Rapsack	44
G'lyck 't eel gesteent. .	130
God siet neder uyt syn Hemel	48
Heer als ick denck aen 't goet	148
Heere, keere van ons af	27
Hoe groot, o Heer, en hoe vervaerlic	2
Hoe loopet volc dus oneenig	10
Hoogmoedig Geest. . .	70
Hoort allegaer, hoe dat men klaer	34
Ick meyn g'u veeren, vry vind gekort	84
Ick ocharm! doe klacht op klacht	64
't Is een groot en heerlijc goet	166
Com nu met sang van soete tonen	16

Blz.

Laet sang en spel, tambour en fluit 14
Landsaten altemael . . 132

Maraen, hoe moogt gy Spies en Land verheffen tegen God? . . . 104
Maximiljanus de Bossu. 28
Men brand, men blaeckt 11
Men siet Gods kercke groeyen. 60
Merck toch hoe sterck . 140
Merck toch! wat een duyster wolcke . . . 144
Myn Ziele treur. . . . 122

Och dat de mensch den Heer 168
Och hoort doch aen ô Heer 58
O Heemskerck nooyt u kloecke daet 112
O Heer, die daer des Hemels tente spreyt. . 80
O Heer, wat hebben wij nu hier al ongevals . 13
O Mensch! denct dat ghy toch syt sterflyck. . . 98
O Nederlant, let op u saeck. 54
Onze Heere God . . . 46

Blz.

Prijst God ons aller Heer 50

't Quaet groeit in groot getal 72

Siet Christen menschen! 151
Siet toch Heer, hoe dat weer, Als nu de Spanjaert woed 106
Syt nu verblyt 6
't Spaensche gedrocht . 108
Stort tranen uyt. . . . 75
Sullen ons verbluffen dees 134

Verstandige, Handige, Dappere voochden . . 120
Voorwaer 't is prijslyck. 154

Waer dat men sich al keerd of wend. . . . 127
Wanneer een heerschend man 142
Wat baed u de voochdy der Landen 62
Wat heeft God wond're daden 156
Weest nu verblyt . . . 52
Wie dat sich selfs verheft te met 32
Wilhelmus van Nassouwe 20
Wilt heden nu treden voor God den Heere . . . 97

Aanteekeningen

Alle woorden en uitdrukkingen aan Valerius' Nederlandsche Gedenck-clanck ontleend zijn cursief gezet, G L verwijst naar het Geuzenliedboek, uitg. Dr. E. T. Kuiper, Zutfen, W. J. Thieme & Cie., 1925. Vs is de afkorting voor versregel.

Bldz. Coupl.

Tafel van de Stemmen ofte Voysen.

Almande, Balette, Bransle, Courante, Serbande, Pavane, Gaillarde, Engelsche foulle zijn namen van dansen.

2 *Hoe groot (o Heer) en hoe vervaerlic.*

1 *eenpaerlic* — met vereende krachten.
dempen — onderwerpen, ten onder brengen.

3 2 *den Speck* — de Spanjaard.
vendels — legertroep.
2 *verdwijnt* — doet verdwijnen, verjaagt.
3 *dijn* — uw (in religieuze taal).

4 *Bitter droeve klachten.*

1 *nau* — nauwelijks.

5 *gehengen* — toelaten.
2 *stueren* (d.w.z. *steuren*) — machteloos maken.
moord en brand — moordt en brandt.
3 *des quaets vol op* — het geheele kwaad.
zijns boosheyts krop — zijn verwoedheid.

6 *Syt nu verblijt.*

7 2 *gierig* — begeerig, ijverig.
Maraensch — Spaansch.
't Welck over hoop, teeg op de loop — dat in verwarring op de vlucht sloeg.
3 *Graef Arenberch* — was de aanvoerder van het Spaansche leger bij Heiligerlee.
straf — krachtig, streng.
hut — schuilplaats voor soldaten.
rot — bende.
4 *de Vyand grootlijcks smerte* — smartte den vijand ten zeerste.
dul — dol, heftig.

Bldz. Coupl.

8 *Al uwe boos' aenslagen.*

1 *dat ghy had gegist, Ghy vinden sult gemist* — gij zult bevinden, dat, wat gij u hadt voorgesteld, mislukt is.

9 2 *de boose* — den boozen.

10 *Hoe loopet volc dus oneenig.*

2 *huycken en duycken* — zich vernederen en onderwerpen.

3 *smeeren, hoveren en domineren* — vleien, „het hof maken" en brassen.

11 *Men brand, men blaeckt.*

1 *laes* — helaas.
rechtevoort — zonder onderbreking.

11 1 *ontfaen* — ontvangen.

12 *dierbaer hebt* — liefhebt.
onnoosel — onschuldig.

13 *O, Heer wat hebben wy nu hier al ongevals?*

1 *onnosel* — onschuldig.
spand — van spannen, netten uitzetten, lagen leggen.

2 *het loose rot* — de bedriegelijke bende.

14 *Laet sang en spel, tambour en fluyt.*

1 *tambour* — trommel, tamboerijn.
haest — spoedig.

16 *Com nu met sang van soete tonen.*

17 2 *wyse* — manier van doen, gebruik.

18 *De Vogel wert gelockt gefluyt.*

1 *wert* — wordt.
pyp — fluit.

19 3 *alles by stellen* — alles op het spel zetten.

4 *smyten* — slaan.

20 *Wilhelmus van Nassouwe.*

De tekst van dit lied wijkt bij Valerius op vele punten af van dien uit het Geuzenliedboek. Valerius heeft trouwens in vele gedichten wijzigingen aangebracht, om een onzuiver rijm te verbeteren, onbegrijpelijke plaatsen te verduidelijken, of om wat hij niet wel-

luidend vond te verfraaien. Die afwijkingen worden in deze uitgave slechts aangegeven, waar dat ter verklaring van den tekst noodig is. Maar bij het Wilhelmus, ons Wilhelmus, is het de moeite waard den volledigen tekst van het Geuzenliedboek op te nemen daar alleen dan het lied te verklaren valt. Onze toelichtingen zijn grootendeels ontleend aan „Het Wilhelmus van Nassouwe, met verklaring en historische toelichting" door Dr. P. Leendertz Jr., Zutphen, W. J. Thieme & Cie, 1925. Zij zijn tusschen aanhalingsteekens geplaatst.

1

Wilhelmus van Nassouwe
Ben ick van Duytschen bloet,
Den Vaderlant ghetrouwe
Blijf ick tot inden doot:
Een Prince van Oraengien
Ben ick vrij onverveert,
Den Coninck van Hispaengien
Heb ick altijt gheeert.

2

In Godes vrees te leven
Heb ick altijt betracht,
Daerom ben ick verdreven
Om Landt om Luyd ghebracht:
Maer Godt sal my regeren
Als een goet Instrument,
Dat ick sal wederkeeren
In mijnen Regiment.

3

Lijdt u mijn Ondersaten
Die oprecht zijn van aert,
Godt sal u niet verlaten,
Al zijt ghy nu beswaert:
Die vroom begheert te leven
Bidt Godt nacht ende dach,
Dat hy my cracht wil gheven
Dat ick u helpen mach.

4

Lijf en goet al te samen
Heb ick u niet verschoont,
Mijn Broeders hooch van Namen
Hebbent u oock vertoont:
Graef Adolff is ghebleven,
In Vrieslandt in den Slach,
Zijn Siel int eewich Leven
Verwacht den Jongsten dach

5

Edel en Hooch gheboren
Van Keyserlicken Stam:
Een Vorst des Rijcks vercoren
Als een vroom Christen Man,
Voor Godes Woort ghepreesen,
Heb ick vrij onversaecht,
Als een Helt sonder vreesen
Mijn Edel bloet ghewaecht.

6

Mijn Schilt ende betrouwen
Sijt ghy, o Godt mijn Heer,
Op u soo wil ick bouwen
Verlaet my nemmermeer:
Dat ick doch vroom mach blijven
U dienaer taller stondt,
Die Tyranny verdrijven,
Die my mijn hert doorwondt.

7

Van al die my beswaren,
End mijn Vervolghers zijn,
Mijn Godt wilt doch bewaren
Den trouwen dienaer dijn:
Dat sy my niet verrasschen
In haren boosen moet,
Haer handen niet en wasschen
In mijn onschuldich bloet.

8

Als David moeste vluchten
Voor Saul den Tyran:
Soo heb ick moeten suchten
Met menich Edelman:
Maer Godt heeft hem verheven,
Verlost uut alder noot,
Een Coninckrijck ghegheven
In Israel seer groot.

9

Nae tsuer sal ick ontfanghen
Van Godt mijn Heer dat soet,
Daer na so doet verlanghen
Mijn Vorstelick ghemoet,
Dat is dat ick mach sterven
Met eeren in dat Velt,
Een eewich Rijck verwerven
Als een ghetrouwe Helt.

10

Niet doet my meer erbarmen
In mijnen wederspoet,
Dan datmen siet verarmen
Des Conincks Landen goet,
Dat u de Spaengiaerts crencken
O Edel Neerlandt soet,
Als ick daer aen ghedencke
Mijn Edel hert dat bloet.

11

Als een Prins op gheseten
Met mijner Heyres cracht,
Vanden Tyran vermeten
Heb ick den Slach verwacht,
Die by Maestricht begraven
Bevreesde mijn ghewelt,
Mijn Ruyters sachmen draven
Seer moedich door dat Velt.

12

Soo het den wille des Heeren
Op die tijt had gheweest,
Had ick gheern willen keeren
Van u dit swaer tempeest:
Maer de Heer van hier boven
Die alle dinck regeert,
Diemen altijt moet loven
En heeftet niet begheert.

13

Seer Prinslick was ghedreven
Mijn Princelick ghemoet,
Stantvastlich is ghebleven
Mijn hert in teghenspoet,
Den Heer heb ick ghebeden
Van mijnes herten gront,
Dat hy mijn saeck wil reden,
Mijn onschult doen bekant.

14

Oorlof mijn arme Schapen
Die zijt in grooten noot,
U Herder sal niet slapen
Al zijt ghy nu verstroyt:
Tot Godt wilt u begheven,
Sijn heylsaem Woort neemt aen,
Als vrome Christen leven,
Tsal hier haest zijn ghedaan.

15

Prince.

Voor Godt wil ick belijden
End zijner grooter Macht,
Dat ick tot gheenen tijden
Den Coninck heb veracht:
Dan dat ick Godt den Heere
Der Hoochster Majesteyt,
Heb moeten obedieren,
Inder gherechticheyt.

De dateering, 1572, is van Valerius; gewoonlijk neemt men aan, dat het lied in 1568 is ontstaan, maar zekerheid hebben we niet.

20 1 Vs 1 en 2 „Ik, Willem van Nassau, ben als zoodanig een Nederlander". De Prins legt hierop den nadruk, omdat de Spaanschgezinden hem voor een buitenlander uitkreten, daar hij in Dillenburg geboren was. De Nederlandsche bezittingen zijn echter voor de Nassau's van 1403 af belangrijker geweest dan de Duitsche. *Duytsch* beteekende destijds „Nederlandsch", tegenover Hoochduytsch.
vs 3 „Het (Nederlandsche!) vaderland".
vs 4 GL: tot in den doot.
vs 5 en 6. „Ik ben Prins van Oranje en draag dien naam met eere, want ik ben zeer dapper". Twee Prinsen van Oranje (Philibert van Châlons en René) hadden namelijk juist voor Karel V met groot succes gestreden, Milaan, Napels, Rome en Gelderland veroverd.
vs 7 en 8 GL: Heb ick altijt gheeert: „Nooit heb ik mij schuldig gemaakt aan félonie, gebrek aan eerbied en trouw jegens mijn leenheer, den koning". Félonie, waarvan Willem beschuldigd werd, was een zeer zwaar vergrijp.

21 2 vs 2 GL: altijt betracht.
vs 4 GL om Landt om Luyd ghebracht: „van land en volk beroofd."
vs 8 *regiment* — regeering.

3 vs 2 *oprecht van aerd* — rechtgeaard.
vs 6 GL: Bidt God nacht ende dag,

Bldz. Coupl.

4 vs 1 GL: Lijf en goet al te samen; *lijf* — leven.
vs. 2. *U niet verschoont* — om uwentwille niet ontzien.
vs 4 GL: Hebbent u oock vertoont.
vs 6 *Te Vrieslant* — bij Heiligerlee: de Ommelanden, nu Groningsch, werden toen tot Friesland gerekend.

5 vs 1, 2 en 3 GL: Edel en Hooch geboren Van Keyserlicken stam: „afstammend van een Keizer, die tot vorst van het Duitsche rijk gekozen was." Adolf van Nassau was in 1292 tot Keizer (eigenlijk Roomsch Koning) gekozen; hij sneuvelde echter in 1298 in den strijd met den tegenkeizer Albrecht van Oostenrijk.
vs 4 GL: Als een vroom Christen Man,
vs 5 GL: Voor Godes Woort ghepreesen,
vs 7 GL: Als een Helt sonder vreesen

6 vs 1 GL: ende betrouwen
vs 5 GL: Dat ick doch vroom mach blijven
doch — toch.
vs 6 GL: taller stondt,
vs 8 GL: Die my mijn hert doorwondt.

7 vs 1 GL: Van al
vs 3 en 4 GL: Mijn Godt wilt doch bewaren Den trouwen dienaar dijn:
dijn — „uw" (in religieuze taal gebruikelijk).
vs 6 *haren* — „hunnen".
vs 7 en 8 GL: onschuldig. Zoo'n barbaarschheid kwam toentertijd werkelijk wel voor.

9 vs 2 GL Van Godt mijn Heer dat soet,
vs 3 GL: Daer na so doet verlanghen — „daarnaar verlangt".
vs 5 GL: Dat is dat ick mach sterven.
vs 6 GL: in dat Velt,
vs 7 GL: Een eewich Ryck verwerven

22 10 vs 1 *Niet* — „Niets".
doet erbarmen — „erbarmt, wekt mijn deernis op".
vs 2 GL: In mijnen wederspoet,
vs 4 GL: Landen goet,
vs 6—8 GL: O Edel Neerlandt soet, // Als ick daer aen ghedencke // Mijn Edel hert dat bloet.

11 vs 2 GL: Met mijner Heyres cracht,
Heyres cracht — legermacht (als het ware één woord).

Bldz. Coupl.

vs 5 *begraven* — verschanst.
vs 6 GL: Bevreesde
vs 8 GL: dat Velt.

12 vs 1GL: den wille
vs 2 GL: Op die tijt had gheweest,
vs 3 GL: Had ick gheern willen keeren
vs 5 GL: de Heer
vs 6 GL: dinck (dit kan ook beteekenen: dingen.)
vs 7 GL: Diemen altijt

13 vs 6 GL: Van mynes herten gront,
vs 7 en 8 GL: Dat hij mijn saeck wil reden, Mijn onschult doen bekant.
saeck — proces, strijd, pleit.
reden — „reeden", in orde brengen, of: „reden", spreken.
bekant — een zetfout in de Geuzenliedboeken voor *bekont* — „bekend gemaakt, bewezen."

14 vs 1 *Oorlof* — Vaarwel.
vs 4 GL: Al sijt ghy nu verstroyt: *verstroyt* — „in ballingschap". De Prins wendt zich dus in de eerste plaats tot de uitgewekenen, die wel het bitterst teleurgesteld waren, toen de inval van den Prins geen succes had gehad.
vs 7 en 8 GL: Als vrome Christen leven, // Tsal hier haest zijn ghedaen.

15 GL: Opschrift: Prince.
Zoo begint in Rederijkersgedichten vaak de laatste strophe.
vs 2 GL: End zijner grooter Macht,
vs 3 en 4 Hetzelfde als 1ste couplet vs 7 en 8.
vs 5 *Dan* — „Maar".
vs 5—8 GL: Dan dat ick Godt den Heere // Der Hoochster Majesteyt, // Heb moeten obedieren, // Inder gherechticheyt.
„Gode meer gehoorzaam dan den Koning!" Philips had den Prins namelijk bij zijn vertrek uit Zeeland opgedragen „veel luyden van eeren", die van ketterij verdacht werden, te dooden; dit heeft Willem niet willen doen.

23 *Geen dingen syn so Geringe geschapen.*

1 *Dat wij... kregen* — Als wij... kregen.

Bldz. Coupl.

dierwegen — daardoor.

24 *'t Geween, 't gehuyl, 't gekryt.*

1 *aengaen* — beginnen.
Maraen — Spanjaard (scheldwoord).

25 2 *baeren* — tieren, geweld maken.
bul — stier, stuursche kerel.
dul — dol.

3 *balg* — buik (plat woord).

26 *Heere, keere van ons af.*

27 2 *naer* — na.

28 *Maximiljanus de Bossu.*

Maximilianus de Hennin, graaf van Bossu, was admiraal van Alva, leed de nederlaag in den slag op de Zuiderzee en werd door Cornelis Dirkszoon naar Hoorn gevoerd.

29 2 Ik meende, dat het [schip] zoo hard als steen was.
daer mocht geen pomp op vaten — daar kon geen bom vat op krijgen.
vs 5 en 6. Maar later kwamen van de bommen in de vloot, die H. Tr. goot van klokken uit kloosters en Roomsche kerken.

3 *danck* — wil.

4 vs 5—7. Bossu was na de inneming van Den Briel door Alva met een vloot gezonden om de stad weer aan de Geuzen te ontrukken; toen dit niet gelukte en zijn volk ook in Dordrecht niet binnengelaten werd, zijn zij in Rotterdam gekomen door verraad en hebben „wel twee hondert" doodgestoken.

5 *deden maken* — gemaakt hebben.
vs 6. Aan St. Patricius waren in een spelonk in Ierland hel en vagevuur vertoond.

6 *gedaen* — gegeven.
schippers [*of*] *stierluy*

30 8 *Jan Symons Rol:* vice-admiraal van Bossu.
aen myn hant — op handslag.
haest — snel.

10 *Na Amsterdam* — Naar A. (Amsterdam is nog tot 1578 Koningsgezind gebleven).

Bldz. Coupl.

32 *Wie dat sich selfs verheft te met.*

1 *sleter* — schooier.
u beeld: „Duc d'Alf had een vermeten beeld in koper doen gieten, tredende den adel ende Staten des Lands onder zijne voeten, die de beenen ende armen afgehouden (d.i.: afgehouwen) waren." Het stond in Antwerpen.
spijt — ergernis.

33 2 *onduldig* — tot zijn ondragelijke smart.
verwesen — veroordeeld.

34 *Hoort allegaer, hoe datmen klaer.*

1 *groot 'armeyen:* Alva had twee vloten, een op de Honte onder Sanchio d'Avila en een, die van Bergen op Zoom uitvoer, onder Julian de Romero; de Zeeuwen streden onder Corn. Claessen en Boisot. Bij Reimerswaal werd een harde strijd geleverd tusschen Boisot en Romero. Reimerswaal was vroeger een welvarende stad op Zuid-Beveland, later door overstroomingen van het eiland gescheiden, nu verdronken.
schalmey — een houten blaasinstrument, primitieve hobo.

35 2 *voer van kant* — stak van wal.
vroom — dapper.

3 *Beswycken* — [hem] in den steek laten.

6 *smeden op Sint Antheunis wet* is niet duidelijk; het Geuzenliedboek heeft: op *Sinte Stevens wet* en verklaart: „slaan op de wijze van den heiligen Stephanus, d.w.z.: gesteenigd worden"; dus: *niet* slaan, evenals de heilige Stephanus niet teruggeslagen heeft.

36 7 *Dregende hout* — Houdt dragende! d.w.z.: houdt voor den wind, zeilt kalm voort!

8 *Papauw* — papist (scheldnaam voor de Katholieken).
zij de ghy — zijt gij.
schampado spelen — op den loop gaan.

9 *Speck* — scheldnaam voor Spanjaard.

10 *vliebood* — „boot die het Vlie bevaart", (klein) schip der Watergeuzen.

11 *Cruys-heeren* — „leden der Orde van St. Jacob, die het Jacobskruis als ordeteeken droegen" (GL).

Bldz. Coupl.

37 12 *geral* — geleuter.
dees tyding — de volgende tijding.
14 *schuts* — van het geschut.
klam — klom.
15 *parteur* — gevecht van twee gelijkwaardige tegenstanders.
Van lachen wel vermyden — zijn lachen wel laten.
38 18 *Als 't Pharo slaegt* — Evenmin als het aan Pharao gelukt.

42 *Een monster van een valsch gelaet.*
1 *gelaet* — manier van doen.
grand Commandeur — Requesens.
neen-je — neen.
43 2 *u doen* — uw handelwijze.
3 *U dobb'len treck* — Uw dubbelhartig optreden.
speck — Spanjaard.

44 *G'lyck den grootsten Rapsack.*
1 *Rapsack* — iemand uit het gepeupel, leuterkous.
raest — dol is.
45 2 *Bourgoensch:* in het Spaansche leger streden Bourgondiërs mee.
3 *naer* — na.

46 *Onze Heere God.*

47 2 *bescheydentlyck* — zorgvuldig.
onderstaen — onderzoeken, te weten komen.
afslaen — beknibbelen.

50 *Prijst God ons aller Heer.*

51 2 *om vard'* — omver.

52 *Weest nu verblyt.*

53 3 *quaest* — kwaadst.
schut — beschutting.

54 *O Nederland! let op u saeck.*
1 *tot niet* — tot niets.

56 *Foey Don Jan! al u bedryven.*

57 2 *smeken* — vleien.

Bldz. Coupl.

58 *Och hoort doch aen ô Heer!*

1 *dijn* — uw (in religieuze taal nog lang gebruikt).
59 *u bruyd* — de (gereformeerde) kerk.

60 *Men ziet Gods kercke groeyen.*

61 3 *hem versteken* — zich verbergen.
stedig — voortdurend.
huyden — tegenwoordig.
4 *vieren* — met rust laten, sparen.
op den haspel passen — zorgen, dat het garen ordelijk wordt opgewonden, van daar: op zijn hoede zijn, zijn kans waarnemen.

64 *Ick och arm! doe klacht op klacht.*

1 *och arm!* — helaas!
's Hertogenbosch was door verraad aan Parma overgeleverd.
65 2 *onnosel* — onschuldig.

66 *Een Coning, Prins, of Heere.*

67 2 *Marbel-steen* — marmer.
3 *uwer* — u er.

70 *Hoogmoedig Geest.*

1 *jockig* — tyranniek.
71 2 *onthulden* — afzweren.
3 *'s Princen* — van den vorst.

72 *'t Quaet groeit in groot getal.*

73 2 *onnosel* — onschuldig.
overdrang — benauwenis, onderdrukking.
3 *gebit* — bit.

75 *Stort tranen uyt.*

2 *gesoord* — gebroed (het woord komt zeer weinig voor).
4 *Maraen* — Spanjaard.
5 *verwert* — verward.

76 *Als God syn volck besoeckt.*

77 1 *niet so haest* — nog nauwelijks.

Bldz. Coupl.

82 *Ghy die tot een Opper-Held.*

1 *vol* — dronken.

83 *versiert* — bedenkt.

2 *gepof* — gepoch.
te met — weldra.

3 *secreet* — verborgen.

84 *Ick meyn g'u veeren.*

1 *er van* — weg.

85 2 *opstel* — onderneming.
haer en hayr — hun een haar.

86 *Begeertens lust baert altyt quaet.*

87 3 *gesoorden* — schurken (weinig bekend woord).
hier naer — hierna.
waer worden — gewaarworden.

88 *Geluckig is het land.*

89 2 *verstroyt* — in ballingschap.

3 *Maraen* — Spanjaard.

4 *gewracht* — tot stand gebracht.

90 *Al woud 'ick.*

1 *kranck* — zwak.

91 2 *teder* — zwak.
terstont — voor kort.

3 *dy* — u (in religieuze taal).

92 *Geluckig is hy die leert sterven.*

1 *ons aller erven:* aan Wien wij allen deel hebben.
oock hoe soet — hoe zoet ook.

93 2 *of sy schoon* — indien zij ook al.

94 *Ach bitterheyt!*

1 *Maraen* — de Spanjaard.
spaen — begraven.

94 2 *gekroch* — gesteun, gezucht.

95 3 *De Cardinael* — nl. aartshertog Albertus, die in gezelschap van Philips Willem, den oudsten zoon van Prins Willem I, uit Spanje was gekomen om als Gouverneur te dienen. Later heeft hij zijn geestelijke waardigheid neergelegd en is gehuwd met Isabella,

Bldz. Coupl.

de dochter van Philips II, bij welke gelegenheid Philips de Nederlanden en Bourgondië aan het jonge paar schonk („de Aartshertogen") als in naam onafhankelijken staat (1598), echter onder zoo bezwarende bepalingen, dat de Staten-Generaal in het Noorden weigerden hen te erkennen.

97 *Wilt heden nu treden voor God den Heere.*

3 vs 1 en 2: „om de argeloozen in een of ander opzicht te kunnen benadeelen loopt de booze te brallen."
driesschen — te keer gaan.
preeu — diefstal.

98 *O Mensch! denct dat ghy toch syt sterflyck.*

Philips III had, zoodra hij opgevolgd was als koning van Spanje, Nederlandsch goed in Spanje geconfiskeerd; de Nederlanders gaan het echter terughalen in de Oost!

99 1 *die omme licht leyt* — die gemakkelijk omver ligt.
100 *Tas* — hooiberg.
98 2 *so* — zooals.

101 *De Heere geeft ons groote stof.*

102 1 *Speck* — Spanjaard.
2 *Maraensche gebras* — Spaansch gespuis.
103 *Nassou* — Maurits erfde den titel van Prins van Oranje pas, toen zijn oudste broeder, Philips Willem, gestorven was.
3 *poft* — pocht.
braeyt — breit, knoopt.

104 *Maraen, hoe moogt gij Spies en Lans verheffen tegen God?*

1 *schans* — in 1600 is de schans van St.-Andries genomen, de bezetting liep over naar de Staten en zij heeten dan de „Nieuwe Geusen" of het „Walsche Regiment".

106 *Siet toch Heer, Hoe dat weer, Als nu de Spanjaert woed.*

1 *onnosel* — onschuldig.
slecht — eenvoudig.
drenckt — doet verdrinken.
De Aartshertogen hadden 12 groote oorlogsschepen

Bldz. Coupl.

naar de Noordzee gezonden, die visschersscheepjes verbrandden of in den grond boorden. Het admiraalsschip werd echter overmeesterd en naar Zeeland gebracht en de Admirant met zijn staf werden uitgewisseld tegen alle Nederlandsche gevangenen.

107 *Batavia ghy syt de Bruyt.*

1 *Batavia* — Nederland.
2 *baerd* — zich op den voorgrond stelt.
4 *snorcker* — praler.
En acht syn stoffen niet — sla geen acht op zijn bluffen.
haest — weldra.

108 *'t Spaensche gedrocht.*

1 *haer* — hun.
by naer — bijna.
3 *pasten* — zorgden er voor.
kloten — kogels.
Het beleg van Oostende heeft van 1602 tot 1604 geduurd.

110 *Den mensche, Godes handen werck.*

1 *daer... of* — daarvan.

112 *O Heemskerck! noyt u kloecke daet.*

1 *Maraen* — scheldnaam voor Spanjaard.
2 *doe* — toen.
gebras — rommelzoo, gespuis.
hem — zich.

114 *Ay hoor eens buerman.*

1 *kaer* — vriend.
119 *het leyd op eene vreemde moer* — („moeder", droesem van wijn) het rust op een vreemden grondslag.
114 2 *Jan Nai* — pater Neyen, die in 1607 namens de regeering over wapenstilstand kwam onderhandelen.
116 *smeken* — vleien.
Treves — Bestand.
117 *geves* („geve des") — geve het.
118 *(Laet) dat God bevolen syn* — moge God er zegen op geven.

Bldz. Coupl.

120 *Verstandige, Handige, Dappere voochden.*

1 *voochden* — beschermers.

121 2 *passen op* — vreezen.
Treves glos — loos praatje over een Bestand.
los — minder op verdediging bedacht.

3 *den Speck* — de Spanjaard.

122 *Mijn Siele treur'!*

126 1 *fiel* — fielt, schurk.

127 *Waer dat men sich al keerd of wend.*

128 2 *oock hoe groot* — hoe groot ook.

3 *tyd* — trekt.

4 *Papou* — scheldnaam voor de Katholieken.

5 *al me* — almee, ook al.
dempen — vernietigen, ten onder brengen.

129 6 *maer en bout* — slechts stoutmoedig.

130 *G'lyck 't eel gesteent.*

2 *ontsien* — vreezen.

131 3 *aen* — van.

4 *oock hoe 't hem gaet* — hoe het hem ook gaat.
hen altyt niet als goet — hun nooit anders dan goed.

5 *'t oorlogs kop* — de bittere drank van den (vroeger: het) oorlog.

6 *haest geslist* — weldra beslecht.

132 *Landsaten altemael.*

Keizer Mathias sterft 20 Maart 1619; Bohemen, Hongarije en aangrenzende landstreken weigeren Ferdinand van Oostenrijk, door de meeste stemmen als opvolger aangewezen, te erkennen. Als koning van Bohemen wordt tot zijn opvolger gekozen Frederik V, keurvorst van de Palts (de „winterkoning"). De Staten-Generaal steunden de Duitsche Heeren tegen den Keizer met een ruiterleger onder Henrick van Nassau. De „Winterkoning" is echter verslagen, Praag ingenomen onder vele gruwelen.

134 *Sullen ons verbluffen dees'.*

1 *Treves* — Bestand.

Bldz. Coupl.

2 *doe* — toen.

135 3 *kennen vry* — als vrij erkennen.

4 *signet* — zegel.

136 *Ghy heerscher van het Spaansche bloedig Ryck.*

1 *Achab*, koning van Israël (917—896 v. Chr.), een ijdel en prachtlievend vorst, voerde den Baälsdienst in als godsdienst van den staat (1 Kon. XVI, 32—33) onder invloed zijner gemalin Izebel. Met Benhadad, koning van Syrië, heeft Achab drie oorlogen gevoerd (1 Kon. XX, XXII).

137 2 *dempen* — ten onder brengen.
haer — hun, hen.

138 *Den Hoeder Israel.*

In den donkeren nacht heeft een ongewoon en glinsterend licht den vijand verschrikt, daardoor is de aanslag ontdekt.

140 *Merck toch hoe Sterck.*

Op 17 Juli 1622 slaan Ambrosius Spinola en Louys de Velasco het beleg voor Bergen op Zoom, later kregen zij versterking onder Cordua, tot wel 60 000 man. Ook de Staten van Zeeland en de Staten-Generaal zonden troepen, van beide zijden vielen velen door mijnen, „vierwerken" (d.i. vuurwerken) en aanvallen. De Prins van Oranje trok uit Breda tot ontzet op en 3 October 1622 trokken de Spanjaarden af; zij hadden 16 000 man verloren.

2 *hut* — schuilplaats voor soldaten.

3 *aen boord komen* — aantasten (het gevecht wordt niet op zee geleverd).
voortkruien — er vandoor gaan. (vgl. kruiwagen).
't Vlas was niet te spinnen — woordspeling op *Velasco* en *Spinola*.

142 *Wanneer een heerschend man.*

2 *Batavia* — Nederland.
naer gaet — achterna gaat.

143 3 *Maraen* — Spanjaard.

4 *schoon of* — indien ook al.
ongesien — onverwacht.

Bldz. Coupl.

146 *Als Christi Bruyd was in den nood.*

1 *Christi Bruyd* — de Kerk.

147 3 *weder-steyt* — „weeromstuit", reactie.

148 *Heer als ick denck aen 't goet.*

1 *sonderling* — in het bijzonder.
ontspringen — opspringen.

149 3 *sich laeten* — zich gedragen,
150 hetzelfde als: *sich dragen.*

151 *Siet Christen menschen.*

Storm en vorst hadden elf weken aangehouden; de Spanjaarden bevroren bij hun aanval.

153 1 *van kant* — aanstonds, onmiddellijk.
3 *Stut* — Houd tegen.

154 *Voorwaer 't is pryslyck.*

1 *alderslimst* — gevaarlijkst, meest weerzinwekkend.
gejont — gegund, gegeven.
hem — voor zich.

155 2 *booser saet van gebiet* — een slechter soort van regeerders.

3 *d'oog* — het oog.
Als de Staten — zooals de Staten (Generaal en Provinciaal).

156 *Wat heeft God wond're daden.*

19 Mei 1624 heeft de Westindische Compagnie de Allerheiligenbaai en San Salvador veroverd.

157 1 *ontfaen* — ontvangen.

160 *Des Hemels licht doet ons bericht.*

1 *bevocht* — bevochtigt.

162 *waer dat m' hem keert* — waarheen men zich ook keert.

160 2 *hutte* — verblijfplaats, baan.

162 *die 'm willig stelt* — die gewillig op zich neemt.

163 *De Heer in zynen Throon, seer schoon.*

164 3 *naer* — na.

165 4 *naer veel geducht* — na veel vreezen.

Bldz. Coupl.

168 *Och dat de mensch den Heer.*

2 *haest* — weldra.

169 *verbaest* — overmand.

170 *taruw'* — tarwe.

169 3 *In 's weerelts vuylen troch:* als de Verloren Zoon.

173 *Gy volckeren hoor aen!*

174 2 *Door zyne Majesteyt?* — het vraagteeken had vroeger een andere beteekenis dan nu.

3 *jock* — juk.
de Spaensche — de Spaanschen.
stock — gezag, macht, dwingelandij.
Maraensche — Spanjaerden.

175 5 *Wt* — uit (w gold voor dubbele u).

6 *slechts niet* — niet alleen.
Vs 3: „Maar waarom de Heer hoog moet worden geprezen."